I. BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN YENİ-SÖMÜRGELEŞMESİ(*)

Geçmişten Bugüne Yeni-Sömürgeci Yapı ve Günümüzde Türkiye'nin Sınıf İlişkileri

Giriş

Büyük devrimlerin ve muazzam alt üst oluşların yanında, utanç dolu kıyımlarla ve insanlığın büyük acılarıyla birlikte anılacak olan eski yüzyılımızın son çeyreği, yaşadığımız coğrafyanın da en çalkantılı, en karmaşık yıllarına denk düştü. Ortadoğu ile Avrupa'nın en keskin dönemecinde yer alan ve uzun yıllar boyunca emperyalist dünyanın sosyalizme karşı ileri karakolu olarak konumlanan yeni-sömürge Türkiye, süreç boyunca sistemde gerçekleşen bütün değişikliklerin ve gelişmelerin de pilot ülkesi oldu. Ve sonuçta, tarih, barbarlık gösterileriyle başlayan ama daha şimdiden ciddi kırılmalar ve umut işaretleriyle karakterize olan yeni bir yüzyıla doğru evrildiğinde, Anadolu ve Mezopotamya coğrafyası, yine bu genel manzaranın dışında değildi. 1960'ların sonunda canlanan ve sonra 1980'lerin başında çok ciddi bir karşı-devrimci ezilmeyle sakatlanan bu coğrafya, ardından 80'lerin ortalarından itibaren dünyanın hatırı sayılır ulusal kurtuluş savaşlarından birinin yükselişini ve daha sonra 90'ların sonuna doğru da geriye çekilişini yaşadı. 50'ler 60'lar boyunca uygulanan klasik biçimler de, sonradan gelen tıkanma yılları ve uluslararası emperyalist politikalara parelel gelişen ekonomik-sosyal-politik restorasyon da hep aynı yeni-sömürgeci sürecin belirleyici unsurları oldular.

Böylece 2000'lerin ilk yıllarına gelindi ve süreç, devrimci sosyalistlerin önüne yeniden ele alınarak çözümlenmesi gereken bir dizi gelişmeyi çıkarmış durumda.

Yakın tarih diye nitelendirebileceğimiz son otuz-otuzbeş yılın esas olarak devrimci sosyalizmin temel nitelikteki bütün tezlerini doğruladığı, bu bağlamda özellikle Mahir Çayan tarafından Türkiye üzerine yapılan çözümlemelerin bugün hâlâ en ciddi referans noktalarını oluşturduğu, en baştan rahatça söylenebilir. Hatta bir adım daha ileri gidilerek, özellikle son on yılda yaşadıklarımızın, bu saptamalarda belirtilen durumların tüm mantıki-tarihsel sonuçlarına dek ulaşmasına denk düştüğü ifade edilebilir. Gerçekten de örneğin yeni-sömürgecilik ilişkisinin, gizli işgal/emperyalizmin içsel olgu olması gibi durumların ya da yine ülke

yönetiminin oligarşik niteliğine ilişkin belirlemelerin bugünkü kadar net biçimde görülebildiği başka bir dönem olmamıştır. Söz konusu saptamalardan bazılarının (oligarşi gibi…) bugün solun genelinde olduğu kadar burjuva yazarların dilinde de bir yer edinmiş olması, bu bakımdan rastlantı sayılmamalıdır. Yine örneğin, bir zamanlar eklektik ve uydurma olarak nitelenen "sömürge tipi faşizm" tanımlamasının Türkiye koşullarında tam olarak yerine oturduğu, en azından önümüzdeki somut durumun ne Hitlerci klasik faşist çerçeveye ne de burjuva demokrasisine denk düşmeyen bir özgünlük olduğu bugün herhalde daha iyi anlaşılmaktadır, vb.

Devrimci sosyalizmin bugünkü görevi, bu referans noktalarının üzerine sağlamca basarak yeni sürecin gelişmelerini çözümlemek, bu çözümlemelerden özellikle işçi sınıfının ve ezilen kitlelerin politik konumlanışına ilişkin dersler çıkararak politikleşmiş askeri savaşımızın yeni yönelimlerine, yeni bir yol kılavuzuna ulaşmaktır. Sosyalist Barikat dergilerinin önceki sayılarında çeşitli açılardan ele alınan bu çözümlemelerin daha derli toplu ifadelendirilmesi bu açıdan önemlidir.

Gerçekten de özellikle son yirmi yıllık süreç, bütün toplumsal dokuyu ve ezilen sınıfların sosyal-politik duruşlarını olduğu kadar egemen sınıflar cephesini de etkileyen ciddi gelişmelerin tanığı oldu. Yeni-sömürgeci ilişkinin Türkiye'nin yüklendiği yeni işlevlerle uyumlu biçimde derinleştirilmesine paralel olarak, tekelci burjuvazinin elit kesiminin oligarşi içindeki gözle görünür hakimiyeti, 80'lerdeki restorasyon ve ulusal kurtuluş savaşının şiddetiyle bağlantılı olarak kent ve kır nüfus oranlarının 60'lardaki oranların neredeyse tam tersine denk düşecek ölçüde değişmesi, üstelik tarımın neredeyse tümden çökertildiği koşullarda bu dalganın devam ediyor olması, bu arada kentlere yığılan bu nüfusun kapitalizmin yeni iş örgütlenmesiyle yeni işçi katmanlarına dönüşmesi, ardı ardına gelen krizlerle gitgide artan yoksulluk ve kırlardan şehirlere dek bütün ezilen sınıfların artık emperyalizmle daha doğrudan bir biçimde karşı karşıya gelmesi, vb. bunların en önemli olanlarıydı. Aynı sürecin ideolojik bir saldırıyla da katmerlendirilerek sınıfın eski yapısını bozan ya da bir anlamda yeniden biçimlendiren bir sonuca yol açması, emekçi kesimlerde yaratılan yıkıcı ve çürütücü ruh hali, eskinin toplumsal normlarının törpülenerek yeni davranış kalıplarının, değerlerin toplumsal dokuya hakim kılınması ve devrimci hareketlerin ciddi güç kaybıyla birlikte ortaya böylece genel bir deformasyonun çıkması, şüphesiz devrimci

öncülük iddiasında olan bir yapının dikkate alması gereken olgulardır. Çünkü aynı dönem, son derece yoğunlaştırılan karşı-devrimci şiddetle neoliberalizmin (ve iletişim patlamasının üzerinden gelen ideolojik-politik saldırının) bir arada iş gördüğü yeni koşullarda suni dengenin pekiştirildiği bir dönem de olmuştur. Ayrıca, "ekonomi dışı" bir faktörmüş gibi görünen kontr-gerilla rantları, karapara, uyuşturucu gibi yollardan elde edilen servet birikimleri de bu süreçte sadece iktisadi sistemin olağan bir parçası olmakla kalmamış, ezilen sınıfların sosyal-kültürel hayatını da etkileyen ciddi unsurlar olmuştur.

Buraya kadar bir çırpıda sıraladıklarımızdan da kolayca anlaşılacağı gibi, bütün bu gelişmeleri kör bir iktisatçı bakışıyla ele almak ve anlamak mümkün değildir. Karşı karşıya olduğumuz olgu, ancak sınıfların karşılıklı duruşlarını, sürece müdahalelerini de kapsayan sosyo-ekonomik, politik ve hatta kültürel unsurları da dikkate alan bir noktadan çözümlenebilir ve zaten bizim çalışma boyunca yöntemimiz böyle olacaktır. Devrimci sosyalizm, üstünde yaşadığımız toprakların tarihini, akademik ya da başka amaçlarla değil, mücadelenin önünü açmak gibi somut bir amaçla ele alır ve bu çalışmanın amacı da bu anlayışa uygun olacaktır. Sosyo-ekonomik olgularla politik süreci bir bütünlük halinde ele alarak ilerlemeye özellikle dikkat gösterirken ayrıntılarda boğulmadan ilerlemeye çalışacağız.

- Emperyalizmle Bütünleşmeye Hazır Bir Potansiyel

"Türkiye'de Mustafa Kemal hükümeti gibi, İran ve Hindistan'daki ulusal liberal hükümetler, İngilizleri yurtlarından kovmuşlar ve siyasal bağımsızlıklarını İngiltere'ye kabul ettirmiş olsalar bile, ülkelerindeki kapitalist toplum yapısını elde tutmakla, ekonomik açıdan bağımlılıklarını aynı ölçüde sürdüreceklerdir. Siyasal bağımsızlık bu ülkeleri, kapitalizmin nüfuzundan veya yerli bir sanayi kapitalinin oluşmasından, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayalı ulusal bir sanayiin gelişmesinden kurtaramayacak; köylü sınıfı, kapitalizmin oluşma süreci içinde kendisini kesin bir yıkıma uğratacak olan acılı bir dönemden geçmek zorunda kalacak; köylülerin topraklarından kovulduğu ve ücretliler durumuna geldikleri görülecektir. İşçi sınıfına dönüşen köylüler, kendi ulusal burjuvazisince (veya yabancı burjuvazi) büyük tarım işletmelerine, yapımevlerine, madenlere ve fabrikalara gönderilecek, buralarda kapitalistleri zenginleştirme uğruna karın tokluğuna bir ücretle çalışmak zorunda bırakılacaktır. Emekçi yığınlar, sanayi sermayesinin boyunduruğu

altında, bugün olduğundan daha kötü bir köleliğin içine düşeceklerdir." (1920 Birinci Doğu Halkları Kurultayı Tarım Komisyonu Raporu, akt. Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, sf. 662) İran ve Hindistan üzerinden yapılan aşırı genelleştirmenin tartışılır yanları bir yana, cumhuriyetin başlangıcında durum aşağı yukarı bu özete uygundur. İncelememizi çok uzak geçmişe yaymayı tercih etmemekle birlikte, bir başlangıç olarak cumhuriyetin kuruluşunu alırsak eğer, söylenebilecekler bellidir: Kemalizmin politik yönetim anlamındaki özgünlüklerinin ötesinde, işin başından beri, kapitalizm, sürecin esas yönüdür ve zaten tekelci kapitalizm çağında burjuva önderlikler bakımından başka türlüsü de mümkün değildir. Yine aynı çağda, ulusal bir kapitalist gelişme yolundan yürümek, emperyalist bağımlılık zincirinden uzakta kalabilmek de yine aynı türden önderlikler bakımından objektif olarak mümkün değildir. Zaten yüzlerce örnekle kanıtlanabileceği gibi Kemalist yönetimin kendisi de "memleketimizde birçok milyonerin hatta milyarderin yetişmesine çalışacağız"(1) vecizeleriyle ifade edilen bir çizgi üzerindedir ve yabancı sermayeye karşı tutumu da hiçbir zaman bir red tutumu değildir.

Bütün bunların altını en baştan çizmemizin nedeni, Türkiye'nin 1945'lerden sonra başlayan yeni-sömürgeleşme sürecinin bir boşluk üzerine oturmadığını ve belli bir kapitalist yönelim ve birikimin çok önceden mevcut olduğunu hatırlatmaktır. Bugün, Türkiye'nin en dibe itilerek kaderine terkedilmiş olan herhangi bir Afrika ülkesinden farklı olması ve "eksen ülke" sıfatıyla yeni sömürgeci zincir halkaları içinde belli bir yer işgal etmesi, kuşkusuz bu geçmişiyle ilgilidir. Süreç boyunca, "bu reformu ele almak, bütün ağaları ve eşrafı kaybetmek demektir. Şimdilik toprak reformu defterini kapadık"(2) diyerek kırdaki statükoya fazla dokunmadan esas olarak "hususi teşebbüs erbabınca tesisine imkân görülmeyen" büyük devlet işletmelerine yönelen ve bu işletmeleri de "hususi teşebbüs ve sermayeye çok geniş ve faydalı endüstri imkânları bahşeden"(3) bir politikayla geliştiren anlayış bu çizgisini değiştirmemiş, 1929 bunalımı gibi emperyalist sistemin büyük kırılma noktalarında alınan bazı özel önlemler dışında özel sermayeye birikim ve zemin yaratmak, böylece kapitalist dünya ile bütünleşmek, belirleyici amaç olmuştur. Şüphesiz bu kapitalistleşme yolu, "bal tutan parmağını yalar" prensibine uygun olarak yürümüş ve öncelikle rejime sadık politikacılarla Çankaya ile arasını iyi tutan tüccarları gözetmiştir. Örneğin, 1935'te, %45'i İş

Bankası'na, %27'si de Ziraat Bankası'na ait olmak üzere bankaların toplam sermayesi, 6.8 milyar liradır ve özellikle İş Bankası'nın Bayar'ın deyimiyle "uluslararası sermaye ile bağları olmayan" ve "ülkede herhangi bir rol oynamayan"(4) diğer bankaları yutması genel kural gibidir. Öte yandan Maden Bankası, Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası gibi bir dizi işletme artık doğrudan sanayinin içindedir ve tekstilden çimento ve şekere dek bir dizi alanda ciddi büyüklükte işletmeler bu bankalar tarafından yürütülmektedir. 1939'a gelindiğinde, 113 büyük işletme toplam üretimin %73'ünü, geri kalan 893 işletme ise %13'ünü sağlamaktadır. Bugün neoliberalizmin "yük" olarak gördüğü bu büyük devlet işletmelerinin tümü, o dönemde kurulmuş ve "özel sermayeye" ucuz girdi ve altyapı sağlayan bir fonksiyon yüklenerek yeni-sömürgeci sürecin de arkaplanını oluşturmuşlardır. Bütün süreç boyunca Türkiye'ye yönelen emperyalist sermaye ihracının sınırlılığı ise, yönetimin ulusalcılığından çok emperyalist dünyanın kendi iç ilişki ve çelişkileriyle ya da emperyalist sömürü yöntemlerinin o süreçteki niteliğiyle ilgilidir. 1929'lardan II. Paylaşım savaşına değin olan süreç tüm emperyalist-kapitalist sistemin derin bir kriz içinde olduğu ve genel olarak emperyalist sermaye hareketlerinin ve dış ticaret ve yatırımların daraldığı, içe kapanma eğiliminin geliştiği bir süreç olarak biçimlenmiştir. Pazar sorununun ise daha çok sömürgelerin zor yoluyla yeniden paylaşılması temelinde çözümlenmesi esas alınmıştır. Bu dönemdeki devletçi uygulamalar ve devlet yatırımlarının yaygınlaşması esas olarak bu tablonun ürünüdür. Tüm kolaylıklara rağmen emperyalist sermayenin doğrudan yatırımlarının çok cılız kalması ve yerli sermayenin ise henüz zayıf oluşu nedeniyle, kapitalist alt yapının oluşturulması ve özel sermayenin önün açılması işi; devletin halktan topladığı vergiler ve diğer gelirlerle gerçekleştirilen devlet işletmelerine yüklenmiştir. Kaldı ki aynı dönemde Türkiye'nin dış borcu da hatırı sayılır miktardadır: 1938'de 353 milyon, 1945'te ise 1.545 milyon lira…

Sonuç olarak, sonradan gitgide kangrenleşecek olan bir "parçalanmış mezopotamya" gerçeğini de arkaplanına alan, daha doğrusu uluslararası dengeler gereği bu coğrafyanın yalnızca kuzey bölümüne "razı" olan cumhuriyet, böylece bugüne dek ulaşan yoluna girmiştir. Daha ayrıntılı bir inceleme için okur, devrimci sosyalist hareketin başka metinlerine (özellikle Şafak Yargılanamaz I-II) başvurabilir; burada, konumuz açısından kısaca yapmak istediğimiz özet ise herhalde artık anlaşılmış olmalıdır: Türkiye, II. Paylaşım Savaşı'nın sonuna gelindiğinde, klasik deyimle bir

“muz cumhuriyeti” ya da kupkuru bir sömürge toprağı değil, emperyalist sistemle bütünleşmeye az çok hazır bir ticari sermaye birikimine ve yarım yamalak da olsa altyapı kurumlarına sahip bir ülkedir. Özellikle 1930-39 arasında Türkiye tarihinde bir daha asla yakalanamayacak olan %11.6’lık bir büyüme hızının görülmesi, 1925’te milli hasılanın %9.9’unu oluşturan sanayi kesimi payının 1939’da %18.3’e ulaşmış olması, hiç küçümsenemeyecek verilerdir ve şüphesiz bu gelişme özellikle devletle iş yapan müteahhit ve tüccarlar için de bir anlam ifade etmiştir.(5) Koç’un anılarında belirttiği gibi, onu “artık yabancılarla ortak mamul imalatına girebileceği” düşüncesine ulaştıran bu birikimdir. Yani bir yandan uygun kredi ve hammadde olanakları diğer yandan da şimdilik acentalıkla yetinse de “işi büyütmeye” hazır görünen yeni zenginler vardır. Bu, hem yeni-sömürgeci ilişkilere geçişi hızlandıran ve işgalin gizlenmesini kolaylaştıran, hem de en azından başlangıçta daha yüksek bir gelişme temposu ve tarımdaki kapalı yapıları yavaş yavaş çözmenin olanaklarını sağlayan bir unsurdur.

- İleri Karakol Türkiye

Türkiye’de bütün bunlar olurken II. Paylaşım savaşı sona ermiş, dünyanın güçler dengesi ve emperyalist hegemonyanın unsurları kapsamlı biçimde değişmiştir. Emperyalizmin III. Bunalım dönemi olarak adlandırdığımız 1945 sonrası sürecin en tipik özellikleri, sosyalist ülkelerin artık dünyanın yaklaşık 1/3’ünü oluşturuyor olmalarının (ve bu prestijin etkisiyle artmakta olan halk savaşlarının) bir sonucu olarak emperyalist sistemin egemenlik alanlarının olağanüstü düzeyde daralması, buna karşılık dünyanın yeniden paylaşılmasının klasik yöntemi olan emperyalistler arası savaşların önünün yine aynı nedenden ötürü tıkanmış olmasıdır. Bu, M. Çayan’ın deyişiyle emperyalizmin “en öldürücü” aşamayı yaşaması demektir.

Bu durum, bilindiği gibi başlıca iki gelişmeyi dünya planında öne çıkarmıştır: Süreç boyunca bir yandan “soğuk savaş” söylemi altında kapitalist üretim, büyük ölçüde askeri ihtiyaçlara ve hegemonyayı güçlendirmeye hizmet eden diğer teknolojilere odaklanırken, diğer yandan ise yüzölçüm olarak daralmış bulunan pazarların hacim olarak derinlemesine geliştirilmesi amacıyla yeni-sömürgeci ilişkiler ön plana çıkarılmıştır.

Öte yandan aynı süreç, emperyalist dünyanın güçler ilişkisini de köklü biçimde değiştirmiş, savaştan en az zarar görmüş güç olarak çıkan ABD emperyalizmi İngiltere'nin geleneksel üstünlüğüne son vererek emperyalist-kapitalist dünyanın hegemonik gücü olmuştur. Öyle ki, savaş sonrasında Marshall Planı gibi projelerle Avrupa'yı "onarıp" komünizme karşı ayağa kaldırmayı amaçlayan ABD, 1962 yılına gelindiğinde, İngiltere'deki yatırımlar içindeki hisse senetlerinin %72'sine, Almanya'da %34'üne, Fransa'da ise %45'ine sahiptir. (6) Aynı biçimde ABD ordusunun da hatırı sayılır bölümü, özellikle Avrupa ülkelerindeki üslerde konumlanmış durumdadır. Kısacası, ABD, sistemin hem patronluğunu hem de jandarmalığını kesin biçimde devralmıştır. Ekonominin askerileştirilmesi, genel olarak anti-komünist bir "savaş çığırtkanlığı"nın üzerine bindirilse de esasen ekonomiyi rahatlatan bir olgu olarak gelişmiştir. Yani, Paul Baran'ın çok yerinde olarak belirttiği gibi, Pentagon, "tehlikenin kendisini değil atmosferini" istemektedir; bir Pershing füzesinin yapımında toplam olarak 600 şirketin iş yüklendiği düşünülürse, bu anlaşılabilir bir şeydir. Hatta, ABD ekonomisinin kriz devreleri ile bölgesel savaşlar ve siparişler arasındaki ilişki kronolojik olarak bile izlenebilir.(7) Eski türden kaba sömürgeciliğin tam olarak karşısına konulmayan ama onunla birlikte ağırlıklı olarak yürütülen yeni-sömürgecilik ise dönemin ezilen halklarına dönük başat politikasıdır. "Eğer Batı, sömürgeciliğin statükonun devamıyla kesintisiz olarak sürüp gitmesini isteseydi, şiddetli bir devrimi kaçınılmaz kılacak ve kaçınılmaz bir yenilgiye uğrayacaktı. Başarı kazanabilecek tek politika, 700 milyon bağımlı insanın daha ileri durumda olanlarına barış içinde bağımsızlıklarını tanımaktı" diyen eski CIA patronlarından J. Foster Dulles'ın sözleri durumu yeterince iyi özetlemektedir. "Dış yardımlar", krediler ve ortak yatırımlar yolundan yürütülen bu politikanın özü, bağımlı ülkelerde az çok palazlanmış yerli işbirlikçilerle çoğunlukla hafif ve orta sanayi anlamında ortak yatırımlara girişmek, koruma altında yürütülen bu ilişkiler yoluyla iç pazarı derinleştirerek sömürüyü artırmaktır. 1929 yılında yalnızca 1.8 milyar dolar olan ABD'nin dış ülkelerdeki imalat sanayi yatırımlarının 1970'te 32 milyar dolara ulaşması, sermaye ihracının bileşimindeki bu değişikliğin açık ifadesidir. Aynı rakamlar petrolde 1.1 (1929) ve 22 milyar dolardır (1970). Bunun politik alandaki ifadesi ise, yoğun askeri yardımlar, ikili anlaşmalarla, işbirlikçi yönetimlerle ve kültürel yayılma ile emperyalist hegemonyanın bu ülkelerde bir "içsel" olgu haline getirilmesi, böylece çok

daha sağlam bir bağımlılık biçiminin yaratılmasıdır. O günlerin ABD başkanı Eisenhower'ın "hükümetimizin elindeki bütün olanakları seferber ederek dışarıya daha çok özel sermaye akmasını sağlamak. Bu, bizim dış politikamızın ciddi ve gayet açık amacıdır; bütün iş, yabancı ülkelerde böyle yatırımlarımız için yeni ve daha iyi bir iklim yaratmaktır" derken kastettiği budur. M. Çayan'ın "gizli işgal" olarak adlandırdığı bu durum, emperyalizmin bizzat oligarşi içinde bir güç olarak mevcut olmasıdır. Bu politikanın elbette bütününü değil ama hiç hafife alınamayacak bir bölümünü ise Vietnam günlerinin ABD Savunma Bakanlarından MacNamara çok iyi özetlemektedir: "Askeri dış yardım yatırımlarımızdan aldığımız en büyük karşılık, ABD ve denizaşırı ülkelerdeki eğitim merkezleri ve askeri okullarda yetiştirilen seçme askerler ve uzmanlardan gelmektedir. Bunlar ülkelerinin gelecekteki liderleri, iş yapmasını bilen ve bunu liderlik ettikleri kuvvetlere öğretebilecek kişilerdir." Türkiye açısından bakıldığında ABD'nin 1945 sonrasındaki ilgisinin nedenleri başlangıçta biraz "askeri" kaygılara dayalıymış gibi görünse de durumun aslında pek de öyle olmadığı kesindir. Anti-komünist paranoyanın etkisiyle Türkiye'ye özel bir askeri önem verildiği doğrudur elbette. Gerçekten de Sovyetler Birliğinin altındaki Türkiye, olası bir provokasyon merkezi olarak güçlendirilmiş, bölgedeki gerici rejimlerle birlikte paktlar kurması sağlanmış ve yine MacNamara'nın deyişiyle bu durum "ABD'nin savunmasının bir devamı olarak"(8) algılanmıştır. Türk ordusu kastedilerek "Cheap Soldier" (ucuz asker) ve "bekçi köpeği" gibi kavramların üretilmesi, Türk ordu karagahlarında ABD'li "uzmanların" cirit atması, generallerin ABD'li çavuşlar tarafından "eğitilmesi" ve hatta sadece "gerilla savaşları içersinde ve tabur üniteleri halinde harekât yapacağı için" Harp Okullarının öğretim süresinin iki yıla indirilmesi girişimleri, rastlantı değildir. Tümen seviyesine varana dek her büyük karargaha bir ABD'li danışman ekip (field team) verilmesi ve Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nun adeta Savunma Bakanlığı gibi çalışması, hep aynı dönemin olgularıdır. Ama bütün bunların ötesinde yeni-sömürgecilik, bütünsel bir süreç olarak işlemiştir. Rockfeller'in 1956'da ABD Başkanı Eisenhower'a sunduğu raporda Türkiye'yi kastederek söyledikleri yeterince açıktır: "Hükümet özel sermaye yatırımlarını özendirmeli ve onlardan akıllıca yararlanmasını bilmelidir. Bu tip yatırımlar yardımıyla birçok siyasal amaca ulaşılabilir. Bu tip özel sermaye yatırımları, zamanla bütün gayrımeşru muhalefeti ve politikamıza karşı direnişi ortadan

kaldırabilmeli ya da nötralize edibilmelidir. Ayrıca bizi desteklemekte kararsız ya da sallantılı bütün özel girişim ve çıkar çevrelerini etkilemelidir. Aynı zamanda ABD ile işbirliğine hazır yerli iş adamlarına yardım artırılmalı ve böylece bu iş adamlarının ilgili ülkenin ekonomisindeki kilit noktalarını ele geçirmeleri, buna dayanarak politik etkilerini artırmaları sağlanmalıdır(9)"

Gerçekten de 1945'ten sonra başlayan ve sayıları bile bilinmeyen ikili anlaşmalar sonucunda bir yandan Türkiye ekonomisini yeniden düzenlenirken, diğer yandan da yoğun bir işbirlikçi kadrolaşma yaratmaktadır. Türkiye'de DPT'de çalışmalar yapan bir ABD uzmanının deyişiyle "on yıldan fazla bir süredir Türkiye'de faaliyette bulunan ABD Yardım Programı, şimdi meyvelerini vermeye başlamıştır. Önemli mevkilerde Amerikan eğitimi görmüş bir Türk'ün bulunmadığı bir bakanlık, bir kamu iktisadi teşekkülü hemen hemen kalmamıştır(10)".

Bu artık, tam da bir zamanlar İsmet İnönü'nün "bir görev veriyorum, sonucu bana gelmeden Washington'un haberi oluyor" dediği durumdur ve Türkiye artık ABD üniversitelerinde yetişmiş parlak "prensler"e alışmaya başlayacaktır. Esasen ta 1920'lerden beri adım adım emperyalizmle işbirliği yoluna giren Türkiye, 1950'lere geldiğinde Adnan Menderes'in deyimiyle "Amerika ne verirse alacak ne yaparsa kabul edeceğiz" noktasına gelmiş ve Kore macerasına dahil olarak NATO üyeliği de "hak edilmiş"tir.

- Çarpık-Bağımlı Sanayileşme

Amerikan Missouri zırhlısının boğazda törenle karşılanıp şerefine hatıra pulları bastırıldığı günler, artık aynı zamanda Türkiye'nin "kalkınma hamlesi"nin başladığı günlerdir. Özellikle Standart Oil Şirketinin Başkan Yardımcısı ve ABD Dışişleri Bakanlığı Danışmanı Max Weston Thornburg'un kapsamlı raporundan sonra süreç hızlanır. Tek parti döneminin "devletçiliğinin" ne kadar büyük bir tehlike olduğunu belirleyerek işe başlayan ve bütün büyük sanayi girişimlerini lüzumsuz ilan eden Thornburg'un asıl vurgu yaptığı konu, tarımdaki feodal ve yarı-feodal parçalanmışlığı ve kentlerdeki henüz bütünsel bir yapı ve gelişkinlik düzeyine ulaşmamış olan kapıyı ifade eden "yüzlerce küçük Türkiye'den oluşan" Türkiye'nin pazar bütünlüğünün gerçekleştirilmesidir.

Gerçekten de ABD yardımlarının da etkisiyle ilk ele alınan konu haberleşme ve ulaşım olmuş, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi büyük kurumlar bu dönemde kurulmuş ve bugün bile kullanılan bütün büyük karayolları hızla inşa edilerek limanlar, vb. düzenlenmiş, enerji alanında da ciddi adımlar atılmıştır. Dış yardımlar da giderek daha fazla sanayi alanına kaymış, 1949-1969 arasındaki toplam yardımın 945 milyon doları İktisadi Kalkınma Hibe Yardımı, 555 milyonu Program Kredileri, 501 milyonu proje kredisi olarak Türkiye'ye girmiştir. Bu arada askeri yardımların da özel sektöre yönelik fonlar içerdiği biliniyor. Örneğin 1950'lerde, besin yardımı adı altında Türkiye'ye satılan ABD tarım ürünü fazlasının karşılığı Türkiye'deki ABD personeline harcanmakta, kalanı ise Cooley Fonu adıyla sermayesinin en az %20'si ABD'li olan şirketlere kredi olarak verilmektedir; ki 1949-1966 arasında bu fonun miktarı 489 milyon dolardır. IMF ve diğer uluslararası fonlarla tanışma da bu dönemdedir. IMF, 1947'de 5 milyon, 1952'de 10 milyon 1953'te ise 20 milyon dolarla kapıyı açmıştır. Dünya Bankası da aynı süreçte 20 milyon dolardan fazla kredi verir. Ayrıca Avrupa Ödemeler Birliği (EPU) de 55 milyon dolarla sürece katılır. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın "Türkiye'de harcanmış her dolar verimli bir toprağa ekilmiş, refah ve bereket tohumları verecek bir tohum gibidir" nutukları eşliğinde başlayan yoğun borçlanma süreci, daha sonraki elli yıl boyunca kesilmeden devam edecektir.

Tabii bütün bunların 1940-45 yılları arasında Türkiye ekonomisinin yaşadığı büyük bir durgunluğun ardından gelmesi de önemlidir; gerçekten de Türkiye, bu yıllarda, tarihinin en ahlaksız haraç harekâtı olan "varlık vergisi" yoluyla bile düzeltemediği derin bir kiz içindedir.

Bütün bu hibe ve borçların dağılımını düzenlemek için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın kurulması da aynı döneme denk düşer. Tüzüğü bile Dünya Bankası uzmanları tarafından yazılan bu banka, şüphesiz dış kredileri "Hazreti Ömer adaleti"yle dağıtmamakta, örneğin 1954'te toplam kredilerin %56'sı şirket sayısının %12'sini oluşturan 35 büyük şirkete giderken geriye kalan %88'i ise işin sadakasını almaktadır. Bankanın 1950-59 arasında dağıttığı toplam kredi ise 341 milyon dolardır.

Aynı süreçte, "köhnemiş eski kafalıların tasfiyesi"ne bağlı olarak Türkiye'nin yabancı sermaye yasaları da yeniden düzenlenmiş, böylece örneğin 1951'den 1965'e kadar Türkiye'ye giriş yapan yabancı sermaye

494 milyon dolar olmuştur. Bu sermayenin önemli bir bölümü de (217 milyon dolar) şüphesiz nakit değil, patent ve makine türü yatırımlardır ve %85'i de imalat sanayiine yatırılmıştır. Yine 1951'de transfer edilen kârların yatırılan sermayeye oranı %0.6 iken 1965'te %143'e ulaşması son derece çarpıcıdır. ABD sermayesinin yayın organı Journal of Commerge, o zamanlar açıkça, "bazı ülkelere sözde milliyetçi gruplar yabancıların kendilerini sömürdüğünü öne sürüp bunların sınırdışı edilmesini isterken, Türkiye tam tersine petrollerinin değerlendirilmesi yolunda kapılarını yabancı sermayeye açmaktadır" diyerek Bolivya ve İran'a Türkiye'yi örnek göstermektedir. Ayrıca yabancı sermayenin durumu kontrol edebilmesi için yoğun yatırımlar yapmasına da gerek yoktur aslında; çünkü bütün bu işler etkin bir koruma altında, ucuz girdiler, ucuz devlet kredileri, vergi muafiyetleri ve ucuz işgücü kullanmakta ve yatırılan sermayenin büyüklüğünden daha geniş bir alanı denetlemektedir. Hatta Rozaliev'in yerinde olarak belirttiği gibi bazen "sermayesi %100 yerli olan firmalar bile, çok kez yabancı bir adı kullanmaktan başka bir anlama gelmeyen bir patent hakkı yüzünden yabancı firmaların denetimi altına girebilmektedir." (11) Örneğin Stefanos Yerasimos'un verdiği rakamlara göre 1968'de emperyalist metropollere yapılan toplam kâr transferinin %24.6'sı patent hakkından doğmaktadır ve Berec, Ytong, Marley gibi örneklerde kâr tamamen patent hakkına dayanmaktadır. Kaldı ki, yabancı sermaye olgusu salt nicel bir olgu da değildir. Ülkedeki sınai ve sosyal gelişme arttıkça ortaya çıkan büyük pazar karşısında yetersiz kalan yerli-küçük girişimler de yabancı sermayeye teslim olmakta ve içinde tek kuruş dış kaynak olmaksızın da firmalar dışa bağımlı olabilmektedir.

- Bir Sürecin Resmi Tanımı: İthal İkameci Sanayileşme

"Daha önce yurtdışından ithal edilen malların uygulanan koruyucu ve özendirici önlemlerle yurtiçinde üretilmesi" olarak tanımlanan(9) "ithal ikamesi" kavramı, şüphesiz bu durumu ifade etmek için pek dürüst bir kavram değildir. İlk bakışta çok "ulusal" bir kalkınma yoluymuş gibi görünen bu strateji, emperyalizmin yeni-sömürgecilik politikalarının dönem boyunca uygulanan temel sömürü modelinin adı olmuştur. Ve bu anlamda modelin temel mantığı, emperyalist şirketlerle ortak olarak kurulan her üretim alanının gümrük duvarları, vergi kolaylıkları ve o malın ithaline getirilen kotalarla korunması; ucuz girdiler ve ucuz işgücüyle rahatlatılmasına dayanır. Böylece, düşük yatırım miktarlarıyla bir tür yapay kâr cenneti yaratılırken, dikensiz gül bahçesinde ya da "oksijen

çadırı”nda hızlı bir gelişme yakalanmakta ve yüksek oranda transferler yapılabilmektedir. Yani emperyalist şirket, eskiden son ürün olarak bu ülkeye sattığı malın üretiminin “belli bir aşamasını” (bu daha çok montaj aşamasıdır ve bu nedenle kurulan sanayilerde ‘montaj sanayi’, ‘hafif sanayi olarak tanımlanmıştır) son derece elverişli koşullarda ülke içinde yapmakta ve aynı malın yerli biçimde üretiminin ya da dıştan girmesinin önlendiği koşullarda bu durum olağanüstü kârlara yol açmaktadır. Bu sürece yeni-sömürge ülkenin çürümüş bürokrasisi ve türlü çeşitli yolsuzluk biçimleri de girdiğinde her şey kendiliğinden yoluna girmektedir zaten.

Bu anlamda ithal ikamesi emperyalizmin sermaye ihracındaki bileşim değişikliğinin bir sonucudur. İşin bir başka yönü de söz konusu üretim birimlerinin kuruluşu için gerekli makinelerin ithalatının çoğu kez yine aynı çokuluslu şirketlerden yapılmasıdır. Hatta dönem boyunca ABD ile yapılan bütün ikili anlaşmalara verilen kredilerin Amerika’dan ithal edilecek makineler için kullanılması zorunluluğu getirilmiş ve yardım kurulları da bu işleyişi sıkıca denetlemişlerdir. Böylece sanayi alt yapısı krediyi veren ülkeye bağımlı hale gelmiştir. Yardım ve kredilerin ilk başlardaki destekleyici yanı da budur zaten. Krediler ve yardımların ihracata oranı üzerinden yapılmış bir hesaplamaya göre, özellikle Almancıların dövizlerinin gelmeye başladığı döneme kadar ara malları ve makine ithalinin en önemli kaynağı bu kredilerdir.(12) Çünkü sömürünün aslında en önemli alanlarından birini de bu ithalat oluşturmaktadır; 1953-1960 arasında Türkiye’nin tüketim malları ithalatı %19.8’den %9.6’ya düşerken, makine ve teçhizat ithalatının sürekli yükselerek %44.8’e varması bunun göstergesidir. Sonuç, tam ve kesin bir bağımlılıktır. 1973 yılı itibarıyla yapılan bir çalışmanın ortaya çıkardığı gerçek, tüm imalat sanayiinde dışa bağımlılık oranının %38, örneğin lastikte %66, kimyada %43 olduğudur. açıkça anlaşıldığı gibi, ithal ikameci kalkınma stratejisi, tam ve kesin bir bağımlılığın öbür adıdır. Üstelik bu bağımlılık, ticari, mali, teknolojik alanların tümünü kapsamaktadır ve geçmişe göre çok daha “sağlama alınmış”tır.

- Normal Olmayan Tekelleşme ya da “Sıçrama”

Ama yine de, tamamen emperyalist dinamiğin kontrolünde olsa da bu bir “kalkınma” ve “sanayileşme”dir. Evet, bağımlılığın ötesinde bu korumalı sanayileşme, Avrupa’da 100 liraya alınan bir nesneyi 300 liraya satmak gibi akıldışı bir cennet bahçesine de sahiptir ama yine de sanayileşme

sanayileşmedir! Bu yoldan, Türkiye örneğin 30'lu yıllarla kıyaslanmayacak bir kapitalistleşme yaşamış, özellikle 1970'lere dek geçen sürede belli büyüme hızlarını yakalamıştır. Örneğin 1963-1967 tarihleri arasında ekonominin büyüme hızı, %10.8 gibi hiç küçümsenmeyecek bir rakamdır. Ve bu arada, 1950'de Gayrı Safi Yurtiçi Hasılanın %45'ini içeren tarımın payı, 1980'de %23'e düşerken, aynı süreçte sanayinin payı %10'dan %22'ye yükselmiştir.

Bu sanayileşmenin temel özelliklerinden biri dışa bağımlılığı ise, diğeri de yarattığı çarpık ve hastalıklı tekelleşme biçimidir. Çünkü sürecin en önemli unsurlarından biri, sanayileşmenin emperyalizm ve işbirlikçi devlet mekanizması tarafından yönlendirilmesidir. Örneğin yatırılan sermayenin neredeyse yarısına varan vergi indirimleri, 1970'te çıkarılan yasayla şirketlerin fabrika-imalathane bina yapım vergilerinden tamamen muaf tutulması, "vergi iadesi" adıya bilinen geri ödemeler, gümrük vergilerinin kolaylaştırılması, vb… dönem boyunca Türkiye'de bir alanda tek başına yada birkaç firma ile birlikte egemen olmayı son derece kolaylaştırmıştır. Aynı biçimde büyük firmalar için banka kredilerindeki bütün vergi ve harçların kaldırılması, faiz farkı ödemeleri ve başka bütün kolaylıklar, işbirlikçilerin emrine amadedir.

Bu mekanizmalardan en önemlisi ise şüphesiz, ülke içinde üretilen malların ithalatına kotalar yoluyla belli sınırlar konulması ve tabii alanda emperyalist çıkarları törpüleyen heveslilerin ortaya çıkması halinde de bu kotalarla oynanmasıdır. Böylece son derece az sermaye miktarıyla bir alana girilip devlet katında "bağlanan" önlemlerle (ki emperyalistler için bu hiç zor değildir) alana tamamen hakim olmak mümkün olabilmektedir. Görüldüğü gibi bu "kalkınma" yolu, aynı zamanda son derece "ekonomi dışı" faktörleri de içermekte, işbirlikçi politik yönetimlerin, çürümüş-satılık bürokrasinin de yoğun katkılarıyla yürümektedir. Bu sistemde herhangi bir yerel üreticiyi bir gecede ürettiği malın ithalatını serbest bırakarak, kredilerini dondurarak, vb. binbir yoldan mahvetmek ve bir diğerini yükseltmek mümkündür ve pratikte de bu yollar yüzlerce kez uygulanmıştır. TSKB kredileri, dış yardımdan fonlar ve bütün diğer kolaylıklar, yalnızca işbirlikçiler ve büyükler için geçerlidir; sizin girmenizle herhangi bir alandaki kârlılık oranı düşecekse örneğin, bir sabah uyandığınızda işlerinizin tersine döndüğünü görebilirsiniz, vb… "Herkes eşittir" ama "bazıları daha fazla eşittir." Çünkü, para parayı çekmekle kalmaz, "para adamı da çeker" ve ve o adamlar "suyun başında"dırlar.

Tekellerin kurduğu eğitim kurumları, ABD üniversiteleri için sağlanan burslar, ikili anlaşmalarla kurumlara yerleştirilen uzmanlar, uluslararası finans kurumlarında "yetiştirilip" ihtiyaç halinde ülkeye gönderilen parlak bürokratlar, şirketlerle devlet kurumları arasında durmadan iş değiştiren yöneticiler, şirket yönetim kurullarında bol maaşlarla ödüllendirilen eski generaller, hepsi bu işler içindir. Özellikle mali kurumların yönetimlerinin zaman içersinde parlamenter denetim sürecinden tamamen koparılarak "bağımsızlaştırılması", bu bakımdan işleri daha da rahatlatmıştır, kotalardan ruhsat işlemlerine ve "plana uygunluk" ölçütlerine dek bütün kriterler bu güçler tarafından belirlenmektedir.

Bu anlamda Mahir Çayan'ın "emperyalizmin içsel olgu olduğu" tesbiti, salt politik değil aynı zamanda iktisadi anlamda da geçerlidir; emperyalist sermaye odakları, salt kendi elemanlarıyla değil, alışkanlıkları, çıkar ilişkileri ve tarzıyla da ülke ekonomisinin ve siyasetinin "içinde" bir olgu haline gelmiştir giderek. Bütün bunların hepsi birden, ithal ikameci dönem boyunca, işbirlikçi burjuvazinin Batı'daki örneklerdeki gibi uzun bir rekabetçi dönemden geçmeden, dış dinamik ve iç koruma koşullarında "sıçramalı" bir yoldan hızla tekelleşmesi sonucunu doğurmuştur. Yani Türkiye tekelci burjuvazisinin en kodomanları, bu aşamayı atlamış, atlatılmıştır.

Bu, Rozaliev'in Lenin'den yaptığı bir alıntıyla anlatmaya çalıştığı şeydir: "Bazen gelişme, yoğunlaşma yoluyla kartellere açılır -diyor Lenin-, ama her zaman değil. Bazen senetlerin tahvili yoluyla birden tröste varılır, örneğin 'koloni demiryolu inşasında'… Teknik yoğunlaşma, teknik içinde ilericidir; mali yoğunlaşma, tekelci sermayenin geri teknik içinde sınırsız egemenliğini güçlendirebilir ve güçlendirmektedir." Bundan hareketle Rozaliev'in söyledikleri, duruma birebir olarak denk düşüp düşmediği tartışması bir yana, oldukça önemlidir: "Lenin'in gelişmiş ülkeler için istisna olarak işaret ettiği şey, Türkiye'de kural olarak meydana geliyordu. Mali yoğunlaşma, tempo bakımından sanayideki yoğunlaşmayı geride bırakıyor ve maddi üretim alanındaki geri tekniğin egemenliği içinde büyük sermayeyi güçlendiriyordu. (…) Türkiye'de ince bir tekelci sermaye katmanının var olması ve büyümesi, devletin etkin desteği olmaksızın olanaksızdır; çünkü tekeller, esas olarak, kapitalizmin genel bunalımının üçüncü aşamasının koşullarında doğmuşlar ve gelişmişlerdir(13)".

Sonuç olarak, gerçekleşen şey, normal olmayan bir yoldan, sıçramalarla oluşan bir tekelleşmedir ve yaklaşık otuz yıldır THKP-C çözümlemelerinde sık sık vurgulanan "çarpık kapitalistleşme" kavramının en önemli ayaklarından biri de budur.

- Tarımın Yeni-Sömürgeci Yoldan Çözülmesi

Sürecin çarpıklığının bir başka yanı da feodal tarımsal yapının burjuva demokratik devrim yolundan tasfiyesinin gerçekleşmemesi, daha doğrusu yeni-sömürgecilik koşullarında bunun zaten imkânsızlığıyla ilgilidir. 1935 ile 1971 yılları arasında hiçbiri ciddi bir anlam ifade etmeyen 13 adet "toprak reformu" yasa taslağının iz bırakmadan geçip gittiği, tarımdan alınan verginin aynı süreçte neredeyse sabit kaldığı (1960'ta bütçenin %0.3'ü) ve yine dönem boyunca büyük toprak sahiplerinin ellerindeki arazilerin toplam tarım toprağının %30'una yakınını oluşturduğu hatırlanırsa, bu söylediğimiz daha iyi anlaşılabilir. Prof. Cevat Geray'ın son derece yerinde olarak belirttiği gibi bu mesele "büyük ölçüde siyasal güçler dengesiyle" ilgilidir. Ama öte yandan, yine de yeni-sömürgeci kapitalistleşme, tarımsal yapıyı büyük ölçüde dönüştürmüştür.

Bunu görebilmek için, çok fazla istatistik bilgiye de gerek yoktur; bugünkü tarımsal yapının elli yıl öncesinin süreciyle kaba bir karşılaştırılması bile durumu anlamak için yeterlidir; tarımdaki feodal ilişkiler büyük ölçüde çözülmüş ve tarımsal üretim kapitalist pazara neredeyse tümüyle bağlanmıştır. Yeni-sömürgeci "kalkınma" süreci boyunca tarımı izlersek, bunun yöntem ve göstergelerini de kolayca görürüz.

a) Her şeyden önce, daha Thornburg raporundan beri emperyalist güçlerin vurgusunun "tarıma yönelik sanayileşme" üzerine yönelmesi ve bugün tarımın neredeyse ortadan kaldırılmasını öğütleyen Dünya Bankası'nın 1950 raporunda "tarım öne çıkmalıdır" diye özel olarak dayatması, esasen feodal-kapalı yapıların adım adım çözülmesi isteğini ifade etmektedir. Ancak istenen, "reform" gibi yollar değil, deyim yerindeyse "zenginleştirerek çözme" yöntemidir, yukarıdan aşağıya bir operasyondur.

b) Zenginleştirici çözümün ilk adımlarından biri, özellikle DP döneminde yoğun olarak uygulanan tarım alanlarını mera ve orman katliamı yoluyla genişletmektir. 1934 ile 1960 arasında tarım alanlarının toplam büyüklüğü tam tamına iki misline çıkmış, Prof. C. Orhan Tütengil'in deyişiyle artık bu

tarihten sonra mevcut toprağın sınırlarına varılmıştır. Ama bu arada kapitalistleşme sürecinin yarattığı etkilerden duyulacak hoşnutsuzluğu törpüleyecek bir memnuniyet de, özellikle büyük toprak sahipleri bakımından, yaratılmıştır. Yalnızca onlar değil ama; ekili toprağın birkaç yılda gösterdiği bu kadar artıştan genel olarak köylü nüfusu da yararlanmıştır, ki bu operasyonun 1940'lı yılların derin bunalımından sonrasına denk düşmesi, ciddi bir onarım anlamına gelmiştir.

c) Ama bu, salt tarım alanlarının yüzölçümsel genişlemesi anlamına gelmemiş, tarımsal üretimin bileşimi de aynı süreçte köklü bir değişikliğe uğramıştır. Daha az teknoloji gerektirmesi ve dış pazardan çok doğrudan gıda ürünü olarak içe dönmesi nedeniyle geleneksel olarak kapalı-feodal ekonominin simgesi sayılan buğday üretiminin düşüşü, buna karşılık tütün, pamuk, vb. gibi sınai bitkilerin üretiminin artışı bunun en açık göstergesidir. 1938-1968 arasındaki dönemde buğday ekimi yapılan topraklardaki artış %78 iken tütün tarımındaki artış %196, pamukta ise %138'dir. Aynı yıllar içersinde örneğin pamuk üretimindeki verimlilik arışı da %185'tir. Yine 1949'dan sonra buğday ithalatına başlanırken tütün ve pamuk, toplam tarım ürünleri ihracının %55'lere çıkar. Bu tür ürünlerin en önemli özelliğiyse kapalı yapıyı çözücü nitelikte olmalarıdır; çünkü bu ürünler, buğdaydan farklı olarak kapitalist pazara çıkmaksızın kapalı ekonomik yapılar içersinde tüketilemezler ve hatta fiyatlar uluslararası tekeller tarafından belirlendiği için doğrudan uluslararası kapitalist işleyişe bağlıdırlar. Bu ürünlerin bir başka özelliği de, doğrudan paraya dönüşmesi ve basit değişim ilişkilerini törpülemesi, bir anlamda tüketim kapasitesini de artırmasıdır. Nitelikleri gereği bir yandan sanayi üretimini hammadde olarak besleyen, diğer yandan ise teknoloji ve ilaç-gübreye duyduğu ihtiyaçtan ötürü yerli ve yabancı burjuvaziye bağlanan bu ürünler, doğal olarak tefeciliğin gelişkin biçimlerini yaratmakta, böylece başka bir kırsal sermaye birikiminin de önünü açmaktadır.

d) Ürün bileşimindeki bu değişikliğin en önemli sonucu ise tarımdaki yoğun mekanizasyondur. Bu anlamda 1948'de toplam ithalat içinde %7.5 olan tarım araçları ithalatının 1955'te birden %34'e çıkması, 1940'ta bütün Türkiye'de sadece bin olan traktör sayısının on yıl sonra, 1950'de tam yirmi üç misli artarak 31 bine çıkması ve 1955'te 40 bin rakamına ulaşması çok çarpıcıdır. Aynı biçimde, 1936'da 104 olan biçerdöğer sayısının 1967'de 7 bin 840 olması ve bu arada traktör, vb ile işlenen arazi miktarının 1950'de 16 bin 585 hektardan 1976'da 281 bin hektara

fırlaması, zırai ilaç kullanımının, geliştirilmiş tohum kullanımı ve sulamanın olağanüstü artışı, bütün bunların hepsi, feodal yapının tedrici çözülmesinin de işaretleridir. Bu arada toplam kredi miktarı içindeki tarımsal kredi miktarları da birkaç kez katlanarak artmış ve tabii doğal olarak bu kredilerin aslan payı da büyük toprak sahiplerine gitmiştir. Bu ise tarımdaki "zenginleştirerek çözme" yöntemine hizmet etmiş, sonradan sanayiye akacak olan birikimlerin, ağalıktan şirket sahipliğine giden yolların önünü açmıştır. 1952%de yapılan bir araştırmaya göre, tarım makinesi sahiplerinin %93'ü makine bedellerinin %60'ını kredi olarak almaktadır ki, bu durum yerel politik ilişkiler nedeniyle orta kesimlerin bile önünü açmaktadır.

e) Bu süreçte genel fiyat endeksleri içersinde tarım ürünleri fiyatlarının uzun süre yüksekte tutulması da hem bir politikanın eseridir hem de büyük toprak sahiplerinin politik gücünün henüz tekelci burjuvazinin hesaplaşamayacağı kadar fazla oluşuyla ilgilidir. Boratav'ın 1960-1976 yıllarını kapsayan bir çalışmasından anlaşıldığı gibi çeşitli dalgalanmalar yaşansa da dönem boyunca tarım/sanayi ticaret oranlarında tarımın ciddi bir üstünlüğü (1960'da 100 olan oran, 1976'da 145'tir) vardır.(14) Süreç, açıkça bir çatışma ve uyum diyalektiği içersinde yürümektedir. Yeni-sömürgeci düzenin çarkları oturmaya başladıkça, ekonomik ve politik düzeyde güç kazanan burjuvazi, yavaş yavaş, mevcut oligarşik ittifakı bozmadan, işleri kendi yönüne doğru yontmaya başlamaktadır. 1968'den sonra özellikle başlayan bu girişimlerde tarımsal kredilerin toplam kredilere oranı gerilemese de yerinde saymaya başlıyor, tarım ürünleri fiyatlarındaki artışlar özellikle 70'li yılların ortalarından sonra ciddi biçimde (tütün, 1973'te %24.6 iken 1977'de 13.8'e, buğday 21.2'den %11.5'e) düşerken bir "altın devir" bitiyor. Buna karşılık sanayi üretiminin ulusal gelirdeki payı artıyor. 1963-1972 arasında tarımın büyüme hızı %3'lerde gezinirken imalat sanayiindeki hız %9'dan aşağı düşmüyor.

f) Ancak tarımın ülke ekonomisindeki payı azalırken aslında bu durum, en azından uzun süre, mevcut ittifakı zorlayan bir unsur olmamıştır. Çünkü tarımın payı genel olarak azalmakla birlikte bu gelirin iç paylaşımının büyük toprak sahiplerine giderek daha fazla zenginlik sağladığı kesindir. 1960'lı yıllarda örneğin toplam tarımsal gelirin üçte birini işletmelerin %3'ü alırken geri kalan üçte ikiyi ise tarım nüfusunun %97'si paylaşmaktadır. Dolayısıyla, özellikle yeni döneme uyum göstererek tarımdaki birikimlerini ticarete ve sanayiye aktarmaya eğilimli olan büyük

toprak sahipleri açısından ciddi bir sorun bulunmamaktadır. Bu süreç aynı zamanda büyük toprak feodallerinin büyük tarım kapitalistlerine dönüşme süreci olmuştur. Feodal ve yarı-feodal tarım işletmeleri ise büyük kapitalist tarım işletmelerine dönüşmüştür.

- Genel Sonuç: Oligarşinin Çatışmalı Bütünlüğü

Sonuç olarak, yeni-sömürgeci/bağımlı kapitalistleşmenin ilk dönemi, tarım alanına bir aşamalı çözülme süreci olarak yansımış, kesinlikle bir demokratik devrim/dönüşüm yolundan değil, yukarıdan aşağıya kapitalist ilişkilerin sızması biçiminde gerçekleşen bu çözülme, politik dengeleri koruyan bir nitelik göstermiştir. Tarımdaki toprak büyük toprak mülkiyetinin özüne asla dokunmayan bu uygulama, öte yandan kapalı-feodal yapıları zaman içersinde tasfiye etmiş ve kapitalist pazara bağımlı bir üretim-dolaşım sistemi yaratmıştır. Bu, Çağlar Keyder'in çok yerinde olarak belirttiği gibi, bu, "bir üretim tarzından diğerine geçiş olarak değil", "bir üretim tarzının hakimiyetinden diğerinin hakimiyetine doğru" gerçekleşmiştir. Dış yardımlar ve tarım üretime sağlanan kolaylıklar nedeniyle bu geçişin sancıları da kısmen azaltılmış, böylece oligarşik diktatörlük içindeki zoraki bütünlük yeni-sömürgeciliğin bu ilk dönemi boyunca devam ettirilebilmiştir.

Çarpık gelişmiş tekelci burjuvazi ile tarımda korunan statükonun en önemli ayakları olan büyük toprak sahipleri ve tefeciler arasındaki ilişkinin zoraki niteliği, şüphesiz çıkarların birbiriyle çatışmasından kaynaklanmaktadır ama buna karşın işbirlikçi tekelci burjuvazinin henüz duruma tek başına hakim olabilecek gücü de bulunmamaktadır. Ancak artık bu ilişki bir "eşitler ilişkisi" de değildir; işbirlikçi tekelci burjuvazi (ki bunların bir bölümüde büyük feodallerin kapitalistleşen tarım işletmeleri içinde elde ettikleri birikimleri sanayiye yatırmaları sonucu oluşmumuştur, yani tarım kökenlidir), gitgide artan bir hızla süreçteki ağırlığını ortaya koymakta ve şimdilik iktidarı paylaşsa da sömürünün esas payını kendisine ayırmakta, bütün mekanizmalara hakim olmaktadır. Bu alandaki asıl köklü bunalım ve yeniden biçimlerme ise daha çok bağımlı kapitalistleşmenin tıkandığı bir sonraki dönemde gerçekleşecek ve esas olarak 80'lere doğru gelindiğinde işler değişmeye başlayacaktır.

- Kırda Değişim ve Sosyal Sonuçlar

Yeni-sömürgeciliğin bu ilk dönemi (1945-1980 süreci) boyunca kırda gerçekleşen sosyal-politik değişiklikler ise çok kısa olarak birkaç maddede özetlenebilir:

a) Büyük toprak sahiplerinin bir kesiminin kentlere ve ticari hayata kaymaları bu sürecin sosyal sonuçlarından birincisidir. Beşikçi'nin 1969'daki bir araştırmasında belirlediği gibi özellikle Kürt illerindeki ağaların toprağın %30'unu elinde tutan bir azınlığı artık kentlerde yaşamaktadır ve bu eğilim hızlanmaktadır. Bu kesimin salt hovardalıkla yetinmeyen bir azınlığının giderek ticari ve sınai alana kaydığı da kesindir. Ayrıca 70'lere doğru gelindikçe bu eğilimin farklı bir uzantısı olarak tarım dışındaki sermayenin de tarımsal ürünlerin işlenmesi temelinde tarımla ilişkilendikleride görülmektedir. Özellikle hazır gıda alanında çalışan şirketlerin çoğaldığı bilinmektedir.

b) Bu arada tarımdaki toplumsal yapının eski dar-kapalı biçimleri daha çeşitlenmesi ve geçişkenlik kazanması dönemin bir başka özelliğidir. Yeni-sömürgeci çözme yöntemi, tarımın eski tekdüze hayatını sarsmış, kırsal alanda yeni gelir ve yaşam biçimlerini mümkün kılmıştır; bir yandan büyük mülkleri kapitalist temelde dönüştürerek artıran yeni süreç, toprağın giderek daha verimlileşmesini de sağlayarak en azından bir süre için endüstri bitkileri alanında küçük üreticilerin önünü açmıştır. Verimlilik artışından kaynaklanan bu kısmi rahatlık gerçi geçici olmuştur ama yine de belli bir yatıştırıcı olarak iş görmüştür. Ayrıca araştırmalar yeni süreçle birlikte köylerde tarım dışı meslek gruplarının ve küçük ticari işlerin yaygınlaştığını, bunların da belli bir canlılık yarattığını göstermektedir.

c) Sürecin en önemli ve dramatik sonucu ise milyonlarca insanın tarımdan koparak kentlere yığılması ve yoksullaşması olmuştur. Tarımda gerçekleşen mekanizasyon ve verimlilik artışına karşılık toprağın belli ellerde yoğunlaşmasının daha da belirginleşmesi, özellikle küçük üretim yoluyla endüstriyel bitkilerin üretilmesinin yaygın olmadığı bölgelerden büyük bir göç dalgasını başlatmış, toprağın yetmediği ya da elden kaptırıldığı her noktada büyük insan toplulukları büyük kentlerin kenarlarına yığılmıştır. Tabi bu kesimlere birde tarımda makineleşme sonucu artık kendilerine ihtiyaç duyulmayan büyük yoksul topraksız köylüler -marabalar, yarıcılar vb.- kitlesi de eklenmiştir. Elbette bu göç dalgası, kentlerdeki kapitalist üretim birimlerinin emici kapasitesinin bir

sonucu olarak değil, kırın yoksullaşmasının insan yığınlarını püskürtmesi olarak gerçekleşmiş ve çarpık bir kentleşmenin yolunu açmıştır. Birinci büyük göç dalgası olarak adlandırılabilecek bu sürecin bir sonucu olarak 1950-1975 döneminde kırsal nüfus oranı %81.6'dan %58.2'ye düşerken kent nüfusu %18.4'ten %41.8'e yükselmiş ve bu eğilim daha sonraki dönemlerde de sürekli olarak artmıştır. Aynı dönemde başka ilde doğan insanların genel nüfusa oranı da belirgin bir artış göstermiştir. Sonuçta, örneğin 1968 yılı gibi erken bir tarihte bile, hiç göç vermemiş köy oranı toplam köylerin dörtte birinden azını oluşturmaktadır. Yine göçün kaynağı da zaman içersinde değişmiş, önceleri Batı ve Orta kesimlerden gelen göç dalgalarına, 1965'ten sonra feodal yapıların çatırdamasına paralel olarak Kürdistan da katılmıştır. Daha sonra gelen ikinci büyük dalga ise Almanya yönüne doğrudur ve önce kente henüz göçmüş köylüleri, daha sonra da doğrudan köy nüfusunu emen bu çekim merkezi, hatırı sayılır bir insan topluluğunu çekip götürmüştür. Her iki durumda da kentlere giden insanlar, düpedüz kır yoksulluğuna oranla nisbeten daha "iyi" sayılabilecek koşullarla karşılaşmışlar, bu durum da onların politik davranışlarına dek yansımıştır.

d) "Operasyonun sertliği, zırai nüfus bakımından ağrılı olmuştur. Geri bir düzen içinde geçimini sağlayan ortakçılar, kiracılar ve hatta bir kısım küçük mülk sahipleri kendilerini birden yeni düzen içinde tarım işçisi olarak bulmuşlardır."(15) Tarımda kalanlar açısından ise durum işte böyledir. Gerçekten de yeni-sömürgeciliğin bu ilk döneminde topraksız köylülerin oranı gitgide artmakta ve yoğun bir tarım işçiliği yaşanmaktadır. Tam işçiliğin dışında yarı-üretici yarı-işçi statüsünde olanların tam sayısını bilmek mümkün olmamakla birlikte, 1950'de topraksız ailelerin toplam tarım nüfusuna oranı %14.5 iken 1973'te bu oranın %21.8 olması çarpıcıdır. Yarı-işçilerle birlikte bu nüfus, tarım nüfusunun %50'den fazlasını oluşturmakla birlikte milli gelirden aldıkları pay %9'u geçmemektedir; yani tam olarak bir "diptekiler" grubu söz konusudur.

e) Geniş aile yapısının parçalanarak dağılması da aynı sürecin bir başka sonucudur. Daha 1968 yılında bile köylerdeki çekirdek aile oranının %55 rakamıyla Türkiye ortalaması olan %59'a yaklaşması, eski türden geniş-koruyucu aile yapısının tarımdaki bitişini göstermektedir. Tahmin edileceği gibi bu zayıflama, büyük toprak sahibi kesimlerde daha az ve topraksızlarda daha fazladır. Büyük toprak sahibi kesimlerde %22 olan

çekirdek aile oranı az topraklılarda %58'dir, ki bu da büyük bir işçileşme ve göç-kopuş hareketinin yaşandığını göstermektedir.

f) Tarıma dayalı kalkınma politikası, tabii ki sadece traktör sayısındaki artış anlamına gelmemiş, kırdaki genel verimlilik yükselişi ve "köylünün cebinin para görmesi" diye anılan "zenginleşme" dönemi, sadece büyük toprak sahiplerini memnun etmemiş, genel sosyal göstergeleri son derece çarpık biçimde de olsa Kemalist dönemle kıyaslanmayacak ölçüde yukarıya çekmiştir. 1938-1950 arasında bir kuruş artmayan tarımdaki milli gelir, ilk kez bir artış göstermiş, en azından yollar, okur-yazarlık oranı, elektrik kullanımı, hastane-yatak sayısı gibi alanlarda kısmi gelişmeler yaşanmıştır. Bütün bunların normal bir kapitalist ülkeyi bırakın Türkiye'nin büyük kentleriyle bile karşılaştırılması mümkün değildir ama ne olursa olsun, yüzlerce yıllık geri yapılanmanın içinden gelen bu coğrafyada bir anlam taşımıştır. Sonraki dönemlerde dayanıklı tüketim mallarının, beyaz eşyanın, TV ve otomobil gibi araçların kırsal kesime doğru yayılması, bu eğilimi beslemiş ve sonuçta eski dar ekonomik hayata oranla suni-dengeyi de destekleyen bir gelişme -nisbi refah duygusu- illizyonu oluşmuştur.

g) Öte yandan kırdaki nüfus azalması sadece metropollere doğru bir hareket anlamına gelmemiş, küçük yerleşim birimlerinin belli bir ölçüde azalmasıyla birlikte genel olarak kırsal alanda da bir toplulaşma yaşanmıştır. 1925'lerden 1970'e uzanan süreçte, köy sayısı 40 binden 35 bine gerilerken, bucak ve kasaba sayılarında bir buçuk misli artış görülmüş, nüfusu 150'den az olan yerleşim birimlerinin sayısı 1935-1975 arasında yarı yarıya azalmıştır. Kapitalist ilişkilerin kıra nüfuz etmesiyle gerçekleşen bu olay, bir yandan da belli bir kontrol mekanizmasını ortaya çıkarmıştır.

h) Bu kontrol mekanizması, politik açıdan canalıcı önemdedir. Çünkü ulaşım-haberleşme ağının yaygınlaşmasıyla birlikte bu toplulaşma, devlet iktidarının ideolojik ve baskıcı aygıtının en ücra köşelere dek yayılması anlamına gelmiştir. Yeni-sömürge kapitalistleşmesinin pratik bulmadığı demiryolları uzunluk ve taşıma açısından günden güne erirken, 1948'de 9 bin km olan devlet karayollarının uzunluğu 1963'te 34 bin 586 km'ye ulaşmış, köy yolları ise salt 1963 ile 1967 arsından üç misli artmıştır. Bu durum bir yandan sosyal hayatı renklendirip ekonomik canlanma sağlarken diğer yandan da oligarşik diktatörlüğün merkezi otoritesini bütün coğrafyaya yaymasını sağlamıştır. Yeni-sömürgeciliğin siyasal düzeneğini olarak yukarıdan aşağıya doğru faşist bir devlet yapısının inşası

(sömürge tipi faşizm) bu koşullarda oldukça uygun bir zemin bulmuştur. Kentlere yığılan ve hiç bir demokratik mücadele deneyimine sahip bulunmayan emekçiler daha ilk andan itibaren sıkı biçimde halk hareketlerine karşı çok yönlü olarak örgütlenmiş ve merkezileştirilmiş bir devlet yapısı ile karşı karşıya kalmıştır. Yoksul ve örgütsüz emekçilerin toplumsal davranışlarına "büyük", "güçlü", "herşeye kadir" devlet anlayışı egemen hale getirilmiştir.

i) Bu merkezi otorite, aynı zamanda geleneksel aşiret yapılarını da en azından ekonomik anlamda oldukça zayıflatmış, daha doğrusu yerel egemenlik alanlarını sınırlayarak oligarşinin resmi kurumlarının kırsal hayata nüfuz etmesini beraberinde getirmiştir. Mevcut statükoyu çok fazla zorlamayacak oranda da olsa yerel hukuk ve idari işleyiş merkeze bağlanmış ya da tam doğru bir anlatımla söylersek bu yerel işleyişlerin merkezi iktidar için tehlikeli olmasının önünü büyük ölçüde kesmiştir. Bir yandan en gerici ideolojik akımları ve diğer üstyapısal kurumları muhafaza eden oligarşik diktatörlük, diğer yandan ise kendisini hem ideolojik alanda hem de günlük zor kullanımı alanında kırsal bölgeye yaymıştır. Böylece en gerici tarikat örgütlenmeleri ve aşiret ilişkileri ile tarımın modernizasyonu aynı süreçte, bir arada yürüyebilmiştir. En büyük gerici tarikat olan Nur grubunun, bütün süreç boyunca DP-AP geleneğinin destekçisi olması ve özellikle yerel düzeylerde yağlı kapıları da tutması rastlantı değildir.

j) Kısacası, yeni-sömürgeci ilişkinin ilk döneminin tarım ve köylülük üzerinde yarattığı sonuçlar, geleneksel yapıların ve feodal üretim ilişkilerinin aşama aşama çözülmesi ama buna karşılık üstyapıdaki mevcut gerici statükonun ise çok yavaş biçimde değişimi üzerine kuruludur. Bu durum, tarım alanındaki milyonlarca insanın yaşam biçimlerinin paramparça edilmesi anlamına gelmiş, bir yandan kentlere yığılan, diğer yandan da kırsal alanda tutunmaya çalışan insanlar sonuçta büyük bir sosyal-siyasal çalkantının içine düşmüşlerdir. 1970'lerde sürecin tıkanma noktalarına gelindikçe üretici mitinglerinin, toprak işgallerinin boy göstermesi ve bunların devrimci güçlerle buluşması bu bakımdan rastlantı değildir.

- Çarpık Kentleşme ve Toplumsal Bilinç

Yeni-sömürgeci düzenin Türkiye'de yarattığı en önemli sosyal sonuç, şüphesiz milyonlarca insanın metropollere yığılmasıyla sonuçlanan büyük göç dalgalarıdır. On-onbeş yıl gibi kısa bir sürede büyük bir hızla

gerçekleşen iç-göç, kısmen bölgesel merkezlere yönelse de büyük ölçüde metropol nitelikteki üç-dört ili hedef almış, sonuçta büyük bir şişme gerçekleşmiştir. Daha 1970'te Ankara, İstanbul ve İzmir, toplam şehir nüfusunun %31'ini barındırır hale gelmiş, özellikle İstanbul bu konuda başı çekmiştir. 1963'te 10'dan fazla işçi çalıştıran işletmelerin %45'i, ticari işletmelerin %50'si ve ticari işlemlerin %56'sı bu şehirdedir. Aynı tarihlerde dört büyük il, imalat sektörünün %61'ini, ticaretin %72'sini ve üretilen katma değerin %82.9'unu kapsamaktadır. Kapitalizm, aslında her zaman ve her yerde başlangıçta son derece düzensiz ve çarpık kentler yaratır; Marks'ın deyimiyle "doğal olarak büyümüş kentlerin yerine bir gecede oluşan, modern, endüstriyel kentlerin geçmesi" kapitalizmin en tipik özelliğidir. Ama yeni-sömürge Türkiye'nin kentleşme gerçeği, bu endüstriyel kentler tarifine de uygun değildir. Çünkü, her şeyden önce, bu yığılma, kentlerin "çekim gücü"nden çok kırların "püskürtmesi"yle oluşmuştur. 1960 ile '70 arasındaki açıklanan sanayileşme hızı %7 iken kentleşme hızının %18 olması, bunun açık göstergesidir; yine örneğin 1963 itibarıyla İstanbul'daki işçi çalıştırma kapasitesi 154 bin civarında iken aynı yılda kente gelen insan sayısının birbuçuk milyona yakın olması da aynı gerçeği gösterir. İzmir için de durum böyledir. Adana'da ise aynı tarihte dışardan gelenlerin sayısı kentte doğmuş olanların tam dört katıdır. 165 bin göçmene karşın kentin çalıştırma kapasitesi 15 bini geçmemektedir. Yani sonuçta, "kayıp" bir nüfus vardır ortada. Çarpık gelişme kırlardaki milyonlarca insanı yurdundan etmiş ama bu insanları ne mekan olarak ne de üretim-istihdam kapasitesi olarak kapsayabilecek bir kapasite de üretmemiştir. Bu, kendisini son derece çarpık bir gelir tatblosuyla ortaya koymakta, örneğin İstanbul'da, kent nüfusunun %20'si gelirin %69'una el koyarken, %60'ı ise gelirin %10'una sahip olabilmektedir.

a) Bunun en başta gelen sonucu ise ekonominin marjinal alanlarına yoğunlaşan yüzbinlerce insanın çarpılmış hayat biçimleridir. Bugün enformel sektör olarak tanımlanan belirsiz işler kategorisi konusunda daha 1980'de Cumhuriyet gazetesinde yapılan bir araştırma, İstanbul'da yaklaşık bir buçuk milyon insanın "normal" işçilik dışında yollardan hayatını kazandığını ortaya koymaktadır. Daha öncelerinde, 1965'te bile toplam tarım-dışı işgücünün %48'inin bu kategoride olduğu belirlenmektedir, ki DİE'nin rakamları bu bakımdan sağlıklı değildir; çünkü işsizlik belirlemesi "iş arayanlar" üzerinden yapılmaktadır; oysa bu yüzbinlerce insan kendisini "iş sahibi" olarak görmektedir. Yani kırlardan

koparak kentlere yığılan nüfus, buralarda tamamen açlığa mahkum olmamakta, bir biçimde ekonominin "kıyısında" durumu idare edebilmektedirler, çünkü esas olarak çarpık-sıçramalı tekelleşme, ekonomik hayatın yüzlerce yan sektörünü, ara aşamalarını açıkta bırakmakta ve buralarda insanların geçimini sürdürebilmesi mümkün olmaktadır. İ. Tekeli'nin deyimiyle "şehirde modern kesimin dışında, bu kesim tarafından emilemeyen bir kesim kalmaktadır… Bu grup, şehirde büyük toplumsal bunalımlar doğurmadan varlığını korumaktadır. Şehrin modern kesimlerine hizmet ederek, yeni iş imkânları bularak, daha çok kendi emeklerine dayanan, düzensiz, örgütlenmemiş iş olanaklarından yararlanarak şehirde geçimlik bir gelir düzeyine ulaşabilmektedir." Başka bir deyişle söylersek, ekonominin örgütlü sektörleri, örgütsüzlüğe de alan bırakmakta, örneğin "boya" sektörü yabancı markaların denetimi altında olsa da "boyacılık" denilen iş bu kontrolün dışında kalmaktadır, vb… F. Başkaya'nın deyimiyle "sondan başlayan" sanayileşme süreci, ara aşamaları ortada bırakmaktadır.(16) Üstyapıda süren feodal (hemşerilik, akrabalık) ilişkilerinin de katkısıyla kırdan tamamen mülksüz olarak gelen insanlar bile böylece kent hayatının köşelerine tutunabilmekte, hatta münferit örneklerde de olsa sınıf atlama olanaklarına bile kavuştukları olmaktadır. Kentin belli iş alanlarının bugün bile hâlâ belli hemşerilik ilişkilerinin elinde olduğu bu çerçevede hatırlanabilir. Sonuçta, maruz kaldıkları sömürü oranı sanayi işçilerine göre daha yüksek olsa bile, şüphesiz bu insanların sosyal hayatları kopmuş oldukları kırsal hayata göre daha katlanılabilir olmakta, "taşın toprağı altın olmadığı" bir süre sonra daha iyi anlaşılsa da uzunca bir süre dengeleyici mekanizmalar işlemektedir, çünkü sonuç olarak insanların değer yargıları en azından başlangıçta "kırda bıraktıkları yaşantıyla kıyaslama" yöntemiyle oluşmaktadır. Toplumsal hareketin en yaygın olduğu 1969'da bile Prof. Kemal Karpat'ın yaptığı bir genel gecekondu araştırmasında, insanların en çok %7'sinin "hayatlarından tamamen hoşnutsuz oldukları" sonucu çıkmaktadır. Çünkü bu kentleşme olgusunun en önemli sonucu, göçmen olmanın getirdiği "İstanbul'u fethetme" hırsıyla yoğun sömürü koşullarının iç içe geçerek yarattığı bir bilinç çarpılmasıdır.

b) Öte yandan bu tablo, mekan düzeyinde de "gecekondu" olgusuyla tamamlanmaktadır. Gecekondu ise kategorik olarak gelişmiş kapitalist ülkelerdeki "sefalet mahalleleri"nden farklıdır; burada kent hayatında "kaybedenler"in yığıldığı sefil mekanlar yerine "kırda kaybetmiş olanların

kaderini kentte aradığı" bir durum sözkonusudur ve bu anlamda bir yeni-sömürge klasiği olarak gecekondu, kente "uyum sağlama" aracı ya da en azından çabasıdır. Boş alanlara hızla ve mümkün olduğunca ucuz yoldan kurulabilen gecekondu mahalleleri, kentten itilmenin değil kente yaklaşma, onun içine girme talebinin ifedesidir. Böylece akrabalık-hemşehrilik ilişkileri üzerinden oluşan bu mahalleler, zaman içersinde daha dış çemberlerin, daha yoksul mahallelerin oluşumuyla "içte" kalmakta, gitgide daha fazla şehir hayatının bir parçası olmaktadır. Bu, kentin kaymak tabakasına göre çok alt düzeyde bir hayat olsa da kırdaki geriliğe ve "yeni gelenlerin hayatına" göre nisbeten daha "yüksek" sosyal göstergelere denk düşmekte, böylece, en azından yeni-sömürgeciliğin ilk balayı döneminde büyük ölçüde bir pasifikasyon aracı olarak da iş görmektedir.

c) Şüphesiz her biri ayrıntılı incelemelerin konusu olabilecek çarpık kentleşme olgularından biri de iş ve mekan düzeyindeki bu büyük alt üst oluşların yarattığı olağanüstü kültürel çarpılmadır. Zaman içersinde büyük ölçüde lümpen "iş"lere ve hayat biçimlerine de açılan bu kapılar, büyük ölçüde mistisizme ve "şikayet"e dayanan, devrimci sınıf bilincini bir başka yönden törpüleyen yeni bir kültür yaratmış ve beslemiştir. Zaman zaman "arabesk" adı altında salt müzik gibi belli dar alanlarda ele alınsa da aslında çok daha geniş anlamda bir hayat biçimine ve "ideoloji"ye denk düşen bu kültür, klasik anlamdaki sınıf ve kent kültürünün yerini doldurmuş, sonuç olarak da bir dengeleyici mekanizma olarak iş görmüştür.

d) Ve nihayet, yeni-sömürge kentleşmesinin dördüncü önemli unsuru, kırdan püskürtülerek kentlerin çevresine eklenen insanların, bu kez kırdakinden daha somut bir biçimde devlet mekanizmasıyla, zor aygıtıyla karşılaşması, onu, sadece çıplak şiddet anlamında değil, günlük resmi işlemler, ulaşım-haberleşme, vb gibi bütün alanlarda da her an hissetmesidir. Medyayı ve okul dahil bütün ideolojik araçları da kapsayan bu etki, özellikle toplu davranışın gücünü daha iyi bilen işçi sınıfı dışındaki belirsiz kategorilerde daha çarpıcı olmuş, uzunca bir süre belli bir bilinç çarpılmasına yolaçmıştır.

- İlk Dönemde İşçi Sınıfının Durumu

Yeni-sömürgeci kapitalistleşme sürecinin 1945-1980 arasındaki dönemi kapsayan bu ilk süreci ve özellikle ilk yirmi yıl, Türkiye tarihinin en yoğun işçileşme dönemidir. Bütün bu süreç boyunca işçi sınıfı bir yandan nicel

olarak büyümüş, bir yandan da büyük fabrika birimlerinde bir araya geldiği ölçüde nitel anlamda da belli bir gelişme göstermiştir. 1950'lerin genel olarak grevsiz ve patlamasız geçen atmosferinden sonra, 1960'ların tekil grev ve mücadelelerinden, 1970'in 15-16 Haziran'ına gelinmiş ve düzenin her tıkanma noktasında giderek artarak 1979'da onbinlerce işçinin grevde olduğu şartlara dek ulaşılmıştır. Ancak bu süreç, sancısız değildir. İç dinamiği sakatlanarak dışa bağımlı biçimde geliştirilen Türkiye kapitalizmi, işçi sınıfının gelişiminde de ciddi sorunlar yaratmıştır.

a) Sürecin bir yandan somut çalışma anlamında insanları işçileştirirken öte yandan da onların "proleterleşmesini" geciktiren niteliği bunlardan ilkidir. Her şeyden önce montaj sanayiin çok büyük üretim birimleri gerektirmeyen yapısı, işçi kitlelerinin büyük birimler halinde bir araya gelmesini önemli ölçüde engellemekte, böylece sermayenin büyük birimler halinde merkezileşerek üretimi aynı ölçüde toplumsallaştırdığı bir klasik kapitalist gelişme ortamı, yeni-sömürge koşullarında tam olarak yaşanmamaktadır. Elbette bu büyük işletmelerin var olmadığı anlamına gelmez. Hatta işçi sınıfının en diri güçleri süreç boyunca bu tür işletmelerdedir. Ancak bu işletmeler emperyalist ülkelerdeki yaygınlık ve çapta değildir. 1960'ların ortalarında ondan az işçi çalıştıran işletmelerin çalıştırdığı işçi oranı hâlâ %44.5'tır. Mevsimlik ve geçici işlerin oranı hâlâ yüksektir ve proletaryayı her çeşit kişisel-himayeci ilişkiden koparark tam mülksüzleştiren süreçler oldukça ağır işlemektedir.

b) Bu, proletaryanın beslendiği kaynaklarla da ilgilidir. Yerleşik kent nüfusunun alta düşen unsurlarından çok, asıl kaynağını kırdan kente göçten alan işçi sınıfı, böylece henüz kırdan kopamamış, kentin kaygan ve güvensiz zemini karşısında eski feodal bağlarını da kesmemeye gayret eden bir durumdadır. Artık büyük işletmelerde az çok kadrolaşmış sanayi proletaryası dışındaki geniş kesim, hâlâ "biraz dişini sıkıp köye geri dönme" düşlerini ya da "köye de yaslanarak kente katlanma" iyimserliğini yitirmemiştir. 1969'larda Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal'ın "mutlu azınlık" diye nitelediği sanayi proletaryası dışındaki kesim, ayrıca tipik bir proleterin "yalnız"lığına da sahip değildir; hâlâ büyük ölçüde feodal bağlarla kuşatılmış bulunan ve bu bağları yeni-sömürgeci vahşi kapitalizm koşullarında bir tür sosyal güvence olarak algılayan geniş işçi yığınları, kırla bağlarını koruduğu ölçüde belli bir dar görüşlülüğe de sahip olmakta, sınıf bilincinin gelişimi yavaşlamaktadır. Özellikle ilk 1950-60'lı yılların zaman zaman sıçramalara izin de veren ortamında -eski ahlaki değerlerini

terketmek koşuluyla- “kendi kendinin patronu olup işi büyütme” düşü canlıdır; en azından birkaç örnek bile bu canlılık için yetmektedir. Ayrıca yukarıda sözünü ettiğimiz feodal bağlardan ve çarpık ekonominin sağladığı yan alanlardan ötürü, proletaryanın alt sınırı (2000’lerin Türkiye’sinde olduğu gibi) doğrudan doğruya açlık ve uçurum dünyasına açılmamakta, herhangi bir düşüş sırasında kayalıkların kenarında tutunulabilecek bir dal parçası, bir aile bağı, bir işporta tezgahı, vb. hâlâ bulunabilmektedir.

c) Aynı dönemde, 1971’deki cunta kesintisi dışında, reel, yani enflasyon oranından temizlenmiş haliyle ücretlerin düzenli bir artış göstermesi bir başka olgudur. 1963 yılı 100 olarak kabul edildiğinde, 1976 yılında reel ücret endeksi 145’tir. Bu, dönem boyunca devrimci sendikacılığın gelişimine bağlı olduğu kadar sistemin iç işleyişine de bağlıdır. Her şeyden önce, sanayi mallarına oranla tarım ürünlerinin ve onlardan üretilen malların fiyatlarının belli ölçülerde korunabilmesi, mevcut ücretin gücünü artırmaktadır. Ayrıca KİT’ler aracılığıyla özellikle işçi sınıfının kullandığı bir çok tüketim malının sübvansiyonlarla ucuz tutulması ve yine işporta gibi marjinal işler sektörünün sürekli olarak piyasanın altında fiyatlarla çalışması, onarıcı faktörlerdir. Bu arada sürece, köyle sürdürülen gıda, vb dayanışması ve konut sorununun gecekondu yolundan nisbeten ucuz atlatılması gibi unsurlar da girmekte ve böylece normal ücretin alım gücü belli ölçülerde korunabilmektedir. Bütün bunlardan daha önemlisi ise yukarıdaki bölümlerde anlattığımız gibi yüksek koruma duvarları altında olağanüstü kârlılık oranlarıyla çalışan tekelci burjuvazi, sistemin iyice tıkandığı 70’li yıllara kadar üretim maliyeti içindeki ücret payının bir ölçüde yüksek olmasını büyük bir sorun olarak görmemekte, koruma altında olmayan diğer geri alanlarda ise ücretler daha düşük seyretmektedir. Daha sonra gelen darboğazlar sonucundadır ki, tekelci burjuvazi, düşen kârlılık oranlarını onarmak için gözünü daha fazla ücretlere dikecektir. Kaldı ki, aynı dönem, bir yandan da iç pazarın genişletilmesi, öyleyse alım gücünün de kısmen yükseltilmesi dönemidir. Marks’ın da belirttiği gibi kapitalist sömürü yalnızca üretim aşamasında gerçekleşen bir şey değildir; o, toplumun genel tüketim kapasitesiyle de bir ilişki (ve aslında çelişki) halindedir. Yani, artı değerin somut ve gerçek paraya dönüştüğü aşama olan satış noktasında, asgari bir tüketici kapasite gereklidir ve bunun için yalnızca orta sınıflar, vb yeterli değildir; toplumun bütün kesimlerinde böyle bir tüketici güç gereklidir. Bu kapitalizmin mantığı açısından çelişik bir durumdur ama yine de süreci etkiler. Örneğin 1969’da bile Türkiye’nin

en büyük fabrikalarının işçileri arasında buzdolabı sahibi olanların sayısı %10'u geçmezken, 1976'da bu oran çalışanların geneli bakımından %50'nin üzerindedir. 1960'da Türkiye'de yıllık buzdolabı üretimi binbeşyüz rakamını bile bulmazken 1976'da yarım milyondan fazladır. 1970 ile 75 arasında televizyon, motosiklet, binek otomobili, vb. dallarındaki yerli üretim de tüketim de akılları durduracak kadar yüksek bir oran göstermektedir. Sadece TV tüketimi 5 yılda 5 binden 600 bine fırlamıştır. Dolayısıyla ücretlerin bu ilk dönemde aşırı düşük olmamasının böyle birtakım yan faktörleri de vardır. Ve nihayet KİT'ler, ucuz tüketim malları satışının yanı sıra sanayiye sağladıkları ucuz hammadde girişiyle de üretimin maliyetinde belli bir düşüş yaratmakta, böylece kârlılık oranı artarken, bu oranı korumak için ücretlere yönelmek en azından bir dönem için mutlak bir zorunluluk olmamaktadır. Ayrıca şişkin kadrolarıyla bu kurumlar, bir başka açıdan da ayrıcalıklı işçi kesimleri yaratmışlardır. Tabii mutlaka eklemek gerekiyor; bütün bu sıraladıklarımıza iradi bir süreç fonksiyonu yüklemek, bunların yöneticilerin popülist politikalarından kaynaklandığını düşünmek çok yerinde değildir; bütün bunlar sürecin seyrinin ürünleridir. Örneğin, "ithal ikamesi süreci, iç pazarın genişliği ve canlılığı üzerine inşa edilmiştir ve bu modelde ücretler bireysel kapitalist için bir maliyet unsuru olmakla birlikte bir bütün olarak sermaye için yeniden-üretim sürecini sürükleyen bir talep unsurudur"(17) denilebilir; ama bu, özel olarak böyle bir denge sağlansın diye yapılan bir iş değildir, hatta bu ücretin bu iki anlamı hemen her zaman birbiriyle çelişir, vb.

d) Bütün bunlardan çıkan temel sonuç, 1970'lerde başlayan tıkanma yıllarına kadar, yoğun sömürü koşullarına karşın işçi sınıfının, en azından düzenli çalışan kesimleri açısından kendi durumlarını koruyabildiği ve sınıf bilincinin gelişimini yavaşlatan bir dizi faktörün süreçte mevcut olduğudur. Ancak, kapitalistleşme süreci ilk hızını alıp belli bir durgunluğa ve sonra çöküntüye doğru yaklaştıkça büyük işçi hareketleri belirmekte ve sınıfın devrimci düşüncelerle buluşmasının da ilk ciddi örnekleriyle karşılaşılmaktadır. 1960'ların sonuna ve 70'lere gelindiğinde, durum artık kontrolden çıkmış, deevrimci sendikacılık örnekleri kendini ortaya koymaya başlamıştır. 1980'in hemen başlarında 24 Ocak kararlarının mimarı olan eski MESS başkanı Özal'ın deyimiyle, artık her şeyin bir düzene konulması gerekmektedir. 1980 Ağustosunda ABD gezisinden dönerken gazetecilere "yakında grevler bitecek" dediğinde, herhalde bir bildiği vardır!

- Küçük Burjuvazi ve Orta Sınıflar

Küçük işletme, dükkan, vb. sahipleri ve memur-hizmetli takımı olarak iki ayrı kategoride incelenebilecek olan küçük burjuvazinin her iki kesimi de yeni sömürge kapitalistleşmesinin bu ilk dönemine uygun özellikler gösterirler.

a) Küçük işletme sahipleri ve dükkancılar ile daha önce sık sık sözünü ettiğimiz belirsiz-marjinal işler kategorisi aslından dönem boyunca çoğu kez iç içe geçmektedir. Sınır çizgilerinin neredeyse belirsiz olduğu bu ilişkide, sık sık geçişler yaşanır; esasen kapitalistleşme süreci sırasında canlanarak farklı sosyal ihtiyaçları açığa çıkaran ve yeni iş alanlarını yaratan ekonomik hayat, en azından bir süreliğine aşağıdan (biraz!) yukarıya geçişlere izin vermektedir. Örneğin 1965 sayımında "belirli bir adres ve kayda bağlı olmaksızın çalışanlar" kategorisi %31 oranında iken 10'dan az işçi çalıştıranlar da "geçimlik işler" sınıfında değerlendirilmekte ve böylece %57 rakamı ortaya çıkmaktadır. Sınır çizgileri biraz belirsizdir ama tamamen de yok değildir. Marjinal alanlar ile esnaf dediğimiz daha üst kategori arasındaki fark, geçişler sorunu ile ilgilidir. Marjinal sektörün en önemli iki özelliği örgütsüzlük ve alana girişin yasalarla sınırlandırılmamış oluşudur. Oysa bu alanlar bile zaman içersinde sistem tarafından bir düzene konulmuş, örneğin Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu ile belli örgütlenmeler yaratılarak alana dışardan girişler kontrol altına alınmıştır. Her iş dalında ancak tek bir dernek kurulması zorunluluğu ve derneğe kayıt olmanın kural haline getirilmesi, böylece hem alanı denetlemek hem de bu kesimleri burjuva partilere bağlamak açısından yararlı olmuştur. Zaman zaman mafyatik zor ya da hemşehrilik, vb ilişkilerinin de devreye girdiği bu süreç elbette en dış çemberdeki belirsiz işleri bitirmemiş, çarpık kapitalistleşme durmadan yeni marjinal alanlar üretmiştir ama bir yandan da oturmuş ilişkilere yol açmıştır. Örneğin bütün Batı metropollerinde "kullanıp atma" sloganıyla büyük bir tüketim çılgınlığı yaşanırken yeni-sömürge Türkiye'de her şeyin tamiri ve yedek parçasının üretilmesi mümkün olmuş ve sayısız iş alanı yaratmış ama öte yandan herhangi bir alanın az çok genişlediği noktada giriş-çıkışları kayda bağlayan kurallar ve yasalar devreye girmiştir. Böylece az çok önemli denebilecek alanlarda artık üç kuruşla işe başlama imkânları ortadan kalkarken, sürekli bozulup yeniden kurulmaya mahkum bir düzen yaratılmıştır. Ancak sonuçta, bütün bunların hepsi birden politik anlamda denge mekanizmaları yaratmıştır; bir yandan ortaya durmadan yeni

imkânların çıkması, özellikle kırdan gelenlerde düzen konusundaki umutları beslerken ya da en azından "yuvarlanıp gidiyoruz" deyimindeki pasifizmi öne çıkarırken, diğer yandan da o alanlardan daha da yukarıya tırmanma hayallerini canlı tutmaktadır. Daha düzene girmiş ve istikrar kazanmış alanlarda ise bir yandan artık daha net mülkiyet tutkuları belirmekte, diğer yandan da bu mülk kavramı üzerinden politika yapan düzen partilerine yönelim artmaktadır; özellikle 20-30 yıl aynı koltuğu işgal edebilen esnaf örgütü yöneticileri vasıtasıyla (onları milletvekili yaparak) oluşturulan bu bağlar, oligarşinin en alt kesimlere dek inen hegemonyasının geçiş yollarını oluşturmaktadır. Ve tabii hemen eklenmeli: Bu kesim açısından "devletin yenilmezliği ve karşı konulmazlığı" tabusu daha alttaki tabakalara göre çok daha net ve kesindir.

b) Küçük burjuvazinin memur ve hizmetlilerden oluşan kesiminde ise 1945-1980 arasındaki dönem ciddi bir zihin karışıklığı ile karakterize olur. Bir yandan Kemalist dönemden gelen klasik devlet memurluğu mantalitesi devam ederken diğer yandan yeni sürecin istediği kapitalist işleyişe endekslenmiş tip uzun süre bir arada yaşamışlardır. Türk edebiyatındaki en politik romanlardan biri olan Orhan Kemal'in Murtaza'sı bu çelişkili durumu çok çarpıcı biçimde anlatır. Bir yanda Murtaza'da eski tip devletçi-namuslu işgüzarlığı simgeleyen Orhan Kemal, diğer yanda da kaytarıcı-çıkarcı, ama patronun ne istediğini bir bakışta anlayabilen uyanık tipleri ortaya koyar. O günlerden 1990'ların memur sendikalarına ve kendini işçi gibi hisseden "kamu emekçileri"ne ulaşmak için epey süre geçmesi gerekmiş, her aşamada bu derin çelişki yaşanmıştır. Ayrıca, sonradan durum ne kadar değişirse değişsin, yeni-sömürgeciliğin ilk döneminde "devlet görevlisi" olmanın salt kültürel-ideolojik değil ekonomik sihri de henüz devam etmektedir. Gerçi alınan maaşlar hiçbir zaman ahım şahım olmamış hatta işçi sınıfının mücadelesi geliştikçe iki kesim arasında ciddi dengesizlikler ortaya çıkmıştır; ama yine de iş garantisi, istikrar, emeklilik, emekli ikramiyesi, vb gibi onlarca avantaj ve hâlâ devam etmekte olan kısmi "saygınlık" duygusu, memuriyet olgusunu çekici kılmaktadır. Ancak 1970'lerden sonradır ki, düzenin krizlere girip çıkmasıyla birlikte, öğretmenlerden başlayarak memur örgütlenmeleri belirmeye başlamıştır. Sonuçta, küçük burjuvazinin her iki kesimi açısından da yeni-sömürgeciliğin ilk dönemi, bir kargaşa ve politik belirsizlik dönemidir;

canlanma ve hareketlilik yavaş yavaş oluşmakta, süreç devrimcileştikçe de bu ivme artmaktadır.

- Genel Sonuçlar

Türkiye'nin yeni-sömürgeleşmesinin bu ilk dönemi, kuşkusuz daha bir çok yönden ayrıntılarıyla incelenebilir ve yukarıda sözü edilen göstergeler ve olguların hepsi üzerine özel olarak yoğunlaşılarak çalışmalar yapılabilir. Ancak, belli bir yol haritası üzerinden yaptığımız bu özet de birçok politik sonucun ortaya konulması için yeterlidir.

a) Her şeyden önce, dönem, tam da M. Çayan'ın söylediği gibi Türkiye'nin "ekonomisinden politikasına ve kültürüne dek" emperyalizmin kesin denetim ve sömürü ağına girdiği, yeni-sömürgeci politikaların bütün tipik özelliklerinin belirdiği bir dönemdir. Bu, daha önceki dönemde bağımlılık ilişkilerinin olmadığı anlamına gelmemektedir kuşkusuz; bağımlılık ilişkilerini yalnızca 1950 sonrasıyla başlatan klasik Kemalist solcuların tezlerinin tam tersine, Türkiye cumhuriyetin kuruluşundan itibaren açıkça kapitalizm yolunu seçmiş ve dünya kapitalist sisteminin "tek bir zincirin halkaları olduğu" emperyalist çağda, "ulusal" bir yoldan yürüme şansını böylece en baştan yitirmiştir. Durum objektif gerçeklik anlamında da böyledir, Kemalist kadronun niyeti anlamında da böyledir. 1945'lere gelindiğinde olan ise hem emperyalizmin III. Bunalım Dönemi'nin genel yönelimi anlamında, hem de yerel koşulların buna uygunluğu anlamında durumun olgunlaşmasıdır. Söz konusu olan şey, emperyalizmle ilişkilerin "başlaması" değil, belli bir rotaya girerek derinleşmesidir. Bu derinleşme, şüphesiz politik anlamda yolun düzlenmesini gerektirmiş, yeni-sömürgeci ilişkilere uygun bir dinamizmle davranamayan (D. Avcıoğlu'nun yayınladığı CIA raporlarında "gelişmeyi köstekleyen köhnemiş bürokratlar" olarak nitelenen) eski politik kadroların tasfiyesini gerektirmiştir. Böylece, yeni-sömürge sürecinin önünün yeni kadrolarla ve "çok partili demokrasi" demogojisiyle açıldığı doğrudur; ancak süreç bu kadrolar tarafından belirlenmediği gibi bu kadrolara yapılan müdahaleler de akışı geri çevirmemiştir. Sözgelimi 1960 darbesi dönemine denk düşen bütün ekonomik-politik göstergeler yan yana konulduğunda, sürecin hiçbir biçimde aksamadığı, hatta oligarşinin yönetim mekanizmalarından en önemlisi olarak bugüne dek gelen MGK gibi kurumsallıkların da bu dönemde inşa edildiği görülür.

b) Böylece oluşan uygun zemin üzerinde ve o güne dek -devletin desteğiyle- yaratılmış bulunan kapitalist birikimi temel alarak gelişirilen ilişkiler büyük bir hızla gelişmiş ve bu kapitalist birikim Türkiye'nin yeni-sömürgeciliğe bir çok başka ülkeden daha iyi bir örnek oluşturmasına neden olmuştur. İthal ikameci strateji uyarınca hızla ve son derece çarpık bir biçimde geliştirilen kapitalistleşme süreci, tam ve kesin bir bağımlılık anlamına gelmiştir. Ekonomi, bütünüyle emperyalist denetim altına girmiş, bölgede üstlenilen anti-komünist rol ile birlikte bu durum, Türkiye'yi özellikle ABD emperyalizminin ileri karakolu haline getirmiştir.

c) Bunun pratikteki anlamı ise emperyalist işgalin -yeni-sömürgeci politikanın özüne uygun olarak- gizlenmesi, emperyalizmin dıştan gelen bir işgalci güç olarak değil de ülkeyi yöneten oligarşik diktatörlüğün "içindeki" bir olgu olarak konumlanması olmuştur. Görünüşte -sık sık kesintilere uğrasa da- bir "meşru" parlamento ile yönetilen, kendi "bağımsız" karar ve politikalarını uygulayan Türkiye, yapısallaşmış bağımlılık ilişkilerinden ötürü gerçekte her zaman emperyalizmin boyunduruğunda yaşamış, emperyalizm ve işbirlikçileri ülkenin gerçek egemenleri olmuşlardır.

d) Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı gibi böylece geliştirilen kapitalistleşme süreci de batıdaki örneklerden çok farklı olarak dışa bağımlı ve son derece çarpık/hastalıklı bir yoldan gelişmiştir. Önceki yirmi-otuz yıl süresince şu ya da bu ölçüde gelişmiş bulunan iç dinamikleri saptırılarak köreltilen kapitalist ekonomi, böylece tam bir vesayet altına alınmış, olağanüstü koruma ve kolaylıklar altında hızla gelişen bir tekelleşme olgusuna varılmıştır. Bir yandan bu "erken" tekelleşme olgusu, diğer yandan ise tarımdaki statükonun devrimci bir yoldan tasfiye edilememiş olması, ülkeyi yöneten hakim sınıflar blokunun bileşimini de belirlemiştir. Sürecin belirleyici unsuru olmakla birlikte, duruma tam ve kesin biçimde hakim olamayan işbirlikçi tekelci burjuvazi, iktidarını kırdaki en gerici güçlerle paylaşmış, zoraki ve çatışmalı da olsa bu ilişki dönem boyunca devam ettirilmiştir.

e) Böylece oluşan politik yapı, sözcüğün gerçek anlamında bir oligarşi olmuştur. Bazı Latin Amerikalı devrimcilerin metinlerinde (örn. Douglas Bravo) daha çok belli ailelerin hakimiyeti olarak tanımlanan oligarşik diktatörlük, Türkiye'de tam anlamıyla sınıfsal bir karşılık bulmuş, "devlet" ya da "sermaye sınıfı" gibi kavramlardan daha üst ve daha derin bir anlam

olarak, ülkenin kaderine hakim olan bloku tanımlamıştır. Binlerce ilmekle orta ve alt kesimleri de kendisine bağlayarak iktidar gücü olan bu blok, tam da bu bağların nesnel zayıflığından ötürü bir diktatörlüktür. Çünkü, gelişimindeki sakatlıktan ötürü sürekli bir kriz hali yaşayan yeni-sömürge kapitalizmi, içsel zayıflığı nedeniyle bu bağları uzun süreli ve istikrarlı biçimde sürdürememekte, durumu kontrol altında tutabilmek için sürekli biçimde çıplak ya da örtülü baskı biçimlerine başvurmaktadır.

Siyasi hayatının 2/3'ünden fazlasını sıkıyönetimler ve olağanüstü hallerle geçiren Türkiye'nin siyasi geleneğinde bu yüzden faşizm, devlete dışsal, arasıra gelip giden bir olgu olarak değil, sürekli ve yapısal bir olgu olarak yer almaktadır. Klasik burjuva demokrasilerinin hiçbir temel unsurunu taşımayan bu siyasal sistem, öte yandan bilinen Nazi tarzı -kitle temelli- bir faşizm tarifine de uymayan bir öze sahiptir. Bu, zaman zaman belli sınır çizgileri içinde parlamenter oyunların oynanmasına izin verilen, zaman zaman askeri cuntalarla terbiye edilen ama esas iktidarın her zaman blokun elinde olduğu bir yönetim biçimidir. Asya'dan Latin Amerika'ya dek dönemin bütün yeni-sömürgelerinde ABD tarafından oluşturulan siyasal sistemlerin temel unsurları, bu anlamda Türkiye'de de mevcuttur.

f) Öte yandan bu iktisadi-siyasal sistem, THKP-C terminolojisindeki en hassas kavram olan "suni-denge"nin de zemini olmuştur. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız yeni-sömürgeci hızlı kapitalistleşme sürecinin alt sınıflarda ve genel olarak toplumda yarattığı "gelişme" yanılsamasıyla birleşen olağanüstü baskı ve zor atmosferi, genel olarak kitlelerin politik tutumlarını etkilemiş ve alt sınıfların devrimci arayışlarını törpüleyen bir mekanizma olarak iş görmüştür. Hızlı kapitalistleşme koşullarında oluşan "sınıf atlama" düşlerinden "durumun korunabileceği" hayallerine dek bir dizi faktörle beslenen ve bu mantalitenin krize girdiği her noktada soluk aldırmaz bir baskı atmosferiyle değişik bir alternatife yönelmenin önünü kesen sistem içersinde, kitlelerin hoşnutsuzlukları birikmekte, ancak sistemin özüne yönelen bir sınır çizgisinin beri yanında tutulmaktadır. Türkiye tarihinin devlete her zaman aşırı bir önem atfeden özgün niteliklerinden de beslenen bu durum, kesin bir hareketsizliği ifade etmediği gibi, her toplumsal sınıf ve tabaka için de aynı kalınlığa denk düşmemektedir. Aynı şekilde bu durum, basit olarak "kitlelerin zor yoluyla sindirilmesi" gibi tarihin bütün dilimlerinde bütün ülkelerde görülebilecek olan genel bir olguyu değil, yeni-sömürgecilik koşullarında özel koşullarda oluşmuş özel bir olguyu ifade etmektedir.

g) Aynı zamanda yine bu iktisadi-siyasal sistem, kendi iç yapısının sağlıksızlığından kaynaklanan nedenlerle kapitalizmin bilinen devreleriyle açıklanamayacak ölçüde yoğun ve sürekli bir kriz haliyle karakterize olmaktadır. Yani, Leninist terminolojide "ezeni de ezileni de etkileyen büyük bir çöküntü hali ve yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istemedikleri yönetenlerin de eskisi gibi yönetemedikleri toplumsal durum" olarak tanımlanan "milli kriz" ya da "devrimci durum" hali, yeni-sömürge koşullarında süreklilik göstermektedir.

Kendi iç olanak ve dinamikleriyle değil, emperyalizme bağımlı çarpık kapitalist gelişme emperyalist ekonomilerin krizleri, durgunluk dönemlerini tolere edebilecek ekonomik ve siyasal birikimden yoksun olduğu için kapitalist dünyadaki sık sık yaşanan dalgalanmaları, krizleri derin biçimde yaşamaktadır. Bu durum, hem oligarşi çinde krizin elden edilen artık değeri paylaşma noktasında oldukça çatışmalı bir ilişki yaratmakta, hem de krizin yükünün sürekli biçimde emekçi sınıfların üzerine yıkılması nedeniyle, emekçilerde sürekli bir belirsizlik ve hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Krizler zaman zaman hafiflesede sürekli biçimde varlığını korumaktadır. Nisbi istikrar dönemleri ise nadiren ve çok kısa sürekli olarak var olabilmektedir. Egemen durum ise krizlerin alçalıp yükselse de sürekli varlığıdır. Kitlelerin hoşnutsuzluğunu kesebilecek imkânlardan büyük ölçüde yoksun olan ve esas olarak zorbalığa dayanarak ayakta duran siyasal sistem, bu "olgunlaşmamış milli kriz" halini sürekli kılarken, devrimci terminolojinin "evrim aşaması-devrim aşaması" gibi klasik kavramsal çerçevelerini de zorlamakta, bu aşamaların fiilen iç içe geçtiği koşullarda, bütün mücadele biçimlerinin yeniden harmanlanması zorunlu olmaktadır. Krize müdahale ederek derinleştirme çabasıyla devrimin askeri ve politik güçlerinin birlikte büyütülmesi böylece tek bir sürecin unsurları haline gelmektedir. Bu bağlamda uzun bir evrimci tarz ile hazırlık yapılarak devrimci durumun beklenmesi şeklindeki program tersine dönmektedir. Bu kez artık devrimci örgütün bizzat kendisi de devrimci durumun derinleştirilmesinin öznesi haline gelmiş, politik ve askeri gücün birlikte büyütülmesi kaçınılmaz olmuştur.

h) Bütün bunların yanında Mezopotamya boyutunda cumhuriyetin ilk yıllarından devralınarak sürdürülen bir iç sömürgecilik tarzı da sürecin en hayati unsurlarından biri olarak gündemdedir. 1920'li ve 30'lu yıllarda gerçekleşen büyük isyanlardan sonra gelen geçici durgunluk döneminin yeni-sömürgeci ilişkilerin başlayıp geliştiği dönemle denk düşmesi, ortaya

oldukça ilginç bir durum çıkarmıştır. 1945'lerde başlayarak büyük bir hızla en ücra köşelere dek etkilerini yayan kapitalistleşme süreci, Kürt halkını büyük isyanlar ve katliamlar sonrasında oluşan belli bir yorgunluk ve dağınıklık halinde yakalamış ve sömürge rejiminin bir süre daha durumu idare edebilmesine yol açmıştır. Eski "ceberrut" ve katliamcı rejime duydukları tepkiyle başlangıçta bir dönem Kürt aşiretlerinin birçoğu ve özellikle büyük feodal toprak ağaları, DP'ye yönelmişler ve arazi rejimindeki,vb. bir sürü rüşvet yoluyla sağ partilere (büyük ölçüde islami cemaatların da yönlendirmesiyle) uzun sürecek bir bağlanma dönemine girmişlerdir.

Ancak öte yandan aynı süreç, kapitalistleşmenin olgularını bütün coğrafyaya yayarak kapalı yapıları kırdıkça, yoksul Kürt kesimlerinde de büyük bir hareketlilik oluşmuştur. Bir yandan büyük toprak mülkiyetini daha da merkezileştiren, diğer yandan ise eski hayat biçimlerinin dengesini bozarak yüzbinlerce insanı yerinden yurdundan ederek kentlere yığan çarpık kapitalistleşme süreci, ayrıca kapitalist ilişkilerin yan ürünleri olan iletişim araçlarını, vb. Kürt coğrafyasına taşımıştır. Böylece devrimci-ulusal fikirlerde de belli bir gelişme olmuş, özellikle o dönemin yaygın deyimiyle "talebeler" üzerinden akıp gelen yeni fikirler, eski tip ulusalcılığın sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Zaten çok güçlü bir isyancı damar üzerinde duran Kürt coğrafyası, başlangıçta reformist kanallardan akan bir sol-yurtseverlik biçimiyle zaman kaybetse de bir süre sonra kendi yolunu bulacak, 71 hareketinin de güçlü etkisi altında daha devrimci odaklar ortaya çıkacaktır.

i) Ve nihayet, işçi sınıfı hareketinin ve devrimci sosyalizmin serpilip gelişmesinin de bu dönemin ikinci yarısına denk düşmesi ve bu iki olgunun artık buluşmaya başlaması raslantı değildir. Bir yandan nicel olarak gitgide artan işçi sınıfı kitlelerinin, özellikle 60'ların ikinci yarısından itibaren hareketlenmesi, ortaya oldukça sarsıcı kendiliğinden pratikler koymaya başlaması söz konusuyken, diğer yandan da sol, TKP'nin onca yıllık sağ çizgisinden kurtulmaya çabalamaktadır. TİP'le başlayan sosyalist fikirlerin yaygınlaşması süreci, kısa sürede devrimci sosyalist inisiyatifi doğurmakta ve bir kopuş noktasına gelinmektedir.

İlk kargaşa ve bulanıklık dönemlerinin atlatılmasından sonra M. Çayan önderliğindeki Partimizin doğuşu ve sürece müdahalesi, dönemin en çarpıcı ve tarihsel olgusudur. Böylece yol açılmış, buz kırılmıştır; her

dönemin kendine özgü bir devrimcilik biçimi yaratması anlamında bu, bir zorunluluktur da. Yeni-sömürgeciliğin birinci döneminin kırılma noktalarına gelinirken Türkiye sosyalizminin de bir dönemi tarihsel anlamda kapanmakta ve devrimci sosyalizmle açılan yeni dönem başlamaktadır. Kısa sürede gelen fiziki imha da bu gerçeği değiştirmeyecek, Kızıldere'nin hemen birkaç yıl sonrasında devrimci sosyalist hareket yeniden ortaya çıkacaktır. Üstelik bu kez, sistemin gitgide tıkanmakta olan işleyişine de bağlı olarak çok daha yoğun bir toplumsal hareketlilik ve sınıf hareketinin yükselişi söz konusudur.

- Tıkanma ve Sonun Başlangıcı

Artık yavaş yavaş denizin suyunun çekildiği günlere gelinmekte, yeni-sömürgeci "kalkınma hamlesi"nin sınırları kendisini dayatmaya başlamaktadır. İlk sinyalini, 1958'de IMF'nin Menderes'in önüne koyduğu 4 Ağustos devalüasyon paketiyle veren düzen, 60'lar boyunca her şeye rağmen durumu idare edebilirken emperyalist sistemin 1970 kriziyle birlikte bütün esneklik mekanizmalarını yitirmeye başlamıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşü, Vietnam yenilgisi, halk kurtuluş savaşlarının basıncı altında pazarların güvensizleşmesi, petrol fiyatlarının tırmanışı ve kârlılık oranlarındaki keskin düşüş, birbiri ardına gelip sistemi vururken, 1970 Ağustosunda bir gecede doların fiyatını 9 liradan 15 liraya yükseltmek zorunda kalan yeni-sömürge Türkiye de bütün bu çöküntü noktalarını misliyle yaşayacak ve büyük toplumsal hareketliliklere sahne olacaktır.

Özellikle 70'li yıllar, artık bir anlamda düzenin kitleleri "kazanmak" için en son barutunu kullandığı yıllar olacaktır. 80'lere gelindiğinde ise karşılaşacağımız şey, artık yeni sömürgeciliğin başka bir versiyonudur ve bu yeni tarzı inşa edebilmek için de asker postalları yeniden devrededir.

Geçmişten Bugüne Yeni-Sömürgeci Yapı ve Türkiye'nin Sınıf İlişkileri-II

Tıkanma ve Restorasyon: Türkiye'nin Değişen Yüzü

Geçen sayımızda, Türkiye'nin yeni-sömürgeleşme sürecinin ilk dönemini incelemiş ve teknik deyimle "ithal ikameci kalkınma" diye nitelendirilen bu çarpık kapitalistleşme modelinin sosyal ve politik sonuçlarını özetlemiştik. Yaptığımız özet boyunca görülen olgu, bütün bu sürecin, bir yandan Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin talan edilmesine ve yoğun bir sömürüye yol açtığı, öte yandan ise sistemin işleyiş mantığından ötürü belli bir "kapitalist gelişme" zemini yarattığıdır. Klasik sömürgecilikten farklı olarak dışa bağımlı bir sanayileşme yaratarak emek-yoğun sektörleri geliştiren ve gümrük duvarlarıyla korunan yapay bir ortamda çarpık tekelleşmeye yol açan bu sistem, bir yandan emperyalizmin bizzat "içsel" olgu olduğu yeni bir hegemonya ve sömürü biçimi yaratırken, diğer yandan da tarımda feodalizmin tedrici bir çözülmesini ve hastalıklı bir kentleşmenin sosyal sonuçlarını beraberinde getirmiş, ülkenin toplumsal-siyasal manzarasında ciddi değişiklikler oluşturmuştur. Bütün toplumsal sınıf ve tabakaların iktisadi-sosyal-kültürel dünyaları bu büyük alt-üst oluş sırasında değişmiş, yaklaşık otuz yıl devam eden siyasi statükonun kısmen tasfiyesiyle politik arena da "renklenmiş" ve sonuçta 12 Mart generallerinin "sosyal uyanış iktisadi gelişmeyi aşmıştır" diye tanımlayacağı bir noktaya ulaşan sosyal hareketlenme özellikle 1960 sonrasının karakterini belirlemiştir. Klasik sömürgecilikten farklı olarak yeni-sömürgecilik olarak tanımladığımız bu süreç günümüze değin gelen Türkiye panoramasının belirleyici öğesi olmuştur .

Şüphesiz Türkiye devrimci hareketinin en devrimci damarının tam bu yıllarda doğması da rastlantı değildir. Yeni-sömürgeci sistemin 60'lı yılların ikinci yarısından başlayarak 1970'li yıllarda çok yönlü olarak açığa çıkan tıkanması ve politik ortamdaki değişmeler ancak böyle bir perspektifle anlaşılabilir. Karmaşık ve çalkantılı 1970'ler, burjuva bakış açısında ve medya organlarında belki salt "12 Eylül öncesi kaosu" gibi basit bir cümleyle tanımlanabilir ve 1980 restorasyonu salt "demokrasi kesintisi" olarak gösterilip işin geri kalan bölümü de Özal gibi kişiliklere bağlanabilir; ama gerçekte sürecin arkaplanında dünya kapitalist sisteminin 1929 sonrasında yaşadığı en ağır kriz -1970'lerde başlayan kriz- vardır. Ekonomisinden politikasına ve kültürüne dek emperyalizme bağımlı olan

yeni-sömürge Türkiye, “gelişme”siyle olduğu kadar kriz ve darboğazlarıyla da bu sistemin bir parçasıdır, onun izdüşümleriyle kendini var etmektedir. Bu yüzden, 70’ler ve 80’leri anlayabilmek için önce dünya kapitalist sisteminin süreçteki işleyişine ve hegemonya ilişkilerine bakmak ve oradan gelerek Türkiye’ye yoğunlaşmak daha gerçekçi bir yöntem olacaktır.

1970Emperyalist Sistemin Büyük Kırılma Noktası:

a) Savaş Sonrası ve Gelişme Rüzgarları

Anımsanacağı gibi, 11. sayımızda, emperyalizmin bunalım dönemlerinin ayırdedici unsurlarından söz ederken, esas olarak dünya kapitalist sisteminin sömürü yöntemleri, kapitalist dünyanın ekono-mik, siyasal ve toplumsal örgütleniş tarzı ve sosyalist hareketin, dünya halklarının mücadelelerinin durumu üzerinden bir tanımlama yapmış ve bu üç bileşenin belirleyiciliğini vurgulamıştık. Aynı yazıda ve benzer konuları işlediğimiz başka yazılarımızda, emperyalizmin sürekli ve genel bunalımının bütün tarih boyunca düz bir çizgi izlemediğini, bu sürekli-genel bunalımın yukarıda saydığımız faktörlere bağlı olarak belli dönemeç noktalarından geçtiğini ve belli dönemler boyunca az çok istikrarlı-tanımlanabilir özellikler gösterdiğini anlatmıştık. Şüphesiz bu çözümleme, tarihin bıçak gibi kesilerek birbirinden ayrılan süreçlerden oluşmadığını, kimi durumlarda eski ve yeni özelliklerin içiçe görüldüğünü kabul etmekte, ancak yine de genel ölçütler bakımından ayırdedici niteliklerin kavranılabileceğini söylemektedir .

Sorunun bu cephesi özellikle önemlidir; çünkü esasen bunalım dönemi olarak tanımlanan zaman dilimi de kendi içinde başından sonuna tamamen istikrarlı, tamamen değişmez olguların düz bir ilerleyişi biçiminde seyretmemektedir. Bir bunalım dönemi içinde, sürecin genel tablosunu kapsamlı ve köklü biçimde değiştirmeyen ama sistemin işleyişini etkileyen, hegemonya ve sömürü ilişkilerini kısmen farklılaştıran ara-evreler yaşanabilmekte ve bazen bu evrelerde ipuçları görülen yöntem ve araçlar, gelecekte yeni süreçlerin hazırlayıcısı olabilmektedir .

Emperyalizmin III. Bunalım Dönemi, bu bakımdan çok karakteristik örnekler içerir. Özellikle 1945 sonrasındaki ilk on-onbeş yıl (daha genel bir kabul olarak 1970’e kadarki süreç), deyim yerindeyse bir “balayı” süreci

olarak kendine özgü nitelikler gösterir. Her şeyden önce, II. Paylaşım Savaşı'ndan en az zarar görmüş güç olarak çıkan ABD emperyalizminin dünya kapitalist sistemindeki hegemon niteliği bu süreçte son derece net olarak ortadadır. Savaş sırasında büyük miktarlarda sermayenin değersizleşmesi (savaş sürecinde ABD dışındaki ülkelerde büyük yıkımlar yaşanması, mali sistemin çökmesi vb.), özellikle ABD emperyalizmine büyük bir genişleme kapasitesi yaratmış, böylece ulaşılmış olan büyük sermaye birikiminin önündeki kapalı yapılar sisteminin yıkılması zorunlu hale gelmiştir. Bu birikim, aynı zamanda Marshall Planı gibi uygulamalarla savaşta harap olmuş Avrupa'nın canlandırılarak komünizme karşı ayakta tutulmasına akmaktadır. Böylece sermayenin önüne oldukça yüksek kar oranlarını sağlayan büyük inşa projeleri çıkmıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Marshall'ın girişimiyle 1947'de kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Komisyonu (OEEC) bu sermaye akışının düzenlenmesiyle birlikte ABD hegemonyasını da tescilleyen iyi bir örnektir .

Diğer yandan ise aynı birikim, eski tip sömürgeciliğin kapılarını zorlayarak yeni bir bağımlılık biçiminin temellerini atmakta, borçlar, krediler, hibelerle yeni-sömürgeci kapitalistleştirme yöntemlerinin aracı olmaktadır. -Sonuçta, dünya çapında büyük bir "inşa" dönemi yaşanmaktadır. Varlıklarını bugüne dek koruyan bir dizi emperyalist kurumun (IMF, Dünya Bankası, NATO, vb.) hemen hemen tümünün aynı yıllarda kurulması rastlantı değildir. Emperyalist ülkelerin tarihte ilk kez birbirlerine karşı paktlar biçiminde (İttifak-İtilaf, Mihver-Müttefik) değil de, ortak kurumlar içinde örgütlenmiş olmaları da son derece çarpıcıdır .

Ve elbette bütün bu kurumlaşmalar, ABD'nin tartışmasız üstünlüğü zemininde gerçekleşmektedir. 1944'te 44 ülkenin katılımıyla toplanan Bretton Woods Konferansı, bir yandan altının ve sterlinin (dolayısıyla İngiltere'nin) uluslararası kapitalist dünyadaki egemenliğine son verip doları rezerv para haline getirirken, diğer taraftan da tamamen ABD'nin hegemonyası altında olacak Dünya Bankası ve IMF'nin kuruluşunu kararlaştırmıştır(1). Böylece hem yeni-sömürgelere akacak sermaye ihracı ABD'nin belirleyiciliğinde düzenlenmekte, hem de bu sermaye akışı dolar üzerinden disipline edilerek dalgalanmalara karşı önlem alınmaktadır. ABD, bu yoldan hem Avrupa cephesine hem de genel olarak bağımlı ülkeler dünyasına büyük miktarlarda dolar akıtabilmektedir .

Kimi yazarlar tarafından bu ilk sürecin “uzun genişleme (ya da refah) dönemi” olarak tanımlanması, aslında bir ölçüde kapitalizmin klasik devrevi bunalımlarıyla tekelci çağın genel ve sürekli bunalımının birbirine karıştırılmasından doğmaktadır ve doğru değildir. “Balayı” boyunca bir dizi teknik sıçramayla birlikte kapitalist üretimin yapısının değiştiği, büyük sermaye kütlesinin yeni alanlara kayarak (ve giderek daha fazla tekelleşerek) olağanüstü hızlı bir gelişme yarattığı doğru olmakla birlikte, esasında bu durum, kapitalizmin tekelci aşamayla birlikte artık bilinen anlamda “refah-depresyon” kavramlarından uzaklaşarak sürekli bir durgunluk ile karakterize olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Nikitin’in çok yerinde olarak belirttiği gibi artık “...buhrandan toparlanmaya geçiş durumu, çöküntü evresine uğramadan sık sık meydana gelmekte” ve “toparlanma refah durumuna girmesi gerekirken, doğrudan doğruya yeni bir buhranla sonuçlanmakta”dır. Daha sonraki yıllarda iktisatçıların durumu tanımlamak için yeni terimler aramaları boşuna değildir. Çünkü gerçekten bu kez, sistemin sürekli ve genel bunalımı rekabetçi döneme ait klasik türden kriz ölçütlerini değiştirmiş, her krizi büyük bir hızla dünya kapitalist sisteminin tümüne taşıyan ve ağırlaştıran bir tablo yaratmıştır. Öyle ki, sistem, büyük çaplı yıkımlar ve savaşlarla canlandıramadığı kapitalist ekonomiyi her seferinde yeni ekonomi peygamberlerinin politikalarıyla ve zaman zaman da teknik sıçramalarla düze çıkarmaya çalışmakta ama bu önlemlerin de ömrü pek uzun olmamaktadır.

b) Kötü Zamanlara Doğru ...

Çok geçmeden bunun böyle olduğu pratikte de anlaşılmıştır. Daha 1960’lara gelmeden işler sarpa sarmaya başlamış, esas sonuçlarını 70’lerde verecek olan bir dizi gelişme, ilk belirtilerini ortaya koymaya başlamıştır. Her şeyden önce, savaş sırasında büyük miktarlarda sermayenin değersizleşmesiyle oluşan ve ilk zamanlar sınırsızmış gibi görünen geniş yatırım alanları 1960’larda bile artık belli bir sınıra gelip dayanmış, en azından Avrupa’nın “imarı” büyük ölçüde tamamlanmıştır .

Öte yandan kapitalist üretimdeki sıçramalar sonucu atıl hale gelmiş olan büyük sermaye kütlesinin yeni alanlara kayarak yarattığı sıçrama da artık kendi sınırlarına ulaşmıştır. Sonuç olarak yeni teknolojik buluşlarla önü açılarak bir dönem dizginsiz gelişme gösteren sermaye birikimi, doyma noktasına gelmiş, kapitalizmin yapısal sorunu olan kâr oranlarının düşüş eğilimi hızlanmıştır. Teknolojik gelişme ve otomasyondaki ilerleme ile

sabit sermaye yatırımlarının artışıyla karakterize olan sermayenin organik bileşiminin artışı, sistemin yapısal sorunu olan kârların düşüş eğilimini körüklemektedir. Örneğin 1955, 1960 ve 1965 yıllarında sırasıyla %34.3, %30.3 ve 40.9 olarak dalgalanan ABD'deki kar oranları, 1970'te %22'ye kadar düşmüş ve bu düşüş 1975'te %19 ile devam etmiştir. İngiltere'de aynı oranlar 1955'te %19.6 iken 1976'da 2.8'e dek düşmüştür. Kanada ve Almanya'da da durum aynıdır. 1955'te Kanada'da %25.3, Almanya'da 31.1 olan karlılık oranları 1976'da sırasıyla %14.1 ve %14.4 olarak gerçekleşmiştir. Yani, yakıcı bir çelişki olarak sermaye biriktikçe durum vahimleşmekte, ilk anda üretim kapasitesinde sıçrama yaratan her yeni gelişme, aslında krizi yakınlaştıran bir faktör olmaktadır. Kar oranlarındaki düşüş %50'leri bulan keskin bir düşüştür .

Bu arada, sürecin başında kar oranlarının olağanüstü düzeyde artmasına yol açan Fordist üretim tekniği de birikimin artışıyla birlikte tersine bir gelişmeye yol açmaya başlamıştır. Tam istihdam, bütünlüklü tek işletme ve standart kitle üretimine dayanan bu sistem, yeni teknolojik atılımlarla daha yüksek kâr oranları arayan kapitalizmin yeni sektörlerinin ihtiyaçlarına yanıt vermekte zorlanmaktadır. Ayrıca, metropollerdeki tüketim mallarını ucuzlatarak emekçi sınıfların taleplerini aza indirmeye yarayan dış sömürü imkanları da yeni-sömürgelerdeki direnç ve mücadelelerle daralmaya başladıkça, sınıf mücadelesinin sertleşmesi ve kâr oranlarının düşüşü gündeme gelmektedir. Bu sorunu bir ölçüde yabancı işçi göçüyle çözmeye çalışan metropol kapitalizmi, bir süre sonra bu alanda da bataklığa saplanacak, bu kez başka türden sosyal-siyasal sorunlarla yüzyüze gelecektir .

Varılan yer, her alanda gözle görülür bir düşüştür. Kar oranlarının düşüşünü önlemek için bilinen bütün iktisadi tedbirler ardı ardına alınmakta ama artık durum giderek bir kısır döngüye dönüşmektedir. Örneğin ABD'de 1960'larda %5.3 olan brüt yatırım hızı, 1970'te 2.8'e düşmekte, Japonya'da aynı rakam 1960-70 arasında %15.3'ten %3'e, Almanya'da %3.9'dan %1.2'ye düşmektedir. Aynı süreçte emperyalist sistemde işsizlik, milli gelir ve enflasyon açısından da durum parlak değildir. 1960-67 arasında %4.6 olan ABD milli gelir artış hızı 1974-80 arasında %2.3'e düşerken, aynı yıllarda işsizlik %5'ten %6.8'e çıkmakta, enflasyon ise %1.7'den %10 sınırına gelip dayanmaktadır, ki diğer metropollerin durumu da farklı değildir. Sanayi üretiminin büyüme hızı ise ABD için 1947-1966 arasında %5 iken 1965-1975 arasında 1.9'dur. Aynı

dönemde dünya ticaretindeki daralma ise neredeyse üçte bir oranındadır. Öte yandan kâr oranlarının düşüş eğilimi, şirketlerin gitgide daha fazla borçlanmasına ve küçüklerin yutulmasıyla sonuçlanan yeni tekelleşme dalgalarına yol açmaktadır .

Doların uluslararası para olarak kabul edilmesiyle dilediğince kaynak kullanarak yoğun biçimde dışa yönelen ABD ekonomisi, sonuçta 1967'deki 3.4 milyar dolarlık dış açıktan 1970'te 9.8 milyar dolara ve 1971'de 29.7 milyar dolarlık açık noktasına gelmiştir. Aynı süreçte Avrupalı ve Japon emperyalistlerin de giderek güç kazanmasıyla birlikte ABD uluslararası sermaye piyasasının kontrolden çıktığı koşullarda doların altına olan eşdeğerliğini kaldırmak zorunda kalacaktır .

ABD artık bunu yapmaya mecburdur; çünkü esas olarak emperyalist sistemi korumak ve sistem içinde ABD egemenliğini yaymak amacıyla kullanılan doların ABD dışına çıkışı tahammül edilemez bir noktadadır. Bretton-Woods'da 35 dolar karşılığında bir ons altın ödemeyi kabul eden ABD, 1948'de tüm kapitalist dünyanın 32.5 milyar dolar olan resmi altın yedeklerinin 24.3 milyar dolarlık bölümüne sahiptir; ama 1960'a gelindiğinde ABD dışındaki dolar miktarı ABD'nin rezervlerini çoktan aşmıştır. 1968'de ABD'nin rezervleri 15.7 milyar iken, ülke dışındaki dolar miktarı 41.9 milyardır ve ABD'nin dolar karşılığında altın ödeyemeyeceği kuşkusu altına hücumu başlattığında, artık sonuç kaçınılmazdır: doların devalüasyonu ve altına çevrilebilirliğinin feshi... Sonuç, Bretton Woods'ta kurulan sistemin boylu boyunca çökmesi ve ABD'nin dünya hegemonyasının ciddi biçimde yara almasıdır.

c) İki, Üç, Daha Fazla Kriz ...

Şüphesiz bütün bu süreci salt iktisadi kavramlar/rakamlar aracılığıyla ve salt kapitalizmin içsel çelişkileri üzerinden anlayabilmek mümkün değildir; bu, çok dar bir akademisyen bakışı olur. Aynı dönem ABD emperyalizminin Vietnam başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında ağır darbeler yediği, böylece hem prestij hem de pazar kaybettiği bir dönemdir. Vietnam savaşı burada özel bir öneme sahiptir; çünkü ABD ödemeler dengesini en çok bozan faktör bu savaştır. Şüphesiz her savaş gibi Vietnam savaşı da başlangıçta ekonomi üzerinde canlandırıcı bir etki yaratmıştır; ama devasa askeri harcamalar genel güven erezyonu ile birleştiğinde ortaya tam bir bataklık çıkmıştır. 1965 ile 1971 arasında ABD'de dolaşımdaki kağıt para miktarının 42 milyardan 57 milyara çıkmış olması ve büyüyen dış açık,

bunun en somut göstergeleridir. Paul Sweezy ve Harry Magdoff'un dediği gibi; "Amerika'nın uluslararası durumunun gerçekten zayıflaması, Vietnam Savaşı'na 1965 yılından sonra ABD'nin karışmasının boyutlarının büyümesi ile başlar. 60'ların ikinci yarısında ülkenin iyi durumdaki ticaret dengesi sürekli olarak kötüleşti ve temel nedeni ülke dışında askeri harcamalar olan ödemeler dengesi açığının büyümesi, doların kapitalist dünyanın rezerv para olma durumunu sarstı. Halbuki doların bu durumu ABD hegemonyasının çarpıcı aracı ve açığa vuruluşu idi ".

Ancak sorunu yalnızca Vietnam ve Küba gibi zafere ulaşmış devrimlerle sınırlı tutmak da yanıltıcı olacaktır. Öte yandan sosyalist sistemin varlığı ve örnek zaferlerin etkisiyle sömürü alanlarının halk mücadeleleriyle genel olarak istikrarsızlaşması ve aynı genel sol dalganın dünyanın çeşitli köşelerinde (her zaman şipşak bir cuntayla önü kesilemeyen) ulusal direnç noktaları yaratması hammadde fiyatları başta olmak üzere birçok konuda ciddi sıkıntılar yaratmıştır. Büyük kaynaklara sahip olan ve ucuz hammadde deposu olarak kârların düşüş eğilimine yönelik bir müdahaleye imkân sağlayan Asya, Afrika ve Latin Amerika'yı "ehlileştirmek" artık kolayca mümkün olmamakta, durum her bakımdan kötüye doğru gitmektedir. Örneğin, 70'li yılların ortalarında yeni bir kriz dalgasını tetikleyen en belirgin gelişmelerden olan petrol fiyatlarının yükselişi ve OPEC içersinde birleşen petrol üreticisi ülkelerin zaman zaman sistemi zorlayan atakları da büyük ölçüde dönemin dünya tablosu ve dengeleriyle ilgilidir; çünkü bu dünya tablosu sosyalist olmayan türden "aykırı" davranışları da cesaretlendiren bir tablodur .

Sonuçta, metropol ülkelerdeki ufak tefek krizlere dayanabilen ekonomik yapı, artık krizlerini yeni-sömürgelerden yaptığı kar transferleri aracılığıyla hafifletmede de ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Böylece emperyalist sömürüden aldığı kırıntılar azalan Batı işçi sınıfının davranış kalıplarını da giderek zorlamakta, hoşnutsuzluk büyümektedir .

Yani, politik/toplumsal alan ile iktisadi tıkanma birbirini karşılıklı olarak tetikleyen bir konumdadırlar. Hatta politik/toplumsal alan zaman zaman esas faktör olabilmektedir .

Bu arada palazlanmakta olan diğer emperyalist güçler, bu süreçten sonra pastadaki paylarını artırma peşindedirler ve politik itibar kaybı ile de sakatlanan ABD eski hegemonik durumunu korumakla birlikte, tek başına hakimiyet noktasından uzaklaşmaktadır. Sonuçta, ABD'nin dünya

ihracatındaki payı 1947'de % 32.5 iken 1972'de %13. 4'e düşmüştür. Ortak Pazar ülkelerinin payı 1959' da % 26'dan 1970'de % 32.1'e aynı süre içerisinde Japonya'nın payı ise % 3' den % 7'ye çıkmıştır .

Öte yandan, Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ) de politik/toplumsal durumla kapitalizmin krizinin karşılıklı etkileşimine bir başka örnektir. Aslında temelleri çok önceleri atılmış bulunan çokuluslu şirketler, gerçekten de bu dönemde olgunluk noktasına varmışlar, sadece "başka ülkelerde şubesi olan şirket" tanımının ötesine geçerek üretimin ve dağıtımın çokuluslulaştırılması yolunda ciddi adımlar atmışlardır. ABD'deki 187 çokuluslu tekelin yabancı ülkelerde imalat sanayindeki ortaklıkları toplam olarak 1901'de 47, 1929'da 467, 1950'de 988, 1958'de 1891 iken bu sayı 1967'de 3646'ya ulaşmıştır. Ama öte yandan bu ölçüde büyüyen ve doğası gereği sınırsız dolaşım ve akış talep eden ÇUŞ mantığı, pazar ve yatırım alanlarının politik sınırlılığı ile çelişme halindedir. Nerede en yüksek kar oranı varsa orada üretmek ve nerede en iyi satış olanakları varsa orada satmak temeli üzerine oturan ÇUŞ, sosyalist ülkelerin kapladığı geniş alandan olduğu kadar yükselmekte olan ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşları dalgasından da rahatsızdır. Tek tek kapitalistler açısından olduğu kadar çok büyük çok uluslu şirketler açısından da yatırım alanındaki istikrarın önemi büyüktür; oysa 1960'lar, fırtınalı yıllardır ve dünyanın her köşesinde sosyalist olsun olmasın mutlaka aktif direniş odakları vardır .

Bu odakların boğulması stratejisine bağlı olarak emperyalist ekonominin giderek artan ölçüde askeri siparişlere yönelmesi de atıl sermaye kütleleri açısından çok önemli bir rahatlama olmakla birlikte sorunu tümüyle çözmemektedir. Devasa askeri projelerin özellikle büyük ABD şirketlerinin ilacı olduğu doğrudur; gerçekten de bu dönem askeri amaçlı üretime hiç bulaşmamış bir şirkete rastlamak mümkün değildir ve bazıları ise çok yoğun kâr transferlerini bu alandan yapmaktadır. Ama öte yandan militarizm, salt silah üretiminden ibaret değildir, hegemonyanın sürdürülmesi için büyük bir provokasyon, istihbarat, diplomasi ağının sürekli biçimde canlı tutulması da zorunludur ve böyle bir asalak yapı, büyük dış açıklar döneminde ayrı bir sıkıntının kaynağı olmaktadır.

d) Atıl Sermayenin Çözüm Alanı: Yeni-Sömürgeler

Sonuçta, bir bütün olarak 1970'lerin ortamını tanımlamaya çalışırsak, gitgide artan bir tıkanıklıktan ve çöküş eğiliminden söz etmek zorundayız. Savaş sonrasında bitmez tükenmezmiş gibi görünen gelişme olanaklarının

sınırına gelindiği görülmektedir. Emperyalist-kapitalist sistemin derinleşmiş kriz zamanlarında büyük sermaye kütlelerini değersizleştirek, sömürü alanlarının yeniden paylaşımını sağlayarak can simidi olan büyük emperyalist paylaşım savaşları, dev bir reel sosyalist sistemin varlığı ve ezilen halkların kurtuluş mücadeleleleri sonucu artık mümkün olamamaktadır. Emperyalistler arası bir savaşın emperyalistlerden biri ya da birkaçı lehine büyük bir ilerleme imkânı sağlaması ihtimalinin yerini, böylesi bir savaştan sosyalist sistemin ve ezilen halkların devrimci girişimlerinin büyük kazançlarla çıkması neredeyse kesin bir olasılık olarak almıştır .

Böylece politik itibar kaybıyla birleşerek derinleşen kriz, 1929'da olduğu gibi bütün sistemi sarmakta, ancak bu kez 1929'da olduğu gibi büyük miktarlarda sermayenin değersizleştiği, iflaslarla ve güçsüzlerin ayıklanmasıyla yeni bir yükselişin mayalandığı ya da her şeyin nihai olarak bir paylaşım savaşıyla "halledildiği" bir ortam ufukta görülmemektedir. Bu kez, batanların battığı, geri kalanların ise ileri sıçradığı eski usül bir "bırakınız yapsınlar" mantığı değil, sistem karşıtı güçlerin kazandığı güçlü pozisyonu da dikkate alan bir "onarma" ve "koruma" çabası sözkonusudur. Bu anlamda, daha sonraları öne sürülen neo-liberal iddiaların tersine, bu dönem, devlet müdahalesinin en yoğun yaşandığı süreç olmuştur. Sistemin jandarmalığı ve "bir numara" olma iddiası, adeta geri dönerek ABD'nin elini kolunu bağlayan bir duruma ulaşmıştır. "Hür dünyanın korunması" ve tabii ki ABD'nin ekonomik-politik pozisyonunun ayakta tutulması çabası, piyasaya bol miktarda dolar sürülmesine neden olmakta, sermayenin değersizleşmesi enflasyonist politikalar ve aşırı para arzı yoluyla önlenmeye çalışılmaktadır. 1951-1969 arasındaki 19 yılda ABD'nin resmi para rezervleri 12 milyar dolar artarken, sonraki 9 yıl içersinde aynı rezervin artışı 134 milyar dolar gibi akıldışı bir rakamdır. Aynı şekilde ABD bütçe açığı 1970-74 arasında yılda ortalama 13.6 milyar dolarken, 1975-79'da 39 milyara, 1980-84 arasında da 116 milyar dolara denk düşmektedir. Bu kadar çok paranın arzına ve dışarıya çıkışına parelel olarak ABD finans sektörü olağanüstü bir gelişme göstermekte, 1959'da 32.2 milyar dolar olan bu sektörün hacmi 1985'e doğru 626 milyar doları aşmaktadır. Aynı şekilde 1960'ta finans sektörünün mal üretimine oranı %21 iken 1985'te bu oran %40'tır. Finans şirketlerinin kârlarındaki artış da aynı biçimde hızlıdır. 1945-1954 döneminde finans şirketlerinin kârları toplam şirket kârlarının %10.9'unu oluştururken 1975-81 döneminde bu

artış %15.7'yi bulmuştur. Yine aynı yıllarda, 1972-1982 arasında ABD'de toplam çalışanların sayısındaki artış %26 iken bu şirketlerin çalışanlarındaki artış da %50'den fazladır .

Kısacası mali sektördeki büyüme normalin çok üstündedir. Öyle ki, örneğin 1983 yılında, ABD'de el değiştiren değerli kağıtların toplam tutarı 7 trilyon dolardır ve bu yaklaşık günde 28 milyar dolarlık finans hareketi anlamına gelmektedir. Her gün yeni para spekülasyonu biçimleri bulunmakta ve hız giderek başdöndürücü hale gelmektedir. Ve tabii bu arada, savaş sonrası dönemin para ticaretiyle ilgili yasaları da zaman içersinde delinmekte ve bütün faiz sınırlamaları ortadan kaldırılarak mali sermayenin serbest dolaşımının önündeki engeller sıfırlanmaktadır .

Bu şişkinliğin, üretimden çekilerek akacak yer arayan bu para kaynağının sonuç olarak yeni-sömürgelere krediler olarak arzedilmesi ise kaçınılmazdır. Sistemin yapısı bunu gerektirmektedir; savaş sonrası balayı sürecinde üretim de hızlı biçimde arttığı için sorun yaratmayan büyük parasal kaynaklar, üretimin de düşüşüyle birlikte şişmekte, bu şişme piyasaya pompalanan para miktarlarıyla iyice artmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan şey, atıl hale gelen ve yeni-sömürgelere borç olarak verilerek değerlendirilebilecek büyük bir sermaye kütlesidir .

Bu arada, zaten karşı taraftan, yani yeni-sömürgelerden de böyle bir talep sözkonusudur; çünkü orada da dışa bağımlı, ihracat dengesi olmayan bir yapıyla yürüyen kapitalistleşme süreci, gelip sınıra dayanmış, kapitalist sistemin krizi nedeniyle eski güzel günlerini çoktan unutmuş olan yeni-sömürge ekonomisi, bir uyuşturucu bağımlısı gibi gitgide daha fazla borç talep eder olmuştur. Üstelik bu kez, daha az resmi borç daha çok özel banka borçları söz konusudur ve tek tek banka borçları dışında IMF ve başka kurumlar tarafından garanti edilen birleşik banka gruplarının borçlandırması vardır. Borçlandırmayı özendirerek anlaşmaları denetleyen IMF, daha sonra da aynı borçların tahsiline nezaret edecektir. Gerçekten de daha 70'lerin başından itibaren eğilim kendini göstermiştir. ABD bankalarının yabancı müşterilerine verdikleri krediler 1969'da 12.2 milyar dolarken 1973'te bu rakam iki katına çıkarak 24 milyar olmuştur ve bu kredilerin yarısı yeni-sömürgelere gitmektedir. 1971 ile 1983 arasında Europara piyasasından yeni-sömürgelere verilen borç ise 1.475 milyar dolardan 32.883 milyar dolara yükselmiştir .

Sonuçta olan, bellidir. Emperyalist sistem, 70'lerde başlayarak 80'lere doğru gırtlağına dek gömüldüğü atıl sermaye bataklığına "çözüm" olarak daha yoğun para-sermaye ihracına yönelmekte, böylece de daha sonra geri ödenmesi için bin türlü "istikrar programı" dayatacağı ülkeleri yoksulluk çukuruna doğru itmektedir. 70'i yıllar boyunca Latin Amerika'dan Asya'ya dek bütün yeni-sömürge ülkelerin borçlarının defalarca katlanması ve hepsinin eşzamanlı olarak iflas bayrağını çekmesi rastlantı değildir .

Üstelik, dışa bağımlılığın borçlanmayı zorunlu kılmasının yanında, petrol fiyatlarının yükselişi ve dolara bağlı ekonomilerin darboğaza girmesi gibi 1970'li yıllara özgü etkenler de devrededir .

Yukarıda ortaya konulan verileri toparladığımızda yeni-sömürge ekonomilerinin krizinin bu ülkelerde ağırlıklı olarak uygulanan kapitalistleşme modelinin, (ithal ikameci sanayileşme modelinin) krizi apaçık ortaya çıkar. İthal ikameci model yüksek gümrük duvarları ile iç pazarın korunmasını, bu iç pazarda emperyalistler ve işbirlikçi tekellerin yüksek tekel fiyatları ile hafif ve orta sanayi temelinde organize olmasını esas alır. Bu çarpık ve bağımlı sanayi için gerekli olan hammaddelerin, enerji kaynaklarının, üretilen ürünlerin stratejik parçalarının, teknolojisinin dışarıdan emperyalist tekellerden ithali gereklidir. Bunun için gerekli olan döviz ise ülkenin ürettiği geleneksel tarım ürünleri ve hammaddelerin ihracından ve kısmen borçlanarak sağlanacaktır. Başlangıçta ciddi problemlerle karşılaşmayan bu model, yeni-sömürgelerin ihraç ettiği geleneksel ürünlerin fiyatlarının sürekli düşürülmesi vb. pek çok faktörden ötürü, ithal ettiği kaynakların fiyatlarının ise sürekli artması sonucu tıkanma sürecine girmiştir. İhracattan elde edilen gelir azalıp, ithal edilen malların fiyatları arttıkça borçlanma ihtiyacı büyümüştür. Belli bir noktadan sonra ise büyüyen borçları ödemek tümüyle imkansız hale gelince bu işleyiş çökmüştür.

e) Yeni-Sömürgelerde Değişim

Böylece gelinen tıkanma noktasında yeni-sömürgeci bağımlılık ilişkileri de özü bakımından değil ama pratik uygulamalara temel teşkil eden modeller açısından değişime zorlanmıştır. Çünkü bu işleyiş, emperyalist dünyanın krizine bağlı olarak ciddi şekilde sıkıntıya girmiştir. Bir bütün olarak yeni-sömürge ülkelerin dış açıkları büyük bir hızla artmış, bu durum petrol fiyatlarının yükselişi gibi konjonktürel gelişmelerle birleşerek çöküntülere

yol açmıştır. Yatırım için mamul ve yarı mamul madde ithal etmek, bunun için gerekli dövizi sağlamak amacıyla bir şeyler satmak ve bütün bu dengeler bozulduğunda ise en ağır koşullarla da olsa borçlar ve krediler için metropollerin kapılarını aşındırmak... İç dinamikleri sakatlanmış yeni-sömürge ekonomilerinin bundan başka şansı yoktur .

Sonuç, Latin Amerika ve Karayibler örneğinde görüldüğü gibi 1968-72 arasında 21 milyar dolar olan dış açığın 1974-79 arasında 81 milyar dolara fırlamasıdır... Tabii ki, bunda yeni gelişen burjuva katmanların lüks tüketim alışkanlıklarının yol açtığı ithalat, petrol fiyatlarının dalgalanması, vb. gibi bir dizi unsur vardır ama esas faktör her durumda emperyalist merkezlerin bir vantuz gibi gerçekleştirdiği kâr transferleridir. Böylece emperyalist metropollerin elinde aşırı biçimde biriken para sermayenin değerlenme ihtiyacı ile iflas bayrağını çekmekte olan yeni-sömürgelerin borç bağımlılığı aynı süreçte birbirine denk düşmekte ve tarihte görülmedik ölçüde büyük bir borçlandırma harekâtı başlamaktadır. Üstelik en azından işin başlangıcında, para arzının büyüklüğünden ötürü borçlara uygulanan faizler de bir ölçüde düşük tutulmakta ve bu durum aynen uyuşturucuya küçük dozlarla başlamak ve sonra kapılıp gitmek gibi bir çekici etki yaratmaktadır .

Aynı dönemde yeni-sömürgelerin çoğunda devlet müdahalesiyle yerli paraların dolar karşısındaki fiyatının bir süreliğine yüksek tutulması, borçlanmayı bir avantaj haline getirmekte, sonradan bataklığa dönüşecek bir kaygan zemin yavaş yavaş oluşmaktadır. Öyle ki artık, eski borçların faizlerini ödemek için yeni borç alınmaktadır .

Sonuçta, sürecin yeni-sömürgelere olan etkileri özetleyecek olursak ؛

a) Emperyalist sistemin krizine bağlı olarak yeni-sömürge ülkelerin ihracatı azalmıştır. Yeni-sömürgelerin 1950'de dünya ihracat pastasındaki payı %33 iken, 1986'da %21'dir. Bu dönemde sadece (ayrı bir yazının konusu olduğu için burada ele almayacağımız) Uzakdoğu'nun dört ülkesi, Güney Kore, Singapur, Hong Kong ve Taiwan, ihracatlarını büyük ölçüde artırmışlar, ama bunlar da bir süre sonra dışa bağımlılılığın bedellerini ağır biçimde ödemişlerdir ve daha o dönemlerde ihracata dayalı bir modele göre şekillenmişlerdir .

b) Aynı dönemde yeni-sömürgelerin geleneksel ihracatı, fiyat olarak da büyük oranda düşmüş, 1960 ile 1990 arasında sürekli bir iniş seyri

göstermiştir. Özellikle petrol üreticisi olmayan yeni-sömürgeler açısından durum tam bir felaket olmuş, örneğin 1981-82 döneminde hammadde fiyatları %25 oranında bir düşüş göstermiştir. Çok tipik yeni-sömürge ürünleri olan şeker, kauçuk ve bakırdaki fiyat düşüşü sırasıyla %78, %37 ve %35 oranındadır. Bu ise, söz konusu ülkelerin zaten yapısal olarak çarpık gelişen kapitalist ekonomilerini felce uğratmıştır .

c) Ancak işler bu kadarla da kalmamış, özellikle 1970'lerin sonuna doğru emperyalist ülkeler, kendilerine yönelik korumacı önlemleri artırırken, dünya pazarının işleyişinde yeni-sömürgelerin aleyhine düzenlemeler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonraları, 1990'larda MAI ve Tahkim gibi noktalara dek varacak olan GATT (Genel Tarifeler ve Ticaret Anlaşması) işbirliği 1947'de başlamakla birlikte, sistemin krizinin derinleştiği her noktada oyunun kurallarını değiştirmek neredeyse bir "kural" haline gelmiştir. Yeni-sömürgelerin gümrük duvarlarını delik deşik eden ve mamul mallar konusundaki sınırlamaları ortadan kaldırmaya zorlayan emperyalist ülkeler, öte yandan kendi gümrük duvarlarını özellikle bu ülkelerden gelen mallara karşı yükseltmişler, tarife dışı engellerle sınırlamalar koymuşlar ve böylece yeni-sömürgelerin ticaret dengelerini iyice bozmuşlardır .

d) Ayrıca hemen eklemek gerekir, söz konusu ülkelerde yeni-sömürgeci yapının çürüttüğü toplumsal/siyasal ortam içersinde, tam bir iç-soygun da gerçekleşmekte, ülkelerin kaynaklarından hortumlanan değerlerin yurtdışına kaçışı büyük bir hızla sürmektedir. Bu ülkelerin bazılarında bizzat devlet yöneticilerinin (Nikaragua'da Somoza, Filipinler'de Marcos ailesi, vb.) neredeyse bütçenin tamamını zimmetine geçirmesi gibi rezaletler bir yana, çarpık kapitalistleşmenin çarpık yollarından kazanılan büyük paraların da döviz olarak yurtdışına kaçışı önlenememiştir. Her istikrarsızlık noktasında yurtdışına ekonominin eliti tarafından kaçırılan bu para miktarı, örneğin 1985'te Meksika ve Arjantin'de bu ülkelerin toplam dış borcundan daha fazladır. Dolayısıyla, bu türden yan faktörlerin de yeni-sömürgelerdeki krizi derinleştiren unsurlar arasında sayılması gerekmektedir .

e) Tam bu noktada gündemde olan sadece yeni-sömürge kapitalizmlerinin restorasyonu değil, bir bütün olarak emperyalist-kapitalist sistemin restorasyonudur. Emperyalist-kapitalist sistem tıkanma ve krize ekonomik alanda Neoliberal politikalarla yanıt verir. Birikmiş sermayenin yeniden

yüksek kar oranları ile değerlenebilmesi için sermayenin içinde hareket ettiği tüm model ve mekanizmalar yeniden organize edilir. Neoliberaller için bunun çaresi, malların, mali sermayenin ve hizmetlerin dolaşımının önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Bu temelde uluslararası işbölümü yeni teknolojik gelişmelerinde açtığı alanlar zemininde yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni-sömürge ekonomileri birikmiş sermayeyi yeniden emebilecek yapıya kavuşturulmalıdır. Böylece her şeyden önce, artık sermayenin genel bileşimi içinde öne çıkmış olan mali sermayenin tüm hareketleri, kar transferleri vb. serbestleştirilir. Para spekülasyonu olağanüstü boyutlara ulaşır. Yeni ve yüksek kar oranlarına sahip olan mikro elektronik, biyoteknoloji ve bilişim gibi sektörler kapitalist sanayi ve tarımın omurga sektörleri haline getirilir .

Yine artık değişen taleplere ve talepteki yükseliş ve alçalışlara esnek karşılık oluşturma imkanı vermeyen fordist iş örgütlenmesinin tasfiyesine girişilir. Yeni teknolojilerin yarattığı olanaklar temelinde ürünlerin üretilmesi süreci hem fabrika içinde hem de uluslararası ölçekte parçalanır. Tekeller stratejik bölümler dışındaki üretim süreçlerini fabrika içi taşeronlaştırma, ülke içindeki ya da dışındaki küçük taşeronlar eliyle üretme yoluyla üretimi sürecini parçalama yoluna girerler. Böylece büyük ve tek parçalı fabrika ve işçi kitlesi yerine parçalanmış, küçük öbekler halinde çalışan ve bu şekilde ortak direniş gücü zayıflatılmış ve bu yoldan daha düşük ücretlere daha kolay razı olan bir sınıf yapısı hedeflenir. Postfordist iş örgütlenmesi ya da esnek iş örgütlenmesi olarak tanımlanan iş örgütlenmesi emperyalist ülkelerde ve yeni-sömürgelerde yaygınlaştırılmaya başlanır. Buna bağlı olarak, daha az karlı hale gelmiş olan ve çevre vb. açılardan sorunlu olan sektörler ve ayrıca nihai ürün olarak emperyalist ülkelerde ortaya çıkan ürünlerin emek yoğun parçalarının üretilmesi işinin taşeron firmalar eliyle yeni-sömürgelere aktarılması süreci başlatılır. Böylece sermaye fazlası salt kredi/borçlanma yoluyla, nakit olarak değil, emek-yoğun, eskimiş ya da kirli teklonoji yatırımları (fabrikalar) olarak da yeni-sömürgelere ihraç edilir.

Yeni-sömürgelerde ağırlıklı olarak ithal ikameci model temelinde örgütlenen kapitalist üretim tarzı, ihracata yönelik sanayileşme olarak tanımlanan yeni bir model ekseninde restore edilir. Bu yeni sömürü modeli neoliberal politikaların yeni-sömürgelerdeki ifadesidir. Neoliberal politikalara göre malların, mali sermayenin ve hizmetlerin kapitalist sistem içindeki dolaşımının serbestleştirilmesi gerektiğinden, yeni-

sömürgelerde o güne değin ithal ikameci sanayileşme modeli temelinde oluşmuş olan sanayi altyapısını koruyan gümrük duvarları kaldırılır. İhracata yönelik sanayileşme (sömürü) modelinde her yeni-sömürgenin öncelikli görevi dünya pazarlarına mal satmak böylece emperyalist tekellere olan borçlarını ödemek ve yeniden daha büyük ölçekli olarak borçlanmaktır. Bunun için emperyalistlerin kendisine uygun gördüğü sektörlerde yoğunlaşacaktır .

Yeni-sömürgelerin payına düşen yukarıda belirtilen yeni uluslararası işbölümüne uygun biçimde emperyalistlerin tercihlerini de dikkat alarak tüm ekonomik yapıyı yeniden biçimlendirmektir. Bunun yeni-sömürgeler için anlamı o güne değin oluşmuş olan tüm sanayi altyapısının (ithal ikameci modelde ara malları dışında ürünlerin üretim süreci önemli ölçüde ülkedeki sanayi tarafından gerçekleştirilir, bu ise sanayinin pek çok alanında yatırımları gerektirir, böylece nispeten geniş bir sanayi altyapısı oluşur) paramparça edilmesi, emperyalistlerin o ülke için uygun görmediği tüm sanayilerin tasfiyesidir. Emperyalizme bağımlı sınırlı sayıda sektör ayakta kalır. Denilebilir ki, ihracata yönelik sanayileşme bir tür sanayisizleştirme operasyonudur ..

f) Sürecin 1980'li yıllardaki kimi gelişmelerine geldiğimizde ise gördüğümüz şey, 70 sonrası sürecin emperyalist ekonomiler açısından bu temelde iki evreye ayrıldığıdır. Birinci evre olan 1970'li yıllar boyunca elde birikmiş olan büyük finans kaynakları kredi ve borçlar olarak yeni-sömürgelere büyük bir hızla akıtılırken, 1980'lerde ise bu bataklık ortamının yol açtığı mali felaket başka mali felaketler yoluyla onarılmaya çalışılmıştır. Bu kez, bir yandan yine borçlandırma politikası sürdürülürken diğer yandan da bu ülkelerdeki kapitalist işleyiş yeniden biçimlendirilmiş, ithal ikameci modelin iç pazara dönük üretim yapısı tasfiyeye uğratılarak "ihracata yönelik sanayileşme" adı altında yeni sektörlere yönlendirilmiş, böylece birikmiş borçlarını ödemeye zorlanmışlardır. Bu, bol keseden verilen kredilerin kısılması ve emperyalizme bağımlılık nedeniyle oluşan iflas tablosunun bedellerinin yine bu ülkelerin halklarına ödetilmesi anlamına gelmiştir .

Sıkı Para Politikaları adı altında hayata geçirilen bu uygulamalar sonucunda 1971-79 sürecinde yılda ortalama %13 olan dünya toplam para akışındaki artış 1979-82 döneminde %6.3'e inmiştir.

80’lere gelindiğinde ABD’deki enflasyon %5’e kadar çekilmiş ama bu arada faiz artış oranları 6 kat olmuştur. Böylece yeni-sömürgelere akan kredilerin faizleri olağanüstü artmış, 1978’deki %9.7 oranından 1981’de %17.5’a yükselmiştir. Bütün bunlar rakamsal veriler olarak kuru görünebilir belki ama sonuçları yeni-sömürgeler için tam bir felakettir. İhracatla asla karşılanamayan ve ancak yeni borçlarla ödenebilen bu faizler, kamburu artırmış, üstelik bu kez yeni borçlar da alınamaz olmuş ya da çok ağır IMF programlarına bağlanmıştır. Ve tabii ki her şey “borçluluk” ve “borç” ödeme kavramları altına sığacak kadar dar değildir; 80’lerde başlayan bu politikaların aslında 90’lı yıllarda oluşacak olan yeni işbölümü ve dünya düzeninin temel taşlarını döşediği çok geçmeden anlaşılacaktır. Sermaye dolaşımını sınırların engellerin tasfiyesinden sosyal harcamaların kısıldığı vahşi kapitalist uygulamalara ve postmodern gericiliğe dek pek çok unsur bu dönemde mayalanmıştır .

g) Bütün bunların yeni-sömürgelerin geneli açısından ortak pratik sonucu ise bir yandan ancak açık faşist diktalarla, emekçilerin taleplerinin en aza indirildiği koşullarda uygulanabilen “yeniden yapılanma” programları, diğer yandan ise ülke içindeki hakim sektörler ve egemen güçlerin yapısının değişimi olmuştur. Tekelci burjuvazinin montaj sanayiine bağlı klasik kabileleri ya tasfiyeye uğrar ya da yeni duruma uyum sağlarken, Şili’de “piranhalar” diye anılan yeni ve yırtıcı burjuva kesimler yükselmiş, sürecin en kârlı alanları olan finans ve ihracat-müteahhitlik, vb. gibi sektörlerinde merkezileşmeler ger-çekleşmiştir. Yapısı gereği, eski tür fabrika düzenine değil çok parçalı üretim düzenine ihtiyaç duyan bu kesimlerle birlikte, taşeron ve esnek üretim kavramları da yavaş yavaş yeni-sömürgelerin terminolojisine girmekte ve hem somut artı-değer üzerinden hem de türlü dalaverelerle kazanılan büyük paralar, sahiplerine de oligarşiler içinde daha yüksek mevkileri sağlamaktadır .

h) Söz konusu politikaların yeni-sömürgelerin önüne koyduğu sosyal fatura hayli kabarıktır ve tam bir yoksulluk ve çürüme ortamıyla karakterize olmuştur. 1945’ler sonrasında bir süre görülebilen dışa bağımlı dinamizm, 70’lere gelindiğinde tümden yitirilmiş, her yeni kriz ve borçlanma dalgasıyla bu ülkelerdeki gelir dağılımı uçurumları daha da derinleşmiş, buna karşılık ise metropollerdeki yeni-sağcı rejimlere parelel olarak yeni-sömürgelerde askeri cuntalar birbirini izlemiş, yine hiç rastlantısal olmayan bir biçimde aynı dönemlerde bütün yeni-sömürge ülkelerde birden sivil-faşist çeteler aynı merkezlerde eğitilip örgütlenerek

kâr oranlarını düşürme eğiliminde olan işçi sınıfı hareketinin ve devrimci güçlerin önüne dikilmişlerdir. Kısaca genel bir gericilik döneminin kapıları ardına kadar açılmış, 1990'larda yeni süreçle birlikte zirvesine varacak olan yoğun baskı atmosferi ve vahşi sömürü koşullarının temelleri atılmıştır.

1970 ler Türkiyesi: Yeni Sömürge Kalkınmasının Tıkanması

Geçen sayımızda Türkiye'nin 1980'lere kadar gelen yeni-sömürgeleşme macerasının ana hatlarını, bunun sınıf ilişkilerinde, sosyal yaşamda ve siyasal duruşlar noktasındaki sonuçlarını ortaya koymuştuk, 1980'ler tüm dünya kapitalist sisteminde yeni bir sömürü modeli ve bunun teorik açılımının egemen olduğu yıllardır. Çarpık yeni-sömürge kapitalizmleri ve tabii ki Türkiye kapitalizmi de bu değişime uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeniden yapılandırma sürecini incelemeye geçmeden önce Türkiye'deki yeni-sömürge yapının krizinin derinleştiği 1970'lerdeki tabloyu kimi yönleriyle kabaca tekrar ele almak yararlı olacaktır.

a) Hastalığın İlk Belirtileri ve Başarısız Bir Düzleme Girişimi: 12 Mart

Bu uzunca özetten sonra Türkiye'ye gelindiğinde ilk göze çarpan olgu ise 1970 tarihinin emperyalist sistemin kriziyle eşzamanlı bir biçimde yeni-sömürge kapitalizminin tıkanma noktası olmasıdır. "Ülkemizde 12 Mart darbesinin olması bir tesadüf değildir. Bu, genel olarak emperyalizmin III. Bunalım Dönemi'nin, özel olarak da Amerikan ekonomisinin 1967'den beri içine girdiği krizin yanki işgali altındaki ülkemize yansımasıdır. Ülkemizdeki rejimin militarize olması ve saldırganlığını artırması, Amerikan emperyalizminin ekonomisinin askerileşmesini olağanüstü artırıp içerde ve dışarda terörü artırmasının 'Küçük Amerika'da yansımasıdır" (Kesintisiz Devrim III) diyen Mahir Çayan bu gerçeğe işaret etmektedir .

Her şeyden önce bu, yeni-sömürge kapitalizminin içinde mevcut olan yapısal ve sürekli bir krizin ortaya çıkışıdır ve esas olarak konjonktürel değil tarihseldir. Darboğazların her duraktaki görüntüleri başka başka faktörleri (enerji, döviz sıkıntısı, vb) öne çıkarsa da aslında sorun temeldedir; denizin suyu bitmiş, 1950'lerde başlayıp 1960'larda durumu idare eden bu

kapitalistleşme modelinin zaten çarpık olan gelişmesinin sonuna gelinmiştir. 1965 ile 1971 arasındaki ihracat artışı %44.8'de kalırken ithalat artışının %89.3'e tırmanması herhalde durumu en iyi özetleyen veridir. Aynı süreçte sanayide kapasite kullanımı olağanüstü düşmüş, bu arada 1963'te imalat sanayiindeki toplam stok tutarı 3 milyar lirayı bile bulmazken, 1971'e gelindiğinde 11 milyarı çoktan aşmıştır; ki bütün bunlar bağlanmış olan sermayenin çalıştırılamaması gibi vahim bir durumu ifade etmektedir. Merkez Bankası kredileri tıkanmış, GSMH'nin sabit sermayeye ayrılan bölümü 1968-1970 arasındaki üç yıl aynı noktaya takılıp kalmıştır. Bu arada piyasadaki para miktarı da kontrolsüz biçimde artmakta, 1969'da 25.7 milyar TL olan para hacmi 1970 sonunda 35.3 milyara tırmanmaktadır .

En önemlisi de, kârlılık oranlarında görülen çok net düşüştür. Net artık miktarının sabit sermaye stokuna oranlanmasıyla elde edilen sermaye verimliliği verileri 1968'den sonra düşmeye başlamış, 1968'de 68.2 olan verimlilik 1975'e doğru gidildikçe 30'a dek inmiştir. Stokların artmasıyla birlikte sermayenin organik bileşimi de arttığından kâr oranları düşüşe geçmiştir. 1969'da %25.2 olan imalat sanayi kâr oranı, 1971'de %23'e düşmüş, daha sonraları ise 1977'de 14.1'e 1979'da ise %8.9'a doğru inişe geçmiştir .

Yani nereden bakılırsa bakılsın, ülke artık eskisi gibi "rahat" iş yapılan bir sermaye birikimi cenneti değildir. Ve doğal olarak da tıkanmanın derinleştiği her noktada sıkıntı daha aşağılara doğru yayılmaya başlamış, yalnızca büyüklerin dayanabildiği koşullarda orta ve küçük işletmeler daha dibe itilmişler, bu arada uzun yıllardır tarıma yönelik olarak sürdürülebilen esnek politikalar terkedilmeye başladıkça kırda toplumsal hareket dinamikleri büyümeye başlamıştır. Tarım ve sanayi malları arasındaki fiyat oranı, belki çok hızlı değil ama istikrarlı bir biçimde tarımın aleyhine bir çizgi izlemektedir ve bu durum toprağın temerküzüyle birlikte yoksulluğu, göçü artırmaktadır .

İşçi sınıfı ise, süreç boyunca edindiği deneyimlerle savunmaya geçmiş, ilk kez bu dönemde DİSK'i yaratarak bir dayanak noktasına kavuşmuştur. Düzen artık eski yedekleme mekanizmalarını kullanamamakta, oluşan tepkileri nötralize edecek bir politik kadro da üretememektedir. Bu anlamda, 1960'lardaki TİP'in daha önceki bütün legal sol parti girişimlerine oranla daha büyük bir başarı sağlayabilmiş olması rastlantı

değildir. Devrimci sosyalizmin/partimizin önderlerinin bu atmosfer içinde yetişerek ilk kez olaylara bağımsız devrimci bir tavırla müdahale edebilmenin olanaklarını yaratmaları ise tam da bu ülke gerçekliğinin doğrudan bir sonucudur .

Sonuçta bütün bunların belirli neden-sonuç ilişkileri içinde bir araya gelmesi ise büyük bir toplumsal kaynaşmanın yolunu açmış ve 12 Mart generallerinden Tağmaç'ın ağzından o güne dek yapılmış bütün sınıfsal çözümlemelere taş çıkartacak bir netlikte ifade edilmiştir: "Sosyal uyanış, iktisadi gelişmeyi aşmıştır!" Türkiye İşverenler Konfederasyonu'nun 1970 başında yayınladığı yeni yıl mesajında söylenenler de aşağı yukarı aynıdır. İşçi haklarının artışından yakınan konfederasyon, "bu hakların alınmasından işverenler değil işçilerimiz zararlı çıkacaklardır ve bugün masaya vurdukları yumrukları önlerine bağlı kalacaktır" derken İTO başkanının o günlerde yaptığı "böyle giderse demokrasi ölebilir" gibi imaları güçlendirmektedir .

Sonuçta olan da budur zaten. "Sosyal uyanış" bilinen yoldan bastırılacak, devrimci güçlerin ezilmesi operasyonu 12 Mart açık faşist askeri darbesinin en belirgin amacı olacaktır.

b) Son Barut Olarak "Halkçı Ecevit" ve Ötesi ...

Ancak artık biliniyor, 12 Mart cuntası, ekonomik istikrar yaratma ve tıkanıklığı çözme amacı bakımından başarısızlığa uğradığı kadar oligarşi içersinde yapmak istediği sadeleştirme operasyonu bakımından da başarısızlığa uğramış; üstelik devrimci sosyalizmin siyasal yenilgiye uğratılması ve kökünün kazınması konusunda da tam bir fiyaskoya uğramıştır. Az sonra göreceğimiz gibi 1970'te yapılan %66'lık büyük devalüasyon ve sonrasındaki önlemler çarpık iktisadi yapıyı ayağa kaldırmaya yetmemiş, ne dış ödemeler dengesinde ne de kârlılık oranlarında ve verimlilikte belirgin bir düzenleme sağlanabilmiştir. Üstelik tekelci burjuvazinin en çok yakındığı konu olan "politik istikrarsızlık" sorununa da bir çözüm bulunamamış, tam tersine tarihin en hızlı hükümet değişimleri bu dönemde yaşanmıştır. Özellikle partimizin sürece bütünsel bir biçimde müdahale ederek silahlı mücadeleyi başlatması, cuntanın zaten zayıf bir zemine inşa edilmiş olan dengelerini ve hedeflerini sarsmış, kısa sürede tasfiye edilmesine yol açmıştır. Kızıldere'de somutlanan

fiziksel imha ise politik bakımdan bir son değil, daha güçlü bir devrimci damarın önünün açılması anlamına gelmiştir .

Oligarşi içindeki hesaplaşma bakımından ise fiyasko daha cuntanın ilk aylarında ortaya çıkmıştır. 12 Mart cuntasının büyük umutlarla kurdurduğu "reformcu"(!) I. Erim hükümeti gümbürtüyle çöktüğünde, Mahir Çayan, yeni kurulan II. Erim Hükümeti'nin "gericiler arası barışın hükümeti" olduğunu söylüyor ve parti bildirisinde de durum "çark dönmesine devam edecek, cuntalar birbirini izleyecektir" cümlesiyle ifade ediliyordu .

Gerçekten de bu, basit bir hükümet değişikliği değildi. Söz konusu olan şey, bir yandan toplumsal muhalefeti bastırırken, diğer yandan iktidar ilişkilerini kendi lehine homojenleştirmek isteyen tekelci burjuvazinin "reform" maskesi adı altında atmaya çalıştığı adımın geri tepmesi ve bütün gerici güçlerin devrimci hareket karşısında yeniden (istemeye istemeye) bütünleşmesiydi. Bu arada Dünya Bankası'ndaki "uzmanlık" görevinden gelerek sözü geçen operasyonu icra etme misyonunu üstlenmiş olan Maliye Bakanı Atilla Karaosmanoğlu da yine eski işine dönecekti (bugün hâlâ oradadır). Feodal kesimleri törpülemek için hazırlanan yasa tasarıları rafa kalkacak, yeniden eski politik ilişkilerin dar çerçevesi geçerli olacaktı. Daha sonra birbiri ardına gelen Talu ve Melen hükümetleri de aslında durumu idare eden hükümetler olarak Türkiye siyasi tarihinde iz bile bırakmadan geçip giderler ve nihayet 1973 seçimlerine gelindiğinde İnönü'yü tasfiye etmiş Ecevit'in "umut" olarak ortaya çıkardığı CHP'siyle karşı karşıya geliriz .

Böylece olan şey, aslında dinamiklerini çoktan tüketmiş olan yeni-sömürge kapitalizminin bir süreliğine daha durumu idare edebilecek son barutlarını kullanmasıdır. Gerçekten de özellikle 1974 ve belki sonrasındaki birkaç yıl, genel düşüş tablosunu değiştirmese de örneğin tarım ürünlerine verilen fiyatlar ve sınıfın mücadelesiyle de körüklenen belli ücret artışları bakımından böyle özellikler gösterir. Daha doğrusu, cunta döneminde baskı altına alınarak keskin bir biçimde yoksulluğa itilen kitleler bu süreçte artık hareketlidir ve onlara dayanarak siyaset yapmak isteyen herkes (Ecevit dahil) bu yoğun talebi görmezlikten gelememektedir. En önemlisi de kısa süreli bir bahar olarak 1974 yılı, yoğun borçlanmayla işçi dövizlerini, vb. bir araya getirip siyasi iradeye bu imkânı vermektedir .

Daha sonrası artık tam felakettir. 1980'e dek giden kısa süreli hükümetler, azınlık yönetimleri ve özellikle 1977 sonrasındakiler, düzenin esneklik ve yedekleme mekanizmalarının çoğunu yitirmişlerdir. Sınıf mücadelesi 1974 sonrasında büyük bir patlama yapmış, sendikalaşma oranları artmıştır. Resmi rakamlara göre 1973'te sendikalı işçi sayısı 2.5 milyonu biraz aşarken 1977'de bu rakam 4 milyon sınırındadır. Özellikle 1973 ile 1977 arasında ortalama gerçek ücretlerin belirgin artışı büyük ölçüde bununla ilgilidir. Daha da önemlisi, bu sürecin toplumsal hoşnutsuzluğun çeşitli biçimlerine yaslanarak büyüyen devrimci hareketlerin güçlenişine sahne olmasıdır. 1975'te inşa edilen devrimci sosyalist hareketimizin de içinde bulunduğu devrimci güçler, bu süreç boyunca hatırı sayılır bir gelişme kaydetmiş, çeşitli sağa kaymalarla zaman ve enerji kaybedilse de toplam sol potansiyel sürecin etkin gücü haline gelmiştir. Devrimci hareketle sınıf arasındaki ilişkiler bu dönemde bir ölçüde aşılmaya başlamış, solun toplamı genel olarak toplumsal doku içinde belli bir yer elde etmeye başlamıştır. Bugünden bakıldığında yetersiz görülebilir belki ama bu durumun en önemli özelliği, genel olarak kendi hakkına ve kaderine sahip çıkma, toplu/örgütlü hareket etme eğiliminin ezilen sınıf ve tabakalar içinde yaygınlaşması ve bunun da kendini yeniden üretip sistemi istikrarsızlaştıran bir unsur olarak işlev görmesidir. Buna karşılık, oligarşi, yeni-sömürgelerde sık denenmiş olan bir yöntemi öne çıkarmış, 1960'larda temeli atılan sivil-faşist çetenin güçlendirilmesine hız vererek, toplumsal muhalefetin karşısına dikmiştir. Böylece bir katliamlar ve cinayetler döneminin kapısı açılırken bir yandan da oligarşinin resmi şiddet aygıtının organizasyonundaki eksiklikler tamamlanmaya çalışılmıştır .

Dönemin başka önemli gelişmeleri de vardır. 12 Mart döneminde 14 büyük tekelci tarafından kurulan TÜSİAD'ın klasik oda/dernek işleyişinden farklı olarak yapılanışı ve böylece genel sanayici/tüccar toplamı içinden bir elitin sivrilerek politik arenaya ağırlığını koymaya başlamasıdır. Tekel dışı kesimlerin tepkisine yol açarak Odalar Birliği'nde bölünmelere yol açacak olan bu gelişme, tekelci burjuvazinin oligarşinin klasik yapısını değiştirme girişimi olarak önemlidir ve günümüze dek gelen süreç boyunca gerçek sonuçlarını verecektir .

Aynı süreçte, 1950'lerden beri yeni-sömürgeci kapitalistleşme süreci açısından zaman zaman pürüz oluşturan bir sorun da büyük ölçüde çözülmüş, ordunun tekelci burjuvaziyle tam bütünleşmesinin yolu

açılmıştır. Başlangıçta ordu mensupları için bir tür sosyal sigorta gibi düşünülen Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) giderek emperyalist şirketlerle ortak iş yapan bir holdinge dönüşmüş, zorunlu kesintilerle büyük nakit paralara sahip olmanın avantajıyla her alanda iş yapmaya başlamıştır. Böylece, ordunun üst kesimleri olduğu kadar alt kademeleri de maddi açıdan memnun edilmiş, sisteme karşı alerji yaratan sosyo-psikolojik faktörler bertaraf edilmiştir. En önemlisi ise ilerde daha net örnekleri görüleceği gibi ordunun üst kademelerinin artık herhangi bir özel uzlaştırma çabasına ihtiyaç duyulmayacak ölçüde tekelci burjuvaziyle içiçe geçmesi ve salt maddi çıkarlar anlamında değil düşünme biçimi ve refleksler anlamında da oligarşik diktatörlüğün daha tutarlı bir parçası haline gelmesidir. "Sivil-asker çatışması" diye lanse edilen politik sürtüşmelerin bugünlerde bile zaman zaman ortaya çıkması, bu genel manzarayı değiştirmemektedir; çünkü artık bu çatışmanın özü de tekelcilerin dünyasıyla ilişkili değil, bu dünyanın genel istikrarına zarar verebilecek unsurlarla ilgilidir.

c) Çöküşe Doğru ...

Ama ne olursa olsun genel çöküş manzarası ortadan kaldırılamamıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi genel kâr oranları dönem boyunca düşmeye devam etmekte, iş yapma olanakları daraldıkça mevcut sermaye kapasitesi de üretken olmayan alanlara doğru hızla kaymaktadır. Neredeyse her yıl, hatta yılda iki defa gelip giden IMF ve DB heyetleri yeni paketlerle durumu toparlamaya çalışsalar da bir yandan borç yükü ağırlaşmaktadır. Çünkü Türkiye'nin toplam ihracatı ile çarkın dönmesi için gerekli olan ithalat arasındaki açık gitgide uçuruma dönüşürken dönemin tek şansı olan işçi dövizleri de 1974'teki (Ecevit'e soluk aldıran) 1.5 milyar dolarlık düzeyinden 1978'de 1 milyar doların altına doğru düşmektedir. Kalan açık ise, büyük ölçüde borçlarla ve kredilerle kapatılmaktadır .

Ancak bu kaynak da 1970'lerin başındaki bolluğa sahip değildir; artık borç olanakları daralmıştır, her yeni borç eski borçların durmadan artan faizlerine gitmektedir. 1975'lerden sonra salt genel kredilerle yetinmeyip banker kredileri ve Dövize Çevrilebilir Mevduat (DÇM) gibi kısa vadeli kredilere de yönelen Türkiye, böylece 1962'de 830 milyon dolar olan dış borcunu 1979 sonunda 4.4 milyarı kısa vadeli olmak üzere 14.6 milyar dolara çıkarmıştır. Bu arada durumu kurtarmak için bol bol para basma faaliyeti sürdürülmekte piyasadaki para miktarı katlanarak artmaktadır.

Ülke içinde ise ciddi bir kaynak sorunu 1960'lardan beri büyümektedir. 1962-1977 döneminde her şeye rağmen ortalama %6.7 büyüme hızı korunurken 1979'a gelindiğinde %1 düzeyine düşmüş ve özellikle sanayide ilk kez sıfırın altına düşülmüştür. Öte yandan 1962-78 arasında yatırımların milli gelirdeki payı aşağı yukarı iki kat artarken tasarruflar yarı yarıya düşmüştür. 1962'de %6 olan enflasyon oranı 1970 sonrasında büyük ataklar yaparak 1980'de %107'ye dek gelip dayanmakta, bu arada faiz oranları bu rakamların altında ezildikçe düzenin kendini yeniden üretimi sakatlanmaktadır. Sermayenin kapasite kullanımı ise bazı sektörlerde %30'lara kadar düşmüştür. Örneğin, 1977-1978 arasında, yani bir yılda, iflas eden firma sayısındaki artış oranının %336 olması çok çarpıcıdır. 1970-80 arasında ticareti terkeden şirket ve kişi sayısı 60 binin üzerindedir. Buna karşılık yaklaşık 250 büyük özel şirket toplam satışların %72'sine sahip oldukları ve toplam işçi sayısının %55'ini çalıştırdıkları bilinmektedir .

Bütün bu olup bitenlerin emekçi sınıflara yansıması ise dönem boyunca devrimci mücadelenin ve toplumsal hareketin yükselişini açıklamaktadır. Enflasyon artışı düşüldükten sonra elde edilen reel ücret rakamları 1977'ye kadar yavaş da olsa belli bir yükseliş gösterirken, 1977 sonrasında kesin bir düşüş tablosu verir. 1963'te 17.9 olan bu rakam 1977'de en yüksek noktası olan 27'ye varmış ve daha sonra hızla inerek 1981'de 13.9'a kadar düşmüştür. Aynı süreçte tarımdaki işgücü fazlası hesaplamaksızın düşünüldüğünde, 1962'de 640 bin olan kentlerdeki işsiz sayısı, 1978'de 1 milyon 435 bine ulaşmıştır .

Ve nihayet, bütün bunların sonucunda gelir dağılımı dengesizliği artmış, en üstteki %20'lik nüfus gelirin %58'ine el koyarken, en alttaki %20'nin ise gelirin %3.5'luk miktarıyla yetindiği bir manzara ülkenin klasik görünümü olmuştur. Sonuç olarak, 1950-1979 arasında uygulanan ithal ikameci kapitalistleşme politikasının Türkiye'yi getirdiği manzara tam bir yıkım ve yoksulluk tablosudur. Tamamen emperyalizmin denetiminde ve ona bağımlı olarak yürütülen bu kapitalistleşme modeli, ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını katlayarak artırmış ve böylece dünya sistemindeki her krizin bedelinin daha çok borçlanmayla ödenmesi kaçınılmaz olmuştur .

Bu sanayileşme modelinin yönelimi ve sektörleri de emperyalizm tarafından belirlenmiş, büyük bir soygun düzeni yıllarca, emekçi halkların yıkımı pahasına sürdürülmüştür. Eninde sonunda varılan nokta ise artık

sermaye birikiminin de gerçekleşmediği, yatırımların ve kâr oranlarının düştüğü, böylece onca yıldır bu süreçten beslenen işbirlikçi kapitalistlerin de feryat ettikleri bir çöküntü noktasıdır.

Cunta Eşliğinde Yeni Model

a) Sopa Gerektiren Program

'1980e doğru gelindiğinde, artık işlerin böyle gidemeyeceği kesindir. Öte yandan emperyalist sistem de önceki bölümlerde ayrıntılı olarak ortaya koyduğumuz gibi kriz sürecinden yeni bir program ve işbölümü ile çıkmayı amaçlamaktadır. Bu noktada bütün diğer yeni-sömürgelere olduğu gibi Türkiye'ye de dayatılan model, borçlanmayı yine sürdüren ama bu kez iç pazara dönük eski sanayileşme modelinin tasfiyesiyle yeni sektörlere yönlendirilen yeni-sömürge kapitalizminin ihracat da yapabilir hale gelmesidir .

Ancak yeni modele verilen isimden ötürü (İhracata Yönelik Büyüme Modeli) bu politikayı yeni-sömürgeleri ihracata yönlendirip borçlarını ödettirmek gibi sınırlı bir amaçla tarif etmek yanıltıcı olacaktır. İlk bakışta gerçekten sanki emperyalist sistem kendi iç sorunlarını aşmak için yeni-sömürgelere "kendi yağınızla kavrulun, ihracat yapın borcunuzu ödeyin, bana yük olmayın" der gibi görünse de (ki Özal da böyle bir dar tanım üzerinden giderek kendisini neredeyse "ülkeyi IMF kapısından kurtaran" adam olarak ilan etmiştir) aslında böylece geliştirilen politika, yeni bir işbölümü-bütünleşme-bağımlılık biçimini ortaya koymaktadır .

'1980ler sonrası sürecin başat eğilimi olacak olan neo-liberalizmin bütün temel unsurları bu politikanın içindedir: Yeni-sömürge ekonomisinin bütün koruma ve gümrük tedbirlerine son verilerek uluslararası para piyasasıyla tam bütünleşme, mali piyasaların kontrolden çıkarılarak her türlü sermaye akışına açık hale getirilmesi, geçmişte sanayileşmenin altyapısını sağlamış olan kamu kuruluşlarının özelleştirilerek kâr oranı yüksek alanlara kaydırılması, tarımın verimli olmayan kapalı alanlarının tasfiye edilerek uluslararası piyasanın isteklerine göre yeniden biçimlendirilmesi, devletin ve sosyal sistemlerin yeniden yapılandırılarak mümkün olan büyük bölümünün tasfiyesiyle sağlıktan eğitime her türden hizmet alanının metalaştırılması ve sermaye dolaşım ağının parçası haline getirilmesi ve tabii bütün bunların "kazasız belasız" yapılması için de yeni-

sömürgelerdeki baskı düzeninin yeniden elden geçirilerek “düşük yoğunluklu demokrasi/düşük yoğunluklu çatışma” ekseninde çok daha koyu-soluk aldırmaz bir biçime sokulması, bunun için hem sınıf hareketinin ezilmesi ve yeni sosyal-kültürel politikalarla çürütülmesi hem de devrimci alternatiflere karşı daha kozmopolit, yani emperyalist karşı-devrimci deneyimi her köşeye yayan bir imha tarzının inşa edilmesi... 1980’lerde bütün yeni-sömürgelere yansıtılarak genelleştirilen politikaların temel unsurları bunlardır .

Bu politikaların özellikle uygulandığı ülkelerin, yine 1990’ların “eksen ülkeler” konseptine uygun olarak az çok gelişkin sayılan yeni-sömürgeler olması da dikkat çekicidir .

Yani emperyalizm açısından 1980’lerin restorasyonuyla 2000’lerin yeni uygulamaları arasında bir paralellik ve devamlılık söz konusudur; 1980 ile 1990’lar arasında “bitip-başlayan” ayrı ayrı politikalar değil, başlayan ve düzenlenerek yeni dünya konseptine uydurulan tek bir politika vardır .

Esasen Türkiye oligarşisi de 1970’lerin sonunda bu programa katılmaya hem istekli hem de zorunludur. 70’li yıllar boyunca mevcut modelin bütün ek imkânları kullanılıp tüketilmiş ve artık bitkisel hayata girilmiştir. Ve üstelik, artık durum da acildir; 1980 sonbaharında yaklaşık 800 bin işçi toplu iş sözleşmesine hazırlanmakta, 120 bin işçi de grevlerinin ertelenme süresinin dolmasını beklemektedir. Yine de 1979 sonbaharında en son Ecevit hükümeti düşüp en son Demirel hükümeti kurulduğunda, zaten 1979’dan beri sistemin değişmesi gerektiğini ifade eden TÜSİAD umutludur. Daha 1978’de, o zamanlar ELMET şirketinin yöneticisi olan Özal, TÜSİAD yayınlarında yazdığı yazılarda, yukarıda özetlediklerimizin tümünü söylemektedir. TÜSİAD’ın 1978-79-80 raporlarınının hepsinde ve Ecevit’e karşı verdiği gazete ilanlarında aynı vurgular vardır. Bir an önce mevcut birikim modelinin tasfiyesi ve bunun için de öncelikle toplumsal muhalefetin tasfiyesi her seferinde altı çizilerek söylenmektedir. Bu yüzden yeni Demirel hükümetinde Özal’ın Başbakanlık Müsteşarı olarak ekonominin tek hakimi yapılması ve 24 Ocak Kararları olarak anılan programı onun hazırlaması şaşırtıcı olmamıştır.

Kısaca özetlenirse 24 Ocak Kararları ve sonraki tamamlayıcıları şu temel unsurlardan oluşmaktadır :

(1Devalüasyonun sürekli hale getirilerek TL'nin değerinin düşürülmesinin adeta otomatiğe bağlanması. (Bu amaçla ilki 25 Ocak 1980'de olmak üzere 8 ayda 10 devalüasyon yapılmış, 80 başında 47 lira olan dolar Ağustosta 80 liraya yükseltilmiştir (

(2Fiyat Kontrol Komitesi'nin feshedilerek fiyatların serbest bırakılması ve denetimlerin kaldırılması .

(3KİT ürünlerinin fiyatlarının serbest bırakılması, böylece astronomik zamların birbiri ardına yapılması ve sanayi girdisi olan ara mallarda da alt sınıfların tüketimini etkileyen ücret mallarında da devletin fiyat desteğinin kaldırılması .

(4Yabancı sermaye yasalarının yeniden ele alınarak hem bir dizi yeni kolaylık sağlanması hem de daha önce yabancı sermaye girişine izin verilmeyen karayolları, bankacılık, vb gibi alanların açılması .

(5İhracatla ilgili sınırlamaların ve lisans işlemlerinin kaldırılması, ihracatı destekleme fonlarının kurulması, ihracat teşvik belgesi uygulamasıyla vergi kolaylıklarının getirilmesi ve vergi iadesi adı altında ihracatın özendirilmesi, buna karşılık eski korumacı sistemde konulmuş bulunan ithalat sınırlamalarının çoğunun kaldırılması .

(6Devletin ekonomi yönetiminin organizasyonunun değiştirilerek klasik bakanlık yetkilerini aşan özerk kurumların yaratılması, böylece işverenlerin daha fazla etkin olabilecekleri teknokrat birimlerin oluşturulması .

(7Faiz oranlarının serbestleştirilmesi, böylece para piyasasındaki tekeldışı tefecilerin ayıklanacağı bir düzenin temellerinin atılması. Belirtmeye bile gerek yok ki, kararlar uluslararası finans kurumlarının tam desteğine sahiptir ve kararların ardından IMF ile üç yıllık bir anlaşma imzalanması da bunu göstermektedir.

Böylece özetlendiğinde kuru ekonomik cümleler gibi duran kararların asıl anlamı ise şüphesiz korkunç bir yoksulluğun kapılarının açılması ve tabii bunun için de yoksullaşanların susturulmasıdır. Bu konudaki en özlü ifade Türkiye İşveren Sendikaları (TİSK)'nın 1980 raporunda vardır: "Anayasanın

ekonomik ve sosyal haklar bölümü ülkenin ekonomik ve sosyal yapısından daha ilerde bir düzenleme getirmiştir. (...) Özlemleri artıran bu düzenleme, ekonomik imkânlarla sınırlı olduğu için yerine getirilememiş, bunun sonucu olarak da belli siyasi toplulukların bu hususları istismar etmesine ve tahrik vesilesi olarak kullanmasına sebep olmuştur.” 12 Mart örneğinden de bildiğimiz gibi, toplumun “özlemleri” ile “ekonomik sınırlar” çatıştığında ne yapılacağı bellidir! Ecevit’in daha ilk günden “Latin Amerika modeli” tanımlamasını yapması ve bu kararların “bir dikta olmadan” uygulanamayacağını belirtmesi bu anlamda boşuna değildir. Kararların görünürdeki sahibi Demirel de durumun farkındadır ve bu kararların “partisinin siyasi misyonuna büyük zarar vereceğini” açıkça söylemektedir. Çünkü herkes bilmektedir ki, bu istikrar, yeni sektörler için işgücünün ucuzlatılması, bütün fiyatların serbest bırakılması, kamu harcamalarının böyle keskin bir dönüşle kısılması, vb. vb. hiçbir biçimde sivil bir yönetimle yapılamayacak şeylerdir .

Esasen bu, programın mimarları tarafından da reddedilmiş değildir. “12 Eylül’den önce her şeyi demokratik bir sistem altında yapmak zorundaydık. Bu da karar almak, yasa ya da yönetmelik çıkarmak için aylar geçmesini gerektiriyordu” diyen Rahmi Koç da, “24 Ocak Kararları’nın başarıya ulaşmasında en büyük pay askeri yönetime aittir” diyen İSO Başkanı İbrahim Bodur da, Özal’ın bizzat kendisi de 12 Eylül cuntasıyla 24 Ocak Kararları’nın bir bütün olduğunu, tek bir programın parçaları olduğunu kabul etmektedirler. Bu yüzden de darbenin daha ilk gününde cunta şeflerinin Özal’ı çağırıp ekonominin patronu olarak atamaları şaşırtıcı olmamıştır.

b) Yeni Sömürü Modeli ve

“Özal Mucizesi ”

12eylül cuntasıyla başlayan ve Özal ekibiyle devam eden “restorasyon” dönemini değerlendirirken, iktisatçıların (özellikle ilk zamanlarda) “mucize” ve “felaket” kavramları üzerinden çok keskin bir ayrışmaya uğramaları ve ortalama değerlendirmelerin neredeyse hiç yapılamaması çok ilginç ama anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü gerçekten, neo-liberalizmin bu ilk dönemi, sınıf çıkarlarına bağlı olarak her iki kavramla da ifade edilebilecek özellikler taşır. Demirel’in müsteşarlığından cuntaya, oradan da ANAP dönemine uzanan ve Özal’ın adında simgelenen bu çizgi, bütün süreç boyunca hangi sınıfların çok kazandığı hangi sınıfların

kaybettiği sorusundan bağımsız olarak düşünüldüğünde bir ölçüde Menderes benzeri bir çarpılmış dinamiğe denk düşer. Ama bu kez söz konusu olan 1950'lerdeki gibi çarpık da olsa gerçek ve somut bir sanayileşme hamlesi değil, spekülatif bir büyüme, daha doğrusu "şişme" durumudur. Birincisinin yarattığı kapitalistleşme süreci toplumsal bir hareketliliğe zemin olurken, ikincisi tarihin en büyük çürütme operasyonu olarak gelişmiş, bir kesim için gerçekten "mucizevi" kapılar açılırken, kitlelerin büyük çoğunluğu için ise "büyük icraatlar dönemi"nin renkli ışıkları altında derin bir yoksulluğun çukuru açılmıştır. Bu bağlamda her ikisinin de bugün aynı cadde üzerindeki mezarlarda yanyana yatıyor olmaları ve tabii aynı Vatan caddesi üzerinde Türkiye'nin en büyük işkencehanesinin yer alması simgeseldir; bu üç unsur, adeta yeni-sömürge Türkiye'nin tarihi gibidir .

Ayrıca, teslim etmekte yarar var, siyasi tarihin bu diliminde Özal tarafından çok sık tekrarlanan "alternatifim yok" lafı da kesinlikle doğrudur. Gerçekten de, sonraki gelişmelerin kanıtladığı gibi, yeni-sömürge kapitalizmi çerçevesinde bu ekonomik/sosyal/kültürel formun alternatifi yoktur; gerek emperyalist sistemin içsel dinamikleri açısından gerekse de yeni-sömürge Türkiye'nin geldiği nokta açısından tarih böyle bir program üzerine sabitlenmiştir. Ve süreç boyunca "istenmeyen sonuçlar" gibi görünen hayali ihracat, yolsuzluk, vb. gibi unsurlar da kesinlikle program sapmaları değil, böyle bir politikanın yapısal bileşenleridir. O bakımdan yeni-sömürge sermaye birikiminin bu yeni düzenine salt ahlaki noktadan yöneltilen (ve içinde "biz olsaydık.." iddiasını taşıyan) "sosyal demokrat", vb. eleştiriler, tümüyle boştur. Programın kendisi budur çünkü .

Kısaca özetlemeye çalışırsak, yeni-sömürge kapitalizminin bu yeni sömürü modeli ve işleyiş tarzı şu unsurlardan oluşmaktadır.

*Her şeyden önce bu, herhangi bir model değişikliğinin ötesinde Türkiye kapitalizminin yeniden yapılanması anlamını taşımaktadır. Türkiye kapitalizmi, süreç boyunca hem işçi sınıfına karşı, hem de kendi iç işleyişi açısından yeniden yapılanmıştır. Ve daha sonraları, 90'larda farkedileceği gibi, sınıfa karşı yapılanışı salt baskı-terör araçlarıyla gerçekleştirilen bir şey olmamış, kapitalizmin sektörlerinin yeniden biçimlenişi ve üretimin yeni örgütlenişi ile sınıfın güçlerinin dağıtılması, parçalanarak geriletilmesi aynı sürece denk düşmüştür .

*Bu yapılanmanın en belirgin yönelimi, yeni uluslararası işbölümünde Türkiye kapitalizmine düşen sektörlerin klasik imalat sanayiinden daha az sabit sermaye gerektiren ve ucuz işgücüne dayanan "verimli" alanlara doğru kaymasıdır. Dünya Bankası'nın da önerileriyle, 24 Ocak'tan başlayarak yapılan bir dizi düzenlemeyle yatırımlar, tekstil, gıda, konfeksiyon, müteahhitlik, seramik, orman ürünleri, deri, turizm, taşımacılık, vb. gibi kanallara yöneltilmiş, sermaye/emek katsayılarının düşük olduğu bu alanlar özendirilmiş, demir-çelik gibi daha çaplı yatırımlar ise durdurulmuş, var olanlar da kaderine terkedilmiştir. İmalat sanayi yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki oranı 1983-1987 arasında %25'ten %15.8'e gerilemiştir ve ekonomi açısından "bindiği dalı kesmek" olarak yorumlanabilecek bu gerileme ücretlerin düşürüldüğü, sınıfın baskı altına alındığı bir siyasi konjontürle kapatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca gelecekte "zarar ettikleri" gerekçesiyle özelleştirilmek istenen büyük devlet işletmelerine (demiryolları, vb.) yapılan yatırımların tamamen durdurulması, tek bir çivi bile çakılmaması da aynı dönemin politikaları arasındadır .

*Döviz fiyatlarının sürekli bir devalüasyona tabi tutulması yoluyla paranın değerinin düşürülmesi, hatta Türk Lirasının fiyatının giderek otomatik devalüasyona bağlanması, fiyatlar üzerindeki kontrol mekanizmalarının kaldırılması ve KİT ürünleri fiyatlarının serbestleştirilmesi gibi uygulamalarla birlikte aynı sürece hizmet etmiş, çalışan sınıfların gelirlerinin azaltılmasıyla birleşen bu faktörler klasik imalat sanayi yatırımlarını verimsizleştirmiş, konut, turizm, taşımacılık gibi sektörleri canlandırmıştır. Yani bir yandan klasik sektörlere yönelik musluklar kapatılırken diğer yandan da genel olarak kitlelerin alım gücü düşürülerek iç talep daraltılmış ve sermaye kütlesinin gitgide verimsizleşen bu alandan koparak yeni alanlara doğru kayması teşvik edilmiştir. Özellikle ücretli kesimlerin ihtiyaç maddelerindeki devlet desteğinin kaldırılması tamamen bu amaca yönelik olarak uygulanmıştır .

*Aynı amaçla bankaların faiz oranları da serbest bırakılarak yükseltilmesiyle orta ve alt sınıfların tasarruflarının klasik imalat sektörlerine değil büyük bir spekülasyon havuzuna akması sağlanmış, böylece iç borçlanma yoluyla büyük miktarlarda paranın önce devlete, oradan da yeni işbölümünün hakim tekellerine kaydırılması olanaklı hale

gelmiştir. Bu yoldan gidilerek iç borç stokunun GSMH'ye (Gayrı Safi Milli Hasıla) oranı 1982'teki 12.6'lık seviyesinden 1983'te %22.8'e yükselmiş, sonraki yıllarda da bu artış devam etmiştir; iktisatçılar açısından çok tehlikeli bulunsa da bu gelişme, aslında yeni sermaye birikim modelinin temel besleyicilerinden biri olmuştur .

*Buna karşılık özellikle ürettiği malı hızla dışa satabilen, ayrıca ÇUŞ'ların (Çok Uluslu Şirketler) Ortadoğu'ya geçiş noktası gibi çalışan sektörler teşvik edilmiştir. İç pazara dönük olarak çalışan istenmeyen sektörlerin belini iç talebi kısan önlemlerle kırmak, ihracata yönelik yap-satçı firmaların emperyalist sermaye grupları ile birleşmesinin önünü açmak için dönem boyunca bir dizi önlem alınmıştır. Yapılan düzenlemelerle (çoğu kez yeni-sömürge politikasının çürümüşlüğünün de etkisiyle) ihracat gruplarına vergi iadesinden kredilere, döviz tahsisinden transfer kolaylıklarına dek her türlü avantaj sağlanmış, sadece 1981'de ihracatçı firmalara sağlanan kolaylıklar 200 milyar lirayı aşmış, hatta bir ara, 1981'de doların karşılığı 115 lira iken, tekstil, gıda gibi ürünlerin ihracatında (malın fiyatı dışında) sağlanan kolaylıklar ve vergi iadeleriyle bir dolarlık ihracatın karşılığı olarak 200 lira kazanılır olmuştur. Müteahhitlik sektörünü de ihracat kapsamına alan bir yaklaşımla bu alan da özendirilmiş, yurtiçindeki projeler dışında özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika (Libya)'nın ihalelerine giren firmalan büyük kolaylıklar görmüşlerdir. Öyle ki bir ara, bu firmalar tamamı Türkiye'den bir tür "köle" olarak götürülmüş 120 bin işçiyi düşük ücretlerle ve güvencesiz olarak çalıştırmış ve milyonlarca dolar kazanmışlardır.

*Sonuçta toplam olarak ihracat 1980'deki 2.9 milyar dolarlık düzeyinden 1982'de 5.7 milyara yükselmiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %38'den %65'e çıkmıştır. Böylece 1979-80'de negatif noktada olan büyüme hızı da 1981-83 döneminde ortalama %4 gibi bir noktaya ulaşmıştır. Bütün bu rakamların 1950'lerdeki tabloya göre şişkinlik rakamları olduğu söylenebilir; ya da ihracatın ne kadarının gerçek ne kadarının hayali olduğu sorgulanabilir ama kesin olan şey, toplumsal muhalefetin susturulduğu koşullarda yapılan bu operasyonun emperyalizmle yeni bütünleşme konseptine uymakta başarı sağladığıdır. Daha 12 Eylül bile gelmeden IMF'nin üç yıllık bir anlaşma yapması ve sürecin yıllık/altı aylık denetimler düzenine geçilmesi de emperyalistlerin memnuniyetinin göstergesidir. Yoksa, ulaşılan bu tablonun, ekonominin daraltılması, kitlelerin alım gücünün düşürülmesi ve yoğun işsizlik

pahasına gerçekleştiği ve en önemli faktörün de işçi sınıfının susturularak üretim maliyetlerinin azaltılması olduğu bilinmeyen şey değildir .

Ayrıca bu tablo, geçmişe göre daha çok mal ihraç edilen ama birim başına daha az kazanılan bir tablodur ve aradaki fark da devlet teşvikleri üzerinden kapatılmaktadır. Yani dönemin bir "avanta" dönemi olduğu ne kadar kesinse emperyalist sisteme uyum sağlamak açısından başarılı olduğu da o kadar kesindir. Öte yandan ihracat furyasının yöneldiği coğrafyaya da bakıldığında sistemin uluslararası işbölümüne uygun olduğu görülmektedir; Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik ihracatın 1979'daki toplam içindeki oranı %17 iken 1981'de %42'ye yükselmesi, Türkiye'nin gelecekte yükleneceği yeni rol açısından son derece önemli bir veridir .

*Böyle bir politika doğal olarak kayırılan sektörlerde belli bir merkezileşme yaratmış, ekonominin klasik aileleri zamanla duruma uyum sağlarken bu arada yeni durumu kavrayamayanlar tasfiye olmuş, yeni sürecin hırslı aktörleri hızla yükselmişlerdir. Zaman zaman Özal'ın kişisel dostluklarına bağlıymış gibi görünen bu yeni yıldızların parlayışı esasen sürecin konseptiyle ilgilidir. Vergi kolaylıkları-zorlukları, kredi genişlikleri-darlıkları, vb. hep bu amaçla işlemiş, para arzının ve kredilerin kısıtlanması, devletin sosyal harcamalarının azaltılması, baskı koşullarında ücretlerin düşürülmesi, ek vergiler, banka tasarruf faizlerinin çekici hale getirilmesi vb. yoluyla alım gücü ve iç talep kısıldıkça, talep yetersizliğiyle karşı karşıya kalan klasik imalat sanayii firmaları ya çökmüşler ya da çökmemek için büyüklerle birleşme yolunu tercih etmişlerdir .

Aynı süreçte 1981'den sonra ithalattaki neredeyse bütün kısıtlamaların kaldırılması, yurt içinde üretilen malların gücünü azaltmış, böylece iflaslar ve birleşmeler birbirini izlemiştir. 1980 ile 1981 arasındaki protesto edilen senet sayılarındaki artış %125'tir ve bu sadece buzdağının üstüdür. 1981'de sadece İstanbul'da 100 milyarlık karşılıksız senet dolaşmaktadır .

*Bütün bunların beklenen sonucu ise birkaç yıl içinde yüzlerce şirketin el değiştirmesi, küçüklerin yutulması, hatta bazı durumlarda "hesabını bilmeyen" büyüklerin de göçüp gitmesidir. Oligarşinin en sivri temsilcilerinin bugün ellerinde olan şirketlerin çoğu bu merkezileşme döneminin sonucudur. Yeni artı-değer alanları ve verimlilik yaratmanın değil de mevcut sermaye kütlesinin çapul edilmesinin sonucu olan bu merkezileşme o denli hızlıdır ki, TİSK başkanı Refik Baydur bile o günlerde "küçükleri satın alan banka sahibi holdingler"den yakınmaktadır. Aynı

süreçte sık sık çıkarılan banka genelgeleriyle sermaye artırımları talep edilmekte, ek yükümlülükler getirilerek bankalar tekelleşmeye, sürece dayanamayanların da batması kaçınılmaz olmaktadır .

Özellikle bankaların kontrolü dışındaki "tefeci" para piyasasının sistem içine dahil edilmesi, TÜSİAD'ın deyimiyle "organize olmamış piyasa"nın resmileştirilmesi, tekelleşmeyi hızlandıran bir başka olgu olmuştur. Bu anlamda "banker faciası" da sistem için hayırlı bir olay olarak "güvenilir" finans kurumlarına güç katmıştır. Öte yandan ihracat alanında verilen krediler ve kolaylıklar da hiç "adil" dağılmamakta, 83'te çıkarılan bir kararnameyle "sadece belli bir barajı geçebilenler" bazı ayrıcalıklara layık görülmektedir.

*Aynı dönemde, daha sonraları başat eğilim olacak olan özelleştirme ve devletin sosyal kurumlarının tasfiyesi uygulamaları başlatılmış, 1980-88 arasında kamu sektörü yatırımları %1.8'i aşmazken otoyollar ve köprülerden başlanarak kamu mallarının satışı gündeme gelmiştir. Zamanla eğitim ve sağlık alanlarına dek uzanacak olan bu özelleştirme politikası, esas olarak devletin sosyal harcamalarının azaltılması ve kamuyla ilgili bütün hizmet alanlarının metalaştırılması amacını gütmüştür, ki bu aynı dönemde emperyalist dünyada da hakim olan Reagan-Thatcher konseptine uygundur. 1979-80'de %4 olan Sağlık Bakanlığı payının 1982'de %2.7'ye, %11 olan Milli Eğitim Bakanlığı payının da %9.5'a düşmesi, buna karşılık Emniyet Genel Müdürlüğü ve Savunma Bakanlığı paylarının artışı, dönemin tam panaromasını vermektedir .

*Yabancı sermayeye yönelik yeni teşvik yasaları ve kolaylıklar da bu dönemde uygulamaya konulmuş, özellikle vergilerden bağışık "serbest bölge"lerin kurulmasıyla ve dövizin serbestleştirilmesiyle emperyalist şirketlerin alanı genişletilmiş, bu arada yabancı bankalara Türkiye'de faaliyette bulunma kapıları açılarak döviz piyasası bütün spekülasyonlara açık hale getirilmiştir. Aynı dönemde KİT projelerine de yabancı sermayenin katılımı sağlanmış, Türkiye'nin bütün klasik maden, santral, baraj, otoyolu, vb. yatırımları artık yabancı şirketler ve uluslararası banka kredileriyle yapılmaya başlanmıştır .

*Geçmişten beri bir tür korsan piyasa olarak varlığını sürdüren "Tahtakale" piyasasının varlığının devlet tarafından tanınması ve "serbest döviz ve hisse senedi alanı" olarak kabulü de dönemin en önemli uygulamalarındandır. 1986'da işler hale getiriler İstanbul Menkul

Kıymetler Borsası (IMKB) giderek güçlü bir konum kazanmış, KİT hisselerinin de bu piyasaya dahil edilmesiyle yabancı sermayenin de oynayabildiği büyük bir spekülasyon alanı açılmıştır. Uluslararası mali sermayenin devlet borçlanmalarının dışında yeni yatırım-spekülasyon alanlarına yönelebilmesi için borsa gibi bir araç zaten zorunluydu. Salt bankacılık, ortaklık, doğrudan yatırımcılık gibi araçlar, uluslararası sermayenin ihtiyaç duyduğu dolaşım hızını karşılayamayacak kadar hantaldı. Zaten başta da dediğimiz gibi, daha sonradan sadece Çiller dönemine atfedilecek olan karapara, yolsuzluk, uyuşturucu, kumar, vb. gelirleri ve genel olarak kayıtdışı ekonomi, esasen bu yeni sistemin mantığı içindedir; bu sektörlerin arada sırada belli darbelerle hizaya sokulması, onların sistem-dışı olduğu anlamına gelmemektedir .

*Ve tabii yeni-sömürge düzeninin asla vazgeçilemeyecek unsurlarından biri olan ordu mekanizması da bu yeni bütünleşme biçimine uyum sağlamış, dönem boyunca çok yoğun olarak emperyalist şirketlerle ortak askeri projeler uygulanmış, özellikle Kürt savaşının başlamasından sonra hızlanan askeri yatırımlar ciddi bir sektör haline gelmiştir. Büyük paralar toplayarak bu projelere aktaran çeşitli askeri vakıflar, OYAK ve askeri orijinli firmalar hiçbir gücün denetlemeye cesaret edemediği bir ortamda militarist sektörü büyük bir hızla geliştirmişler, sonuçta 1990'lara gelindiğinde Türkiye'yi nüfusuna oranla en çok askeri harcama yapan ülkeler sıralamasında ikinci-üçüncü sıralara kadar taşımışlardır. Ordu kaynaklı sermaye bu süreçte oligarşinin esaslı bileşeni haline gelmiştir .

*Nihayet bütün bunlar 12 Eylül cuntası ve sonraki baskı döneminin koşullarında emekçi sınıfların toplumsal hareketinin bastırılmasıyla atbaşı gitmiştir. Cunta dönemi boyunca sendikalar kapatılıp işçi sınıfının bütün sosyal güvenceleri ve kazanılmış hakları gasbedilirken, devrimci hareket fiilen ezilmiş, böylece yeni sermaye birikim düzeninin inşası nisbeten sorunsuz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Üstelik baskı düzeni salt cuntanın resmen mevcut olduğu birkaç yılla da sınırlı kalmamış, dönem boyunca çıkarılan sendika yasalarıyla sınıf sendikacılığı neredeyse imkânsız hale getirilmiş, bu yasal sınırlamalar daha sonraları kapitalizmin yeni iş örgütlenmesi (Esnek İş Örgütlenmesi) yöntemleriyle birleşerek Türkiye'de sendikacılığın ölüm çanlarını çalmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin ekonomideki somut karşılığı ise 1979'da toplam faktör gelirleri içinde %35 oranında paya sahip olan emek faktörünün bu payının 1988'de %17'ye düşmesidir. Bütün bunlar, yalnızca Özal ya da Evren'in

faşist eğilimlerinin sonucu değil, içine girilmiş olan yeni sürecin mantığının birer parçasıdır .

Yine aynı şekilde tarım fiyatlarının dönem boyunca alt sınırlara doğru çekilmesi de, sistemin ucuz hammadde ihtiyacının ve bütün kaynakları bir vantuz gibi emerek sadece bir kesime, işbirlikçi tekelci burjuvaziye aktarma amacının ürünüdür.

’90lara Doğru Gelirken...

Buraya kadar özetlediklerimizden genel sonuçlar çıkarmaya çalışırsak, ilk söylenebilecek olan şey, Türkiye’nin yeni-sömürge yapısının, emperyalist sistemin 70’lerde başlayan krizine parelel olarak içine girdiği ağır tıkanma sürecinden yapısal bir değişimle çıktığı ve esasen hayatın bütün alanlarını kapsayan bu değişimin özellikle bağımlı kapitalizmin sektörel yapısını ve güç dengelerini farklılaştırdığıdır. Dünya kapitalizminin 70’ler boyunca devam eden krizine bulduğu “çözüm” yolları, ekonomisinden politikasına ve kültürüne dek emperyalizme bağımlı olan Türkiye’de karşılığını üretmiş ve bir süre devam eden yoğun borçlanma/durumu idare etme politikasından sonra, uluslararası sistemin yeni işbölümü ve bağımlılık modeliyle bütünleşilmiştir .

İthal ikameci eski sistemin koruma duvarları arkasında sağlanan tatlı kârlar döneminin bitmesiyle birlikte “ihracata dönük sanayileşme (daha doğru bir deyimle sanayileşmeme)” politikası adı altında ihracata dönük sektörlerin öne çıktığı, klasik içe dönük üretimin yerini yap-satçı bir sistemin aldığı yeni ilişkilere geçilmiştir. Toplumsal muhalefet güçlerinin baskı altına alınarak işgücünün ucuzlatıldığı ve tarımın törpülendiği koşullarda yapılan bu operasyon, büyük ölçüde başarıya ulaşmış, ülkenin ekonomik-toplumsal-kültürel yapısını büyük ölçüde değiştiren büyük bir deformasyon özellikle 1980 sonrasını karakterize eden temel unsur olmuştur .

Bu yeni bütünleşme modeli, Türkiye için daha fazla bağımlılık anlamına gelmiş, biçimlenmekte olan yeni emperyalist sömürü ilişkileri içinde yerini alan Türkiye, dünya kapitalist sisteminin zincirine daha sıkı bağlarla bağlanmıştır.

Üstelik bu kez 1950’li 60’lı yıllarda kukla yöneticiler tarafından belli bir ölçüde gizlenmeye çalışılan emperyalist işgal, ekomomi ağırlıklı “rasyonel” açıklamalarla meşrulaştırılmış, uluslararası finans sisteminin bir parçası

olmanın bir zorunluluk, hatta “dünyayla bütünleşmek” anlamında bir “terfi” olduğu fikri kitleler arasında yayılmıştır .

Böylece anti-emperyalist duygu genel olarak törpülenirken emperyalizmin “içsel olgu” olması durumu yerine oturmuştur. Öte yandan, ekonominin bütün sektörlerinin doğrudan emperyalist kuruluşlarcak idare edilmesi, iplerin açıkça bunların elinde oluşu ise anti-emperyalist tavrın gelişmesi için yeni nesnel imkanları da beraberinde yaratmıştır. Özellikle işlerin dibe vurmaya başladığı 90’lı yıllarda bu durum pratik sonuçlarınıda yaratmaya başlamıştır. Yazımızın üçüncü bölümünde de ele alacağımız gibi, 90’lı yıllarda anti-emperyalist duruş salt bir siyasal bağımsızlık tavrı olmaktan çıkmış, tüm emekçilerin iktisadi taleplerinde de öne çıkmış, “Kahrolsun IMF” vb sloganlar rutin hale gelmiştir. Böylece anti-emperyalist mücadele dinamiği daha bütünlüklü ve kapitalist sistemi sorgulayan yeni bir içeriğe kavuşmuştur .

Bu arada Türkiye, yoğun askeri harcamalar ve modernizasyon sonucunda eskisi gibi ABD ordusunun hurdalarıyla idare eden bir ülke olmaktan çıkmış, bölgenin tepeden tırnağa silahlı saldırgan güçlerinden biri olmaya doğru yol almıştır. İsrail ile birlikte Ortadoğu’da ABD varlığının temsilcisi olan Türkiye, ekonomik alanda da taşeronlaşmaya doğru ciddi adımlar atmış, özellikle müteahhitlik ve basit tüketim malları ihracında Ortadoğu’ya yayılma eğilimi göstermiştir, ki daha sonraları bu açılım Orta Asya’yı da kapsayacaktır .

Bütün bunların en belirgin politik sonucu ise, “karşılıklı bağımlılık” demogojisinin belli bir zemin bulması ve emperyalist işgalin gerçek boyutlarının böylece daha da gizlenerek bir “bağımsızlık” yanılsamasının üretilmesidir. 1990’lara gelinirken dünya emperyalist-kapitalist sistemi ve onun bir parçası olan yeni-sömürge Türkiye kapitalizminin neoliberal politikalar ekseninde restore edilmesi sürecinin köşe taşları artık oturmaya başlamıştır .

1990yıllar ise, son derece çarpıcı biçimde emperyalist sistemde ve Türkiye ölçeğinde ciddi değişikliklere yol açacak, her şeyin yeniden harmanlandığı bir on yıl, öğretici derslerle dolu olarak geçecektir. Yeni bin yılın devrimci sosyalist atılımı, boşlukta değil, bütün bu tarihsel akış içinde biçimlenecektir.

Geçmişten Bugüne Yeni-sömürgeci Yapı ve Türkiye'nin Sınıf İlişkileri - III

Genel Sonuçlar ve Bir Panorama

Bir Milat Noktasında : Dünya ve Türkiye

Türkiye'nin yeni-sömürgeleşme süreci ve sonrası üzerine iki sayıdır sürdürmekte olduğumuz incelememizin sonuna geldiğimizde, artık genel bir bakış açısına ve bütünlüklü bir tabloya ulaşmamız mümkün görünmektedir .

'1990larda ivme kazanarak 2000'lerde olgunluk noktasına ulaşan ve tek tek adımlarla hâlâ devam etmekte olan yeniden yapılanma/restorasyon süreci, şüphesiz 1980'lerde başlayan gelişmelerin devamıdır ve bütün süreç esasen tek bir zincirin halkalarından oluşmaktadır. Bu bağlamda 1980 sonrası yaşanan ve geçen sayımızda da ele almaya başladığımız süreç aşağıda ifade edilen noktalarla bağlantılıdır, daha doğrusu uzantısıdır. Ancak bu kez, yani günümüzde söz konusu olan, artık dünya tablosunun kapsamlı bir değişikliğe uğraması ve bütün alanlarda yeniden biçimlenmesidir. Her cephede çok yönlü uluslararası değişimlerle karakterize olan bu süreç, doğal olarak yeni-sömürgeler kategorisini de köklü biçimde etkilemiş, bu alandaki ilişki ve çelişkileri yeniden yapılandırmış, daha doğrusu aslında emperyalizmin 1970'lerin sonundan itibaren hayata geçirmeye çalıştığı yeni politikaların önü açılmıştır.

Bu dönemeç Türkiye açısından kritik bir noktaya denk düşmüştür. Hatırlanacağı gibi reel sosyalist cephe 1990'ların başında gürültüyle çöktüğünde, Türkiye'de "Özal mucizesi" diye adlandırılan neoliberal restorasyon da aslında bir evresini tamamlamış, belli sınırlara gelip dayanmış ve artık ciddi sıkıntılarla yüzyüze kalmıştır. Bir yandan uygulanan politikaların zaten spekülatif ve kaygan olan zemini, diğer yandan Kürt dinamiğinin mevcut statükoları sarsması ve nihayet başta işçi sınıfı olmak üzere genel muhalefet cephesindeki kısmi hareketlenme, 1987-1989 yıllarının genel çizgileridir. Öte yandan "yeniden yapılandırma" programlarını, kitlelerin taleplerinin kontrol altında tutulduğu yoğun baskı koşulları altında uzunca bir süre uygulatabilen ve bu konuda gözle görünür bir başarı sağlayan emperyalist merkezler de aynı dönemde bir ölçüde kaygı içindedirler. 1986'da, Özal'ın ciddi biçimde oy kaybedeceği belli olan seçimlerden hemen önce yayınlanan Business International raporunda (ki bu raporlar bir tür puanlama anlamını taşımaktadır) belirtilen "toplumsal

hoşnutsuzluğun programın işleyişini rotasından kaydırabileceği" kaygıları bunun ifadesidir.(ULAGAY) Neoliberal yapılanma konusunda 1980 sonrasının yoğun baskı koşullarında bir dizi ciddi adım atılmıştır gerçi; ama bu kadarı yeterli değildir. Uluslararası finans kurumları daha fazla liberalizasyon ve daha fazla dolaşım rahatlığı istemekte, ancak bunun bedeli olarak ortaya çıkan yoksullaşma ve aşırı işsizlik toplumsal kaynaşmaya yol açmaktadır .

Böylece her şey yeni bir milat noktasına, 1990'a doğru akmaktadır. Yüzyılın başından beri kendisini tehdit eden bir olguyla, sosyalizmle birlikte yaşamaya katlanan ve mantığı gereği "en yüksek kârlılık oranı" ilkesine göre biçimlendiği halde dünya ölçeğinde sosyalizm ve ezilen halklar cephesinin sömürü alanlarını sınırlayıcı etkisiyle karşı karşıya kalan emperyalist sistem, böylece ilk kez uçsuz bucaksız bir dolaşım imkânına kavuşurken yeni-sömürgelerdeki işlevler ve yapılanma da değişikliklere uğramaktadır.

Kısa Bir Hatırlatma：

'1990larda Dünya Manzarası

Okurlarımız hatırlayacaktır: Hem dünya kapitalist sistemi hem de karşıtı olan sosyalist hareket, emekçi sınıflar ve ezilen halklar açısından 1990'lı yılların yeni bir sürecin başlangıcı anlamına geldiğini daha önceki sayılarımızda ifade etmiştik. 1990'lı yıllar, gerçekten de bütün bu güçlerin iç yapıları ve aralarındaki ilişkiler bakımından kapsamlı değişiklikleri ortaya çıkarmış, "1945'ten beri kurulmuş olan toplumsal modellerin, ilişkilerin, çelişkilerin, yapı ve dengelerin bir bölümünün ortadan kalktığı, bir bölümünün ise hızla yapısal bir değişim içine girdiği ve böylece yeni ilişki, çelişki, yapı ve dengelerin oluştuğu" bir süreç olmuştur. (SB, sayı:1)

Yazımızın ilk bölümünde de ifade ettiğimiz gibi aslında 1970'lerde başlayan yapısal kriz, 1980'lere gelindiğinde, artık ancak kapsamlı bir alt-üst oluşla çözülebilecek bir seviyeye ulaşmış ve 1980 başlarında emperyalist kamp ABD önderliğinde bir restorasyon programını uygulamaya koymuştur. Söz konusu süreçte, henüz reel sosyalist ülkelerin varlığından ötürü belli sınırları olsa da bu program, aslında bugünlerde olgunlaşmış biçimde uygulanan neoliberal politikaların ilk adımlarıdır. Ekonomik cephesi bakımından "sermayenin genişletilmiş yeniden üretiminin önündeki bütün siyasal, ekonomik, devletsel, vb. engellerin çok

yönlü bütünsel saldırılarla parçalanması, bütün toplumsal ve uluslararası ilişkilerin bu temelde yeniden kurulması.” (agy) biçiminde ifade edilebilecek olan bu adımlar, 80’li yılların karakteristik politikalarını oluşturmuştur .

Mali sermayenin uluslararası dolaşımının tam serbestliği, para sermayenin egemenliği, malların ve hizmetlerin sınırsız hareketi, kamusal alanlar dahil olmak üzere tüm insan etkinliklerinin kapitalist sömürü ağına dahil edilmesi, kapitalist ekonominin kâr oranları yüksek yeni teknolojik alanlara kaydırılması, fordist iş örgütlenmesinin aşılarak üretimin ve işgücünün her bakımdan parçalandığı esnek üretim tarzının örgütlenmesi, vb. gibi unsurlar bu neoliberal yapılanmanın temel unsurlarıdır. Bütün bunların sonucunda kapitalist üretimin ve sektörlerin değişen yapısına bağlı olarak yeni-sömürgelerin yeni bir işbölümüne zorlanması da aynı sürecin bir başka temel unsurudur .

Bu gelişmelerin siyasal alanda yeni-sağın yükselişiyle aynı sürece denk düşmesi ve bir yandan bütün kamusal alanları pervasızca yok etmeye çalışan, diğer yandan ise hem reel sosyalist kampa karşı hem de yeni-sömürgelerdeki devrimci mücadelelere karşı dizginsiz bir saldırganlık geliştiren bu akımın 1980’lerde kapitalist sistemdeki başat eğilim olması kuşkusuz rastlantı değildir .

Ve nihayet, restorasyon programının amaçlarına uygun olarak kültürel, sosyal ve ideolojik bir saldırı da aynı dönemde, 1980’lerde başlamış, emekçi sınıfların ve halkların dünyasının çürütülmesiyle postmodern akımın yükselişi birbiriyle doğrudan bağlantılı olarak gelişmiştir .

Ancak bilindiği gibi, neoliberalizm, yeni sağ saldırganlık ve postmodern gericilik üçlemesiyle karakterize olan bu restorasyon, 1990’lara gelinceye dek her şeye karşın dünyanın genel manzarası itibarıyla henüz belli sınırlara sahiptir.

Bu anlamda, 1990 başlarında reel sosyalizmin çöküşü, restorasyon programı açısından da bir bakıma “ilaç gibi” gelmiş ve sistemin değişim/yeniden yapılanma programının önündeki bütün engelleri ortadan kaldırmıştır. Çöküşle birlikte kapitalist sistemin dünya hegemonyası yeniden pekişmiş, zaman zaman “yeni dünya düzeni” olarak da adlandırılan bir emperyalist hegemonya biçimini, iç çatışmalarıyla birlikte ortaya çıkarmıştır. Esas olarak ABD’nin liderliğinde yürüyen ama

içinde yoğun sürtüşmeleri de taşıyan bu egemenlik biçiminin ekonomi alanındaki ifadesi ise “küreselleşme” adı altında bütün dizginlerinden boşalmış olan neoliberal-vahşi sömürü modeli olmuş, birbiri ardına kurulan yeni uluslararası sömürü ve tahakküm örgütleriyle sermayenin serbest dolaşımı büyük ölçüde garantiye alınmıştır. Böylece bir yandan pervasızca yürütülen askeri operasyonlar, işgaller, provokasyonlar döneminin kapısı açılırken diğer yandan da birdenbire ortaya çıkan büyük pastanın her köşesi için yoğun çekişmeler gündeme gelmiştir.

Sonuç, her bakımdan büyük bir yıkım, insani ölçütlerin gerilemesi ve derin bir yoksulluğa itilen emekçiler dünyasının çürütülerek sefilleştirilmesi olmuştur.

Yeni-sömürgeciliğin Derinleştirilmesi ve Katmanlaştırma Politikası

’1980lerden bu yana gelen ve 90’lı yıllarda güçlü bir ivme kazanan sürecin konumuz açısından asıl önemli olan yanı ise, bütün bunlara paralel olarak emperyalizmin yeni-sömürgelere ilişkin politikalarında meydana gelen değişikliklerdir. Bu süreçte yeni-sömürgeler, 1945’ler sonrasında yoğun biçimde uygulanan klasik kapitalistleşme modelini (ithal ikameciliği) terketmeye ve her alanda liberalizasyona geçmeye zorlanmışlar, böylece basit bir ekonomik model değişikliğinin ötesinde yeni bir uluslararası işbölümüne dahil edilmişlerdir. “Sanayisizleştirme” olarak da adlandırılabilecek bu yeni işbölümü modeli içersinde yeni-sömürge kapitalizmi, kapsamlı üretim birimlerinden daha az sabit sermaye yatırımı gerektiren ve kârlılık oranı yüksek düzeydeki “verimli” alanlara kaydırılmış, neoliberalizmin özelleştirme, sosyal alanların yok edilmesi gibi başka uygulamaları da bu politikalara eklenmiştir

Yeni-sömürgelerin stratejik konumları ve gelişmişlik düzeylerine göre katmanlaştırılması, bugün için stratejik önem taşımayan bazı ülkeler dibe doğru itilirken bir bölümünün de “eksen” adı altında bölgesel taşeronluk konumuna yükseltilmesi de aynı sürecin bir başka karakteristik çizgisidir. Böylece, bağımlılık ilişkisi politik anlamda M. Çayan’ın “gizli işgal” dediği durumla tartışmasız bir biçimde örtüşen, emperyalizmin “içselleşmesi” durumu en olgun görünümüne kavuşmuştur. O kadar ki, yeni-sömürgelerin bir bölümü için artık dolaylı zorlamalar bile gerekmez olmuş, içinde bizzat emperyalizmin de bulunduğu oligarşik diktatörlükler, varılan yeni bütünleşme noktasında kendilerini “kulübün üyesi” olarak gördükleri

için tam ve kesintisiz bağlılık/hizmet esasına göre çalışmaya başlamışlardır .

Bütün bunların pratik sonucu ise, yeni-sömürge halklarının gitgide uçuruma dönüşen yoksulluğunun yanında büyük bir çürüme ve kriz ortamıdır .

'90lı yıllara gelindiğinde, dünya tablosu çok kısa bir özetle, aşağı yukarı böyledir.

Yeni Süreçte Türkiye

Bu tablonun, emperyalizme bağımlılığın bataklığı içinde yüzen, gırtlağına dek borca batmış ve krizler içinde yuvarlanan yeni-sömürge Türkiye'ye yansıması, vahim sonuçlar doğurmuştur. 1980'lerden beri uygulanmakta olan "yapısal uyum" politikaları, bu yeni süreçle birlikte IMF ve Dünya Bankası ikilisi tarafından daha üst düzeylerden yeniden kurgulanmış, süreç içersindeki bütün politik istikrarsızlıklara ve önce 1990'ların ortalarında, daha sonra da 2001'de derinleşen kriz noktalarına rağmen bugüne dek uygulanmışlardır. Bu süreçte artık neredeyse ülke ekonomisini ve siyasetini doğrudan yönetecek kadar Ankara'yla içli-dışlı olan emperyalist heyetlerle hükümetler arasındaki ilişki tam bir efendi-uşak ilişkisi olarak yürümüştür. 90'lardan bugüne sayısı belirsiz yasa IMF'nin isteğiyle meclislerden geçirilmiş, artık iyice ayrıntılara inen toplantılar aracılığıyla Türkiye'nin günlük politikaları bile denetim altına alınmıştır.

Sözü edilen "yeniden-yapılanma" sürecinin ekonomik-politik-sosyal sonuçları şöyle özetlenebilir:

A) Türkiye'nin Yeni-Sömürge Düzeni Emperyalist Politikalar Doğrultusunda Yeniden Yapılandırılmıştır.

Her şeyden önce 1980'lerle başlayıp 1990'lar ve 2000'lerde olgunluk noktasına ulaşan restorasyon süreci, Türkiye için basit bir ekonomik model değişikliği anlamına gelmemiş, yirmi yıla yayılan bir dönem boyunca parça parça atılan adımlarla Türkiye, bütünlüklü bir "yeniden yapılanma" ya da IMF kavramlarıyla ifade edersek, "yapısal uyum" sürecinden geçmiştir. Eski türden "ithal ikameci" tarzın temel unsurlarına son verilmesi doğrultusunda atılan adımlarla tüm "koruma" biçimlerinin tasfiyesi ve uluslararası sermaye piyasasıyla tam bütünleşme, sermaye akışının önündeki yasalardan ya da mantaliteden kaynaklanan engellerin

tümünün ortadan kaldırılması, büyük ve “hantal” bulunan sanayi kompleksleri yatırımlarınının durdurularak yeni uluslararası işbölümüne uygun alanlara doğru yönelinmesi, bu sürecin başlıca unsurlarıdır. Aynı şekilde kamu kuruluşlarının özelleştirilerek büyük sermaye gruplarına devredilmesi, tarımın büyük ölçüde emperyalist isteklere göre yeniden düzenlenmesi, devletin sosyal sistemlerinin tasfiye edilerek her türlü hizmet alanının sermaye dolaşım ağının bir parçası haline getirilmesi, yeni iş örgütlenmesinin önce fiili olarak hayata geçirilmesi ve sonra yasal düzeyde de oturtularak sınıfın güçlerinin parçalanması ve böylece işgücününün ucuzlatılarak kârlılık oranlarının yükselilmesi, restorasyon sürecinin diğer sonuçları olmuştur. Bir bölümü doğrudan açık faşist diktatörlük dönemine denk düşen bu adımlar, sonraki yıllarda da yoğun bir baskı atmosferinde atılmış, süreç içinde belli mesafeler alındıkça da emekçi güçlerin karşı çıkış noktaları da gitgide zayıflamıştır .

Sonuçta, 1980 ile 2000, bir zincirin halkaları gibi iç içe geçerek tek bir neoliberal süreç halinde gelişmiş, bazı adımlar IMF’nin son direktifleriyle bugünlerde tamamlanıyor olsa da, yeni bütünleşme biçimi yirmi yıllık dönemde esas çizgileriyle tamamlanmıştır. Böylece Türkiye kapitalizminin sektörel bileşimindeki değişiklik de büyük ölçüde gerçekleştirilmiş, eski ithal ikameci sistemin sonlandırılması ve bir “sanayisizleştirme” sürecine geçilmesiyle birlikte, içe dönük üretimin yerini gitgide artan oranda “ihracata yönelik” yeni ve hafif sektörler almıştır. Toplumsal muhalefet güçlerinin sindirildiği ya da çürütüldüğü, sınıfın reflekslerinin yeni iş örgütlenmesiyle köreltildiği ve genel toplumsal duyarlılığın ideolojik bir saldırıyla geriletildiği koşullarda işgücünün de ucuzlamasıyla bu sektörlerin gelişimi kuşkusuz çok hızlı olmuştur. Yirmi yılı kapsayan bir süreç boyunca Türkiye, adeta kabuk değiştirerek borsa, banka vb. yollarla bir spekülatif kârlar cenneti haline getirilmiş, paranın hızla geriye döndüğü her alan büyük bir hızla istilaya uğramıştır. Öyle ki, bu hızlı dolaşım ve yüksek kâr alanlarının arasına büyük ölçüde karapara, uyuşturucu gibi “sektör”ler de katılmış, buralardan elde edilen büyük rantlar, başka savaş rantlarıyla da birleşerek yeni-sömürge ekonomisine ciddi katkılarda bulunmuştur .

Bu durum, işbirlikçi-tekelci burjuvazinin üst kesimlerinin bileşiminde değişikliklere yol açmış, -bazıları geçici olsalar da- yeni sürecin yeni ve hırslı aktörleri de sahnedeki yerlerini almışlardır. Eski tarzın tasfiye edildiği ve yeni bir işbölümünün ortaya çıktığı koşullarda hep olduğu gibi yoğun

bir tekelleşme dalgası da bu dönemde yaşanmış, zaman zaman polisiye önlemlere kadar varabilen, zaman zaman da birleşme-yutma yöntemleriyle yürütülen bir sermayenin merkezileştirilmesi operasyonu bu dalganın somut ifadeleri olmuştur. 2000'lerin başında Türkiye, artık "ev ödevleri"nin bir çoğunu tamamlamış, sistemin "uyumlulaştırılmış" parçalarından biri haline gelmiştir.

B) Türkiye'nin Emperyalizmle Bütünleşme Düzeyi Artmış ‹Bağımlılık İlişkisi Derinleşmiştir

Emperyalist sermayenin önündeki bütün korumacı engellerin tasfiyesiyle birlikte bu yeni işbölümü modeli, bir yandan bağımlılık ilişkilerinin artmasını beraberinde getirirken diğer yandan da bu ilişkinin adeta "doğallaşması" sonucunu yaratmış, herhangi bir perdeleme ihtiyacı duyulmayacak ölçüde "rasyonel" bir noktaya ulaştırmıştır .

Yeni-sömürge kapitalizminin dışa bağımlılığı, bu süreçte geçmişte hiç olmadığı ölçüde yoğun bir noktaya ulaşmıştır; çünkü bu kez söz konusu olan, salt iç pazarı "derinleştiren" ve emperyalist şirketlerle ortak üretim yapan-satan bir işbirlikçi kapitalist model değil, tümüyle ve bütün cepheleriyle dünya kapitalist sistemine "açılmış", bankacılıktan tarıma ve kamu alanlarına dek her alanda yağmaya uygun hale getirilmiş bir ekonomidir. Özellikle emperyalist para sistemine tümüyle entegre olunması ve sermaye giriş-çıkışlarının tamamen serbestleştirilmesi sonucunda, eski süreçte yabancı sermaye yatırım rakamları ve know-how/patent anlaşmaları, vb. düzeyinde somut olarak görülebilen ekonomik bağımlılık biçimleri, hayatın bütün alanlarına yayılarak büyük ölçüde de "meşrulaşmış"tır. Öyle ki, artık bu ilişki, herhangi bir toplu sözleşme döneminde işçilere ne kadar zam verileceğinden, devlet hizmetine alınacak kadro sayısına, tarlalarda hangi ürünlerin ekileceğine, hangi bankalara el konulup hangilerinin önünün açılacağına, vb. dek bütün ekonomik alanları kapsamaktadır. IMF'nin 60'lardan beri süren denetleme turları da aslında bu anlamda bir değişikliğe uğramış, geçmişe göre çok daha fazla ayrıntıya inen bu heyetler bir noktadan sonra kelimenin tam anlamıyla ülke ekonomisinin yönetimini devralmışlardır. Üstelik, bunun artık bir "dünya sistemi" olduğu ve günümüzde klasik "bağımsızlık" biçiminin imkânsız hale geldiği söylemi üzerinden bu ilişki biçimi kutsanmakta ve hatta bir "dünyayla bütünleşme" tarzı olarak rasyonel açıklamaya kavuşturulmaktadır .

Bu ilişkilerin politik alandaki karşılığı ise, devlet yapısının yeniden düzenlenmesine paralel olarak bütün temel mali-sınai karar mekanizmalarının normal parlamento sisteminin denetiminden çıkarılarak "özerkleştirilmesi", bütün önemli kararların ve uygulamaların uluslararası finans kurumları ile bu "özerk" (Merkez Bankası, BDDK, vb.) yapılar arasındaki bir sorun haline getirilmesi, böylece deyim yerindeyse ekonominin emperyalizmle ilişkiler bakımından "otomatiğe bağlanması"dır. Yani, bağımlılık ilişkisi, sıradanlaşarak, günlük bir durum haline gelerek bir anlamda somutlaşmış, bir anlamda da adeta "normalleşerek" kanıksanmıştır.

Böylece varılan nokta, emperyalizmin "içselleşmesi" olgusunun en derin aşamasını oluşturmuştur. Emperyalizm, ekonominin en küçük ayrıntılarından herhangi bir hükümetin herhangi bir konuda alacağı herhangi bir karara kadar TC'nin bütün siyasi tarihinde görülmemiş ölçüde "işin içine" girmiş, bütün sorunların ve "çözüm"lerin doğrudan bir parçası olmuştur. Aynı biçimde, oligarşinin politika ya da ekonomi alanındaki kadroları da bu ilişkinin muhatapları olarak yeniden biçimlenmişler, sürece uyum sağlayamayanların "postmodern darbe"lerle tasfiye edildiği, başka bazılarının da hizaya getirildiği bir süreçte pürüz yaratabilecek unsurlar ayıklanmıştır. Böylece sağcısından "solcu"suna dek bütün burjuva politik kadroları "asla dokunulamaz" bu temel alanların dışına, ayrıntılara itilmiş, bu yolla emperyalist programın asıl unsurları garanti altına alınmıştır. Yani artık yeni-sömürgeciliğin ilk aşamalarında olduğu gibi "inatçı ihtiyarlar", "köhnemiş bürokratlar" söz konusu değildir ve seçmeni memnun etmek için bol keseden hovardalıklar yapan politika cambazlarının oyun alanları da kısıtlanmış; sistemin işleyişini bozabilecek adımların önü kesilmiştir. 1960'larda açığa çıkarılan ünlü CIA raporunun yakındığı "ilişkileri engelleyen örümcek kafalı yöneticiler" (akt. Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni) ise artık tarihe karışmış, oligarşinin politik-ekonomik karar ve uygulama alanları tamamen (şu anda görevde olanlar ve "muhalif" partilerde olanların tümü bakımından) neoliberal kadroların egemenliğine geçmiştir. Aynı sürecin izdüşümünün ordu açısından da gerçekleşmesi, süreci rahatlatmış, büyük bir kapitalist firma olarak da tanımlanabilecek olan ordu ile tekelci burjuvazi arasındaki ilişkiler tam uyum ve iç içelik noktasına ulaşmıştır .

Bu "içselleşme"nin emekçi kitleler açısından yarattığı sonuçlar ise hayli karışık ve çelişkili olmuştur. Bir yandan halkın büyük çoğunluğu, özellikle

krizin dibe vurduğu dönemlerde emperyalist boyunduruğu açıkça farkeder ve bire bir tepkilerinde "IMF karşıtlığı" gibi vurgulara yönelirken, diğer yandan da bu sıradanlaşmış bağımlılık ilişkisinin "değiştirilemez bir gerçeklik" olduğu yargısı güç kazanmıştır. Uluslararası haydutluk gösterileriyle de desteklenerek yaygınlaştırılan bir pasifikasyon, verili uluslararası ilişkilerin kötü fakat kaçınılmaz olduğu fikrini pekiştirmiş, medyatik bombardıman yoluyla yaratılan bilinç çarpılmasıyla birlikte sık sık "normal bir ticari ilişki"ye benzetilen emperyalist ilişkilerin esasen "iş bilmeyen politikacılar" yüzünden kötü sonuçlar yarattığı düşüncesi belli ölçülerde yaygınlaşmıştır. Yani sonuçta, anti-emperyalist bir mücadelenin nesnel temellerinin son derece güçlenmesi ile emperyalizme karşı duyguların törpülenmesi çelişik bir durum olarak aynı sürece denk düşmüş ve ancak devrimci mücadelenin çözümleyebileceği bir sorun olarak önümüze çıkmıştır.

D) Süreç İçersinde Oligarşinin Bileşiminde Değişiklikler Meydana Gelmiş, Oligarşi Daha Homojen Bir Noktaya Ulaşmıştır

Öte yandan son 20 yıl içinde oluşan yeni tablonun en çarpıcı unsurlarından biri de, oligarşi içinde, hem tekelci burjuvazinin çeşitli fraksiyonları arasındaki ilişkilerin hem de genel olarak tekelcilerin iktidarı gönülsüzce paylaştıkları diğer gerici güçlerle olan ilişkilerinin büyük ölçüde değişime uğramasıdır .

Yeni süreçle birlikte bağımlı kapitalizmin yöneldiği alanlarda belirgin bir yığılma ve merkezileşme gerçekleşirken yeni duruma uyum gösterebilen eski tekelcilerin yanında sürecin yeni ve hırslı aktörleri de sahneye çıkmış, bunlardan bazıları spekülatif alanlarda oynamanın doğal sonucu olarak tasfiye olurken bazıları ise üst mevkilere yerleşmişler, böylece oligarşinin 50'li 60'lı yıllar boyunca az çok istikrar gösteren bileşimi özellikle 80'lerde giderek daha kaygan ve değişken hale gelmiştir. Bunda kuşkusuz özelleştirme ve diğer tüm liberalizasyon programlarının yeni-sömürge çürümüşlüğünün etkisi altında uygulanmasının da payı vardır; düpedüz bir yağmaya dönüştürülen ve maddi ya da politik rüşvetlerin konusu yapılan bu uygulamalar, iş dünyasındaki geçici ve kalıcı türden yeni aktörlerin parlamasının en büyük nedeni olmuştur .

Başka bir deyişle, birbirleriyle rekabet etmekle birlikte belli bir dengeyi de gözeten eski büyük patronlar düzeninin yerini, en azından geçiş sürecinde, yani 80'lerde "yeni-dönem hırsızları"ndan bazılarını da kapsayan daha

parçalı bir tablo almıştır. Özellikle süreç içinde dalgalı bir gelişim gösteren medya tekelleri ve hem Türkiye'nin en büyük holdinglerinden birinin sahibi olma sıfatıyla hem de korkuyla beslediği politik etkinliğine dayanarak gücünü koruyan ordu da aynı süreçte bu tabloya doğrudan dahil olmuş, böylece ortaya 1960'lara oranla nisbeten değişik bir manzara çıkmıştır .

Daha sonraları gelen her kriz dalgasıyla birlikte tekel-dışı kapitalist güçler ve yeni/hırslı gruplardan bazıları tasfiyeye uğrarken genel olarak sistemin yapısı daha fazla merkezileştirilmiştir. Özellikle banka-şirket ilişkileri bu dönemde öne çıkmış, zaman zaman yapılan ekonomik ya da polisiye ayıklamalar da tekelleşmenin hızını artıran bir başka faktör olmuştur. Daha da önemlisi, uzunca bir süredir hem finans dünyasında hem de ticari-sınai alanda gerçekleşen merkezileşme ve tasfiyelerin büyük çoğunluğu bizzat emperyalist kurumların denetiminde ve onların direktifleriyle yapılmış, yani bu süreç de oyunun kendi kurallarının ötesinde yeni-sömürge tarzıyla işlemiştir.

Aynı dönemde, tekelci sermaye grupları ile geçmişten beri para ticaretinin büyük bölümünü yönlendiren "tefeci"ler arasındaki çelişki de esas olarak iki yoldan büyük ölçüde çözüme bağlanmıştır. Bir yandan karanlık bir alanda trilyonları döndüren bu piyasa legalize edilerek, her türden kayıtsız, "gayrı-meşru" para kaynaklarının açığa çıkması ve böylece sistem içine çekilmesi sağlanırken, diğer yandan da devlet müdahaleleri ve çeşitli yasal düzenlemelerle para piyasalarının zayıf unsurlarının batması ya da tekellerle iç içe geçmesi sağlanmıştır. Süreç içersinde "eski kafalılık"tan vazgeçerek banka ve hizmet sektörüne hızla yönelen oligarşinin klasik tekelcilerinin bir bölümü, hem banka hem de sanayi alanında olmanın avantajlarını değerlendirerek bu süreçten güçlü bir biçimde çıkmışlardır .

Tekelci sermayenin tarımdaki büyük güçlerle ilişkisi bakımından da süreçte oldukça önemli bir değişim yaşanmış, özellikle 1980'lerden 1990'lara ve 2000'e doğru gelindiğinde, emperyalist kurumların da isteğiyle yapılan bir dizi düzenleme ve ithalat kararlarıyla bazı tarımsal alanların tümüyle küresel soyguna açılması operasyonu büyük ölçüde tamamlanmıştır .

Başlangıçta bu alanda da büyük "reformlar" yerine işlerin Özal tarzıyla, yani kademeli geçişlerle yürütülmesi tercih edilmiş, bir yandan tarım nüfusunun kullandığı tüketim mallarının fiyatlarının yükselmesine katma

değer vergilerinin yükü de eklenerek büyük bir kaynak aktarımı gerçekleştirilirken, diğer yandan da tarımsal ürünlerin fiyatları düşük tutulmuş, büyük çaplı tarımsal ürün ithalatlarıyla tarım ve hayvancılık çöküntüye uğratılmıştır. 2000'lerin hemen başında varılan son aşama ise artık bu kısmi ayıklamaların yavaş yavaş terk edilmesi ve emperyalist kurumların direktifleri doğrultusunda doğrudan tasfiyeye girişilmesidir. Bunun sonucu ise, tarımdaki klasik üreticiliğin ve buna dayanan politik güç alanlarının gitgide zayıflaması, bunun yerini çoğu tarım dışından alana giriş yapan ürün işleyici-satıcı yerli/yabancı firmaların almasıdır .

Tarımdaki egemen güçlere bir başka darbe ise Kürt savaşının başlamasından bir süre sonra kontr-gerilla faaliyeti başladığında vurulmuş, feodal ilişkilerin ve yöresel güç odaklarının oldukça yaygın olduğu Mezopotamya topraklarında hatırı sayılır bir "temizlik" gerçekleştirilmiştir. Bu yolla bir yandan savaşta ulusal tutum almış olan feodal güçlere fiziki darbeler vurulur ve birçok aşiretin topraklarını terketmesi sağlanırken, devlete sadık kalan kesimler ise fiilen tarım ve hayvancılık yapılamayan koşullarda paralı askerliğe soyunmuşlar, böylece savaşa endeksli olarak güçlerini kısmen korusalar da, topraktan gelen asıl güçlerini yitirmişlerdir. Bu süreçte boydan boya bir yıkım alanına dönüşen Mezopotamya, artık feodal egemenliklerin eski gücünü devam ettirememesi bir yana, üstünde yaşayan insanların bile karnının doymadığı, normal tarım faaliyetinin neredeyse tamamen çöktüğü bir noktaya ulaşmış ve yüz binlerce insanın salt kirli savaşın çıplak şiddeti yüzünden değil, yoksulluk yüzünden de metropollere yığıldığı bir süreç yaşanmıştır.

Bütün bunların sonucunda ortaya çıkan gerçeklik ise 2000'lerin olgunlaşma noktasına gelindiğinde, oligarşinin bileşiminin artık 80'lerden de farklı olarak büyük sürprizlere izin vermeyecek ölçüde elitleşmesi, gitgide daha sadeleşmesidir. Yeni-sömürge Türkiye'nin egemenleri artık kesin biçimde büyük banka sermayesine de sahip olan emperyalizmle her alanda, her sektörde kesin biçimde bütünleşmiş bir avuç büyük tekelcidir. Banka sermayesine sahip olmayan, ya da zayıf bankalara sahip olanlar değişik biçimlerde tasfiye edilmiş, iktidar odağından uzaklaştırılmışlardır. Oligarşi artık daha homojen ve daha küçük bir grubu ifade ediyor. Oligarşinin bileşimi son birkaç yıldır alenileştirilmiş ve somutlaştırılmıştır. Yaklaşık 10 sermaye grubu artık oligarşinin çekirdeğini oluşturmakta, tüm temel politik, ekonomik, vd. yaklaşımlar bu ekip tarafından

belirlenmektedir. Sabancı, Koç, Şahenk, Doğan, Dinçkök, TÜSİAD temsilcisi, zaman zaman TOBB temsilcisinin katıldığı özel toplantılar da (ki bu ekibe IMF'yi ve diğer emperyalist denetim kuruluşlarını ve OYAK'ı da katmak gerekiyor) Türkiye'nin kaderi belirleniyor. Büyük toprak sahiplerinin ve oligarşinin çekirdeğinin altında yer alan tekelcilerin ve büyük sermaye sahiplerinin ise politika belirleme güç ve olanakları önemli ölçüde tasfiye edilmiştir. 1980 sonrasında zaman zaman yükselişe geçen (1980'lerde Özal destekli vurguncu gruplar, ya da günümüzdeki İslamcı) sermaye gruplarının etki gücü ise çoğu zaman konjonktürel olmaktan öteye gitmemiştir. Büyük tarımsal üretim önemli ölçüde büyük tekellerin (Koç, Sabancı, Yaşar Holding, Aytaç Grubu, Philip Morris vb. emperyalist tekeller vb.) denetimine geçereken, geleneksel büyük toprak sahipleri esas olarak sanayi ve finans alanına geçiş yaptıkları ölçüde anlamlı bir varlık gösterebilmektedirler. Tarımda, sanayide, hizmet ve finans alanlarında son 23 yılda yaşanan değişim ve restorasyonun egemen sınıflar cephesinde ortaya çıkardığı tablonun özeti budur .

Şüphesiz yeni-sömürge ekonomisi ve siyasetinin kaotik yapısı gelecekte de düşüş ve yükselişlere, "kulüp üyeleri"nin sayısındaki bazı oynamalara izin verebilir; ama genel olarak bugünkü manzara, oligarşinin tekelci burjuvazi ve ordudan oluşan genel bileşiminin yerine oturduğu biçimindedir ve artık bu elit içersine örneğin tarım cephesinden yeni girişlerin kapısı kapanmıştır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, söz konusu elitleşme ve tasfiyelerin Türkiye kapitalizminin normal gelişim seyrinin, büyüme ve yoğunlaşma hızlarının sonucu olmamasıdır. Bu durum, bizzat emperyalizmin sürece katılmasıyla gerçekleştirilen "uyumlulaştırma" programlarının bir sonucu olarak gelişmiştir ve bu açıdan da bağımlılığın daha derinleşmesi sonucunu doğurmuştur.

H) Yeni İş Örgütlenmesine Uygun Olarak İşçi Sınıfının Bileşimi Değişmiş ، Sınıfın Nicel Gücü Yeni Katmanların Katılımıyla Artarken Örgütlülük Düzeyi Zayıflatılmıştır.

İşçi sınıfı açısından neoliberal sömürü modeli açık ve net bir saldırı anlamına gelmiştir. Dünya çapındaki genel saldırının Türkiye ayağının özellikle daha şiddetli ve sonuç alıcı olması, şüphesiz dönemin başlangıcının bir askeri cuntaya dek düşmesiyle ilgilidir. 1970'li yıllarda krizlere rağmen kendi örgütlü güçleriyle kısmen de olsa ücret düzeylerini ve haklarını koruyabilen işçi sınıfı, cunta dönemiyle birlikte bütün

örgütlerinden mahrum bırakılmış, her türlü demokratik kıpırdanmanın ezildiği bir ortamda cunta hükümetinde bakanlık bile yapan hain sendikacıların da işbirliğiyle bütün kazanılmış hakları elinden alınmıştır. İşgücünün ucuzlatılması esasına dayanan yeni ekonomik model, böylece siyasal baskı ile iç içe geçerek amacına ulaşmış, Türkiye kısa sürede tam bir "ucuz işçi" cenneti haline getirilmiştir. 12 Mart cuntasından farklı olarak kendi düzenini kalıcı kılma konusunda ciddi şekilde başarılı olan 12 Eylül açık faşizmi, sendikal alanda da tarihin en gerici yasalarını çıkarmıştır. Devrimci hareketin yenilgiye uğradığı, yerel işçi önderlerinin de titizlikle ayıklanarak tutuklanıp işten atıldığı koşullarda bu saldırıya ciddi bir karşı duruş da gerçekleştirilememiş, sınıf hareketi uzun süren bir yılgınlık ve hareketsizlik dönemi yaşamıştır. Bu sürecin en olumsuz yanı ise, fiziki hakların kaybından çok, değişen işçi kuşakları boyunca bir kendi gücüne güven kaybıdır; Türkiye işçi sınıfının mücadele geleneğinde gerçekleşen bu kırılma, genel belleksizleştirme operasyonuyla birlikte etki yaparak sadece fiziksel değil düşünsel anlamda da bir kopukluğu hazırlamıştır.

'1980lerden başlayarak 1990'larda olgunlaşan restorasyon programı, esnek üretimden taşeronlaştırmaya dek bütün neoliberal uygulamalar, işçi sınıfını tam da böyle bir noktada yakalamış, 1989'lardaki kısmi reflekslerin de bir med-cezir hareketi gibi geriye çekilmesinden sonra birbiri ardına atılan adımlarla sürece hakim kılınmıştır. Bir yandan solun bu yeni süreci zamanında çözümleyememesi, diğer yandan sendika bürokrasilerinin ihanetten aymazlığa dek uzanan davranış biçimleriyle saldırıyı karşılamaktan uzak olması, yeni iş örgütlenmesi düzeninin kökleşmesinin zeminini hazırlamıştır. Böylece esnek üretim esasına dayanan yeni iş örgütlenmesiyle sınıfın büyük birimleri parçalanırken, aslında zihinlerde de bir parçalanma yaratılmış, örgütlülük fikri ve sınıf bilinci büyük ölçüde geriletilmiştir .

Daha önce Sosyalist Barikat'ın 2. Sayısında da ayrıntılı olarak değindiğimiz gibi, yeni süreçte ortaya çıkan kapitalist sömürü modeli, Keynesçi türden politikaların terkedilerek neoliberal uygulamalara geçişi, kamu alanlarının tasfiyesini ve kapitalist sanayinin sektörlerinin yeniden yapılandırılmasını içermiş, bu politikaların en önemli ayağını da fordist üretim tekniğinin terk edilmesi ve esnek üretime geçiş oluşturmuştur. Üretim sürecinin böylece parçalanması, yan ürünlerin büyük işletmelerden küçük ve orta boy işletmelere kaydırılması ve tipik vahşi kapitalist yöntemlere geri dönüş, dönemin başlıca özellikleri olmuş, buna parelel olarak sınıfın birliğinin ve

örgütlülüklerinin dağıtılması süreci gelişmiştir. Sadece üretimin değil, iş zamanının, işin yapılış biçiminin, çalıştırılan işçi sayısının, vb. de yeniden düzenlenmesi anlamına gelen esnek üretim modeli, böylece eski türden sendikal örgütlülük biçimlerinin mezarının kazılması anlamına gelmiştir .

Yeni-sömürge Türkiye açısından bu politikaların yarattığı sonuçlarından en önemlisi, kamu kurumlarının özelleştirilmesi ve tasfiyesiyle birlikte klasik sektörlerde işsizliğin kesin biçimde artışı, hiçbir güvence taşımayan yeni bir iş düzeninin kurulması, mevcut sendikal örgütlülüklerin içi boş kurumlar haline getirilmesi ve işgücünün ucuzlatılmasıdır .

Ortaya çıkan bir başka sonuç ise, büyük üretim birimlerinin tasfiyesi ve taşeronlaştırma sonucunda küçük-güvencesiz işyerlerinin olağanüstü yayılması ve böylece düzensiz çalışan, işyeri bazında örgütlenmesi neredeyse imkânsız yeni işçi sınıfı katmanlarının sürece eklenmesidir. DPT'nin 2001 raporuna göre Türkiye'de yaklaşık 4 milyon insan sigortasız çalıştırılmaktadır, kaçak olarak çalıştırılan yabancı işçi sayısı ise 1 milyonun üzerindedir. 1997 DİE anketlerinde, 5 kişiden az insan çalıştıran işyerlerindeki çalışan sayısı 11 milyon, 10 kişiden az insan çalıştıran işyerlerindeki emekçi sayısı ise 14 milyondur. Yani milyonlarca insanın hiçbir güvence ve örgütlenme olmaksızın köle gibi çalıştırıldığı bir düzen kurulmuş, böylece geçmişte büyük birimlerde örgütlenerek hayata müdahale edebilen sınıfın bütünlüğü büyük ölçüde dağıtılmıştır. Aynı süreçte ücretli-ücretsiz ekonomik faaliyelerde çalıştırılan çocukların sayısı 4 milyona ulaşmış, özellikle konfeksiyon ve ev işlerinde yoğunlaşan kadın işgücü ise en ucuz kategoriyi oluşturmuştur .

Öte yandan işsizler de işçi sınıfının bir bölüğü olarak geçici alanlara kaymışlar, klasik fabrika ve atölye düzeninin dışında marjinal işler alanı ve lumpen proletaryanın yasadışı sektörleri olağanüstü düzeyde büyümüştür .

Aynı süreçte gelişen hizmet sektörü işçileri, devlet kurumlarının piyasaya uyumlulaştırılmasıyla eski ayrıcalıklarını yitirerek işçileşen kamu emekçileri, küçük bir azınlık dışında kalan bölümü teknisyenlik düzeyine inerek işçi sınıfına yaklaşan mühendisler, doktorlar, vb. de sınıfın yeni katmanları olarak sahneye çıkmışlardır. İşçi sınıfının bugünkü politik duruşu onun nesnel zayıflamasından değil, onun politik çıkarlarını temsil edebilecek devrimci güçlerin onun büyüyen ancak geçmiştekinden daha karmaşık ve farklı hale gelen nesnel konumunu kucaklayacak, bütünlüklü

politik tavırlar geliştirmesini sağlayacak devrimci politikaların üretilememesinden kaynaklanmaktadır.

Bütün bunlar sonucunda ortaya çıkan tablo, sınıfın sayıca arttığı ama birlik ve örgütlülük bakımından zayıfladığı bir durumu ifade etmektedir .

Dolayısıyla anti-emperyalist anti-oligarşik devrimimizin öncü gücü olan işçi sınıfı üzerine yeni politikalar belirlemek, neoliberal politikaların tahribatını da gözeten bir noktadan bakarak örgütsel modeller yaratmak kaçınılmaz olmuştur.

F) Tarımsal Alan Emperyalist Politikalar Doğrultusunda Düzenlenmiş, Tarım Sorunu Salt Toprak Sorunu Olmanın Ötesinde Emperyalizme Bağımlılık Sorununun Bir Parçası Haline Gelmiştir.

Bu arada tarımdaki gelişmeler de sadece oligarşi içi dengelerin değişmesi sonucunu doğurmamıştır; süreç boyunca ortaya çıkan en az bunun kadar önemli bir başka olgu da tarım alanlarının doğrudan emperyalist müdahaleye uğramasıdır. Uzun yıllar boyunca yeni-sömürgeci bir kapitalistleşme sürecini geliştirirken tarımsal yapıları da kısmi değişikliklere uğratan, kademeli çözme yöntemleriyle kırsal alanı metropollere bağlamaya çalışan emperyalizm, yeni süreçte bu klasik politikanın yanı sıra, tarımsal üretimin kendisine de müdahale etmekte ve tarım alanlarını doğrudan doğruya dünya kapitalist sisteminin ihtiyaçlarına göre biçimlendirmektedir .

Şüphesiz böylece yapılan şey, hain bir komplo sonucunda tarım üretiminin çökertilmesi gibi amaçsız-anlamsız bir uygulama değildir. Burada sözkonusu olan, neoliberalizmin sınır ve ölçü tanımayan dolaşım politikasının hayata geçirilmesi ve tarımın kapalı-kendine yeterli zeminlerinin tasfiye edilerek dıştan girişlere açık hale getirilmesidir .

Yani, neoliberal süreçle birlikte, cumhuriyetin kuruluşundan beri siyasal dengelere bağlı olarak hep sürdürülmüş olan “tarıma açıkça dokunmama” politikası değiştirilmiştir. Bu amaçla, 1980 sonrasından başlayarak destekleme politikaları yavaş yavaş tasfiye edilmiş, desteklenen ürün sayısı azaltılmış, bu arada da 1960’larda %13.5 olan tarımsal yatırım miktarı 1999’da %5’ e kadar düşürülmüştür. Daha önce sözünü ettiğimiz Uruguay Round’u ise Türkiye’nin tarım bakımından tarihin en önemli anlaşmalarının altına imza atması anlamına gelmiştir .

Tarımsal destekleme bütçelerinin azaltılması, desteklenen ürünlerin ihracatının kısılması, bütün ürünler için zorunlu hale getirilen ithalat, tarımsal ürün işleyicisi olarak "haksız rekabet"(!) yaratan kooperatiflerin özelleştirilmesi, vb. hepsi bu anlaşmalar uyarınca gerçekleştirilmiş, 1999 ve 2000 IMF mektuplarında artık açıkça verilen sözler haline gelmiştir. Daha sonra gelen ünlü Tütün ve Şeker yasaları da, bir yandan bu alanlardaki üretimi kısıtlayan, diğer yandan da emperyalist şirketlerin önünü açan uygulamalardır. Aynı şekilde Türkiye'nin ihtiyacından bile fazla olan buğday üretim kapasitesi emperyalist istekler doğrultusunda geriye çekilmiş ve buğday ithalatı gündeme gelmiştir. Öyle ki, salt bağımsız tarım alanlarını çözebilmek ve ürün ithalatının önünü açmak için Dünya Bankası desteğiyle, belli tarım ürünlerini üretmekten vazgeçen üreticilere, havadan para anlamına gelen "doğrudan gelir desteği" uygulaması başlatılmıştır.

Diğer taraftan döl vermeyen, sadece bir defa kullanılabilen biyo-genetik tohumların piyasaya sokulmasıyla en küçük üreticilerin bile emperyalist tekellere doğrudan bağımlılığının kanalları oluşturulmuştur .

Sonuçta, yapılan şey, tarımsal üretimin uluslararası tekeller için verimli ve değerli olmayan bölümünün açıkça tasfiyesi ve tarım ve hayvancılığın tamamen emperyalist çıkarlara açılmasıdır. Bunun sosyal sonuçları ise şüphesiz yeni göç dalgaları ve kırsal alanda yaşanan yoksullaşmadır. Öte yandan, tarımda yerli ve emperyalist tekeller için çalışan ve giderek büyüyen bir kır proletaryası oluşmuş, buna tamamen bu tekellerin belirlediği ve onlara çalışan çok daha büyük bir küçük ve orta köylü kitlesi de katılmıştır .

Tarımdaki emekçi kesimlerin bu yeni konumlanışı kırdaki sınıflar mücadelesinin yeni biçimler altında giderek keskinleşen biçimler kazanmasının önünü de açacaktır .

Bunun oligarşi içi dengelere yansımasını ise yukarıda ele aldığımız için tekrar girmeyeceğiz.

Konunun politik bakımdan önemi ise, tarımla ilgili sorunun artık yalnızca "toprağın adaletsiz dağılımı" sorunu olmaktan çıkarak doğrudan emperyalizmle ilgili bir sorun haline gelmesi ve anti-emperyalist mücadelenin konularından biri olmasıdır. Gelecekte küreselleşmiş soygun

ile tarımsal alandaki üreticiler arasındaki çelişkinin daha da net boyutlara varacağı kesindir .

I) Neoliberal Düzen Yeni Orta Sınıflar Yaratarak Bu Güçleri Yeni İdeolojik Konseptlerin Taşıyıcısı Olarak Kullanmıştır.

Dönem boyunca gerçekleşen bu denli yoğun yoksullaşmanın çelişkili gibi görünen bir başka sonucu ise yeni ekonomik politikaların yarattığı ortamda beliren yeni iş olanakları ve orta sınıf kategorileridir. Faizlerin yükseltilip alçaltılmasıyla bağlantılı olarak gelişen rantiye ilişkileri ve daha sonraki süreçte ortaya çıkan borsa oyunları bu kategorilerin bilinen kaynaklarından biridir. Bilir bilmez binlerce insanın kolay kazanç umuduyla girdikleri bu tür süreçler tabii ki çoğu zaman küçüklerin aleyhine sonuçlanmıştır; ama yine de bu alanlar boş kalmamıştır. Küçük vurguncuların bir bölümü de orta sınıf düzeyine terfi etmiştir.

Diğer yandan ekonominin yükselen sektörlerinin ihtiyaç duyduğu yönetici kadrolar da bu kategorilerin bir başka kaynağı olmuştur; ihracat alanındaki uzman unsurlardan reklamcılara, turizmcilerden şirketlerin finans danışmanlarına, sıradan mühendislerden giderek ayrışan yönetici mühendislerden özel hastanelerin ayrıcalıklı doktorlarına ve hizmet sektörünün ve ihracata yönelik yan sanayinin taşeron yapısının karışık alanlarına dek bir dizi zemin üzerinden türeyen bu toplumsal tabaka, kendi içinde kaygan geçişleri olsa da giderek oturmuş ve bir ucu sola dek uzanan ideolojik bir etkiyi de üretmiştir. Piyasaya yeni sürülen bir parfümün satış imkânlarının önce anketlerle belirlenmesi örneğinde olduğu gibi politik/ekonomik alanda da tekelci burjuvazinin her hamlesi (özelleştirme, AB, vb), öncelikle bu tabakalar üzerinden ideolojik bir yayılma göstermiş, neoliberal politikaların toplumun daha alt sınıflarına kabul ettirilmesinden önce uğradığı ilk durak mutlaka bu kategori olmuştur. Aynı şekilde postmodern gericiliğin de ilk alıcıları ve en istikrarlı taşıyıcıları, medyadaki, entelektüel dünyadaki, meslek odaları ve gruplarındaki izdüşümleriyle kendisini temsil eden bu yeni orta sınıf olmuş, ellerindeki araçların güçlülüğü nedeniyle bu kesimler özellikle gençlik üzerinde etkili olmuşlardır. Bu yapısıyla yeni orta kesimler emperyalizmin ve oligarşinin önemli toplumsal dayanaklarından biri haline gelmiştir. Burjuva politik alanda öne çıkan aktörler giderek daha çok

bu kesimler içinde çıkmakta ve oligarşinin politik tutumunu geniş kitleler içindeki temsilciliğini artan ölçüde bu kesimler üstlenmektedirler.

Geleneksel orta sınıflar (küçük ve orta tüccarlar, küçük burjuvazinin çeşitli kesimleri vb.) ise tekelleşmenin olağanüstü ölçülerde yayıldığı, kendilerine akan gelir kaynaklarının kuruduğu koşullarda önemli ölçüde tasfiye uğramıştır/uğramaktadır. Bu kesimler ekonomik ve sosyal açıdan işçi sınıfına yaklaştıkları ölçüde oligarşiye karşı politik olarak daha mesafeli hale gelmektedir. 2001 ekonomik krizi sırasında patlayan esnaf gösterileri vb. bu mesafeli duruşun patladığı duraklardan biri olarak ele alınmalıdır. Bu kesimler hala gerici burjuva partilerinin arkasında saf tutmalarına karşın, politik tavırları giderek eski istikrarını yitirmekte, kararsız tutum daha da öne çıkmaktadır.

C) Türkiye'nin Stratejik Konumu Yeniden Biçimlenmiş, Bölgenin Saldırı ve Sızma Aracı Olarak Konumlanmıştır.

Aynı sürecin emperyalizmle ilişkiler bakımından yeni sayılabilecek bir diğer sonucu ise orta büyüklükte bir yeni-sömürge sayılabilecek Türkiye'nin askeri ve ekonomik bakımdan kazandığı bölgesel pozisyondur. 1945'ler sonrası süreçte esas olarak anti-sovyetik bir stratejik konumda duran Türkiye, 90'lar sonrasında dünya manzarasında meydana gelen değişiklikle birlikte yeniden yapılanırken birkaç faktör süreci belirlemiştir .

Her şeyden önce, zaten öteden beri Afrika-Asya'nın en dipteki bazı ülkelerinden farklı bir yerde duran, daha yeni-sömürgeci ilişkinin ilk aşamasında bile az çok bir sermaye birikimiyle işe başlayan Türkiye, yeni süreçte de kalburüstü bir yeni-sömürge olarak emperyalizmin bölgesel amaçlarına uygun bir noktadadır. Bu bağlamda, reel sosyalizmin çöküşünden önce Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki müteahhitlik-ihracat işleri üzerinden başlamış olan "dışa-açılma", çöküşten sonra Asya ve Doğu Avrupa'yı da kapsayacak biçimde genişlemiş, bölgesel anlamda bir taşeronluk fonksiyonuna ulaşmıştır. Türkiye bu sürece yalnızca iş potansiyeliyle ve çokuluslu tekellerle ilişkilerinin çapıyla değil, artık bu çapta işleri götürebilecek profesyonel kadroları ve buna uygun biçimlenmiş firmalarıyla da hazır haldedir çünkü .

Şüphesiz, büyük emperyalist güçler pastanın bu yeni dilimlerindeki pazarları ve yatırım alanlarını esas olarak kendilerine ayırmak istedikleri

için bu bölgelerdeki taşeronluk, belki beklendiği ve iddia edildiği ölçüde büyük boyutlara ulaşmamış ve Türkiye'ye "emperyalist ülke" statüsüne yükseltmeye hevesli bazı sol teorisyenleri haklı çıkarmamıştır; ama öte yandan çoğu kez mafyatik ilişkilerin ve uyuşturucu, vb. gibi bağlantıların da işe karıştığı bu ilişkilerden sağlanan transferler bile yeni-sömürge ekonomisi bakımından önemli olmuştur .

Öte yandan, aynı sürece, Kürt savaşı boyunca ciddi deneyimler ve teknolojik imkânlar biriktiren ordunun da etkisiyle bir "bölgesel kılıç" boyutu eklenmiştir. Yani 1945 sonrası dönem boyunca, daha çok komünist tehlikeye karşı tampon olarak düşünülen ve ABD ordusunun modası geçmiş teçhizatıyla "ödüllendirilen" Türk ordusu, 1990'larda başka bir noktaya gelmiştir. 1960'larda "bir Sovyet saldırısını birkaç gün oyalasa yeterlidir" gibi tipik Pentagon değerlendirmelerine konu olan Türkiye, o günlerde sınır ötesindeki harekâtları aklından bile geçirmezken, 1990'larda bölgenin, hatta dünyanın en çok silah satın alan ülkelerinden biri olmuştur. Kürt savaşının teknik gereksinmeleriyle ordunun zaman içersinde kazandığı ekonomik ve politik güç bir araya gelerek devasa askeri projeleri ve eğitim programlarını gündeme taşımış, böylece Savunma Bakanlığı bütçesine asla dokunulamayan bir ülke olarak Türkiye, Ortadoğu bölgesindeki en modern askeri gücü sıfatıyla çevre ülkelere "eğitim" veren ve "uzmanlar" bulunduran bir noktaya gelmiştir.

Bunun politik sonucu ise bir yandan Türkiye'nin emperyalizme bağımlılık ilişkilerinin pekişmesi olurken, diğer yandan da zaman zaman "stratejik konumunu pazarlayan" bir güç olarak sahneye çıkması ve detaya ilişkin konularda küçük soygunlardan "pay talep etmesi" olmuştur. Zaman zaman yanıltıcı bir biçimde "ulusal tutum" olarak yorumlanan bu durum, gerçekte emperyalist ilişkilerin dışında değildir; genel emperyalist konseptin bütün temel gereksinmelerine uygun davranan Türkiye oligarşisinin bu tutumları, yalnızca haydutluktan "faydalanma" girişimleri olarak değerlendirilebilir. Türkiye oligarşisinin zaman zaman tehdit ettiği, hatta fiilen topraklarına girdiği ülkelerin tamamının ABD emperyalizminin hedef tahtasındaki ülkeler olması ise hiç rastlantı değildir.

E) Devlet Mekanizmasının Yeniden Yapılandırılması Süreci Büyük Ölçüde Tamamlanmış ‹Geçmişe Göre Daha Militarist Bir Organizasyon Yaratılmıştır.

Yeni-sömürgeci kapitalist düzenin klasik unsurları temizlenir ve dönüştürülürken muhalefetin etkisizleştirildiği koşullarda devlet yapısı da yeniden ele alınmış ve yıllardır tekelci burjuvazi ve emperyalizmin düşünü kurduğu formlar bir bir hayata geçirilmiştir. Bu düzenleme birkaç alanda özellikle yoğunlaşmıştır.

Her şeyden önce ekonominin yönetiminde parlamentonun sık sık işlere karışmasına neden olan klasik bakanlıklar sistemi büyük ölçüde değiştirilmiş, bir yandan ekonominin üst bürokrasisi güçlendirilip yetkilerle donatılırken diğer yandan da ekonomi alanındaki yetkileri tek elde toparlayan bakanlık biçimleri yaratılarak sıkıcı denetimlere kapalı, ama tekelci burjuvazinin müdahale ve yönlendirmelerine son derece açık, "teknokrat" bir sistem kurulmuştur. Bu sistem, yalnızca yasal yollardan değil holding yöneticiliğinden devlet bürokrasisine, oradan da yine holdinglere hızlı geçişler yapan ara-kadrolar tarafından da garantiye alınmıştır, alınmaktadır. Özellikle son yıllarda "yönetişim" modeli adı altında gerçekleştirilen uygulamalar bu konudaki en temel adımlardır. "Yönetme" ve "yönetilme" ilişkisini bir anlamda birleştiren bu model, temel ekonomik sektörlerdeki devletin belirleyiciliğini sözde geri çekerken, "düzenleme kurulları" adı altında yapılar yaratmış, böylece bir "demokrasi" demogojisinin de önü açılmıştır. Söz konusu kurullarda, devlet temsilcileri, alandaki en büyük firmanın sahipleri, sektörün en büyük sendikası ve yine aynı alanda faaliyet gösteren en büyük Sivil Toplum Kuruluşu(!) yer almakta ve bu kurulların sektörü piyasaya göre yönetmesi öngörülmektedir. Böylece amaçlanan, petrolden şekere, enerjiden bankacılığa kadar her alanda pürüz çıkarıcı bürokratik denetimlerin ve "aykırı" politik kadroların çarkı değiştirme ihtimalinin ortadan kaldırılması ve bunun yerine sarı sendikacılarla ne idüğü belirsiz STK'ların da yedeklendiği koşullarda tamamen en büyük tekellerin yönlendirdiği bir yönetim modelinin oturtulmasıdır. Bir örnek vermek gerekirse, IMF'nin dayattığı şeker yasası ile oluşturulan şeker kurulu, bugün artık ABD'li dünya tekeli Cargill'in denetimi altındadır. Aslında bu yoldan devletin ekonomiye müdahalesinin "azaltıldığı" iddiasının doğru olmadığı da kısa sürede açığa çıkmıştır; devlet, tekellerin çıkarlarının zedelendiği her noktada devreye girmekte, tipik bir yeni-sömürge

çürümüşlüğü içinde bu alanlar, eskisinden çok daha büyük rantların zemini olmaktadır.

Aynı şekilde bütün temel kamu iktisadi kuruluşlarının önce çürütülerek halkın nefretinin odağına yerleştirilmesi, sonra da haraç mezat satılması da neoliberal politikaların en temel unsuru olmuştur. Önce sanayi işletmelerinden ve enerji-hizmet sektörlerinden başlatılan bu furya giderek devletin bütün sosyal kurum ve fonksiyonlarının tasfiyesi noktasına dek ulaşmış, son zamanlarda yasal çerçevesi de tamamlanan adımlarla, sağlıktan eğitime dek bütün alanlar kamu hizmeti olmaktan çıkarılarak sermaye dolaşımına açılmıştır. Esasen bütün bunlar, daha 1979'daki Tokyo Roundu'nda "tarım ve hizmet sektörlerinin liberalizasyonu" şeklinde belirlenen anlaşmaların çerçevesine ve 1994 Uruguay Roundu'nun kararlarına uygundur ve doğrudan emperyalizm tarafından biçimlendirilen politikalardır. Özellikle Uruguay'da belirlenen "insan hayatında nitel sıçrama yaratarak onun yetenek ve üretkenliğini artıran her hizmet, sağlık, eğitim, vb. karşılığı ödenmesi gereken bir ticari satıştır" ilkesi, bütün uygulamaların temel fikrini oluşturmaktadır.

Bir yandan böylece "devletin küçültülmesi" demogojileri yapılarak tekellerin önü açılır ve devletin "gereksiz harcamaları" (sosyal, eğitsel vb. harcamalar oligarşi tarafından gereksiz harcamalar kategorisine sokulmuştur) kısılırken, diğer yandan ise aynı devlet, askeri ve polisiye kurumları açısından olağanüstü düzeyde güçlendirilerek tam bir militarizasyon sürecinden geçirilmiştir .

12Eylül rejiminin kalıcılaşmasının da bir ifadesi olarak MGK gerçeği, siyasal alana bu dönemde hakim olmuş, zaman zaman "düşük yoğunluklu demokrasi" olarak da ifade edilen bir yönetsel sistem kurulmuştur .

Ekonominin teknokratlara, temel politik kararların MGK'ya, sokağın da polise bırakıldığı koşullarda, merkeze doğru çekilen burjuva siyaset arenası kısırlaştırılarak bir kukla tiyatrosuna döndürülmüş, parlementonun etkinlik alanı daraltılarak işbaşına gelen herhangi bir hükümetin bir öncekine çok benzer yollardan yürümesi garanti altına alınmıştır. Böylece kurulan, açık faşist müdahaleleri ve cuntaları gerektirmeyecek ölçüde sağlama alınmış bir politik düzendir. İşlerin çığırından çıktığı ve politik kadroların "hizayı bozduğu" durumlar ise uygun dille yapılan açıklamalarla, "balans ayarları" ve "Postmodern darbe"ler ile giderilmekte, kurulu düzenin aksamaması sağlanmaktadır .

Bunun için yeni-sömürge düzeninin politik kadroları ile ordu arasındaki 50 yıllık sürtüşme bir ölçüde Özal tarzıyla giderilmiş, bu konuda Menderes ve Demirel fraksiyonlarının 50'li ve 60'lı yıllarda başaramadıkları başarılmıştır. Bu süreç boyunca öncelikle ordunun holdingleşme ve işbirlikçi sermayenin parçası olma süreci tamamlanmış, 500 bin silahlı adamı olan bir holding olarak artık mantığının ve reflekslerinin de tekelci sermayenin diğer kesimleriyle aynılaşması sağlanmıştır. Politik tarihin "en sivil adamı" olarak lanse edilmesine karşın bir anlamda en militarist politik kadro olan Özal, orduyu hem genel refah düzeyi olarak hem de bitmez tükenmez yatırım istekleri itibarıyla tatmin etmiş, daha sonra gelenler de aynı işleyişi devam ettirmişlerdir. Artık ordu, bir yandan bütçenin en büyük dilimine el koyarak gitgide büyüyen savaş makinasıyla, diğer yandan da elemanları bakımından ayrıcalıklı ve varlıklı bir konum işgal etmektedir.

Yine aynı dönemde sosyal hizmetler bakımından küçültülen devletin şiddet aygıtları bakımından büyütülerek yeniden yapılandırılması, 12 Eylül'de kazanılan deneyler ışığında gerçekleştirilmiş, devrimci harekete ve toplumsal muhalefete karşı mücadele eden birimler gitgide uzmanlaştırılarak klasik kolluk kuvvetleri içinden ayrılmış, bu arada dijital tekniklerle beslenen bir istihbarat ve bilgi ağı yaygınlaştırılmıştır .

Bütün bunların sonucu ise, 1990'lara doğru gelinirken eski 12 Mart cuntasının "balyoz harekâtı" tarzından farklı olarak, daha dar hedeflere, devrimci hareketin çekirdek güçlerine gaddarca darbeler vuran, kitleler üzerinde ise güç gösterileriyle etki yapan daha konsantre bir tarz benimsenmeye başlanmıştır .

Baskıyla ezilen kuşaklar boyunca yaratılan böyle bir atmosferin 12 Eylül'ün kalıcı kurumları olan YÖK, Dernekler-Sendikalar Yasası, vb. gibi kurumlarıyla birleşmesi ise yoğun bir pasifikasyonun kapılarını açmıştır .

G) Yeni-Sömürgeciliğin Sosyal Sonuçlarından En Önemlisi Olan Çarpık Kentleşme Sorunu, Yeni Süreçte Daha da Derinleşmiş, Sosyal-Kültürel Alanların Metalaştırılması ve Genel Yoksullaşma Artmıştır.

Türkiye'nin son 50 yıldaki kentleşme sürecinin esas olarak kentlerin üretici kapasitesinin "çekme"sine değil, kırlardaki yoksullaşmanın "itme"sine bağlı olarak geliştiği, dolayısıyla tamamen çarpık bir sosyal manzara

oluşturduğu bilinmektedir. Son süreçte bu gerçekliğin üzerine eklenen ise daha yoğun göç dalgaları ve kentlerdeki yoksullaşmanın artışıdır .

Her şeyden önce, 1950'lerden sonra başlayan ve ağırlıklı olarak ekonomik nedenlere dayanan büyük göç dalgalarına 1980'lerin ortalarından itibaren "politik" kökenli bir başka göç dalgasının eklenmesi son derece çarpıcı bir gelişme olmuştur. Özellikle kirli savaş yöntemlerinin yoğun olarak kullanıldığı 1990'ların başından sonra Kürt halkının hatırı sayılır bir bölümü, yerinden yurdundan koparak öncelikle büyük metropollere, daha sonra da Batı'nın nisbeten kendine yeterli illerine doğru göçmüştür. Yeni-sömürge ekonomisinin üretici kapasitesinin daraltıldığı, eski türden fabrika düzeninin büyük ölçüde tasfiyeye uğradığı, sosyal kurumların zaten yerleşik kent nüfusu açısından bile çökertilmiş olduğu bir döneme denk düşen bu yeni dalga, kuşkusuz bir sosyal felaket anlamına gelmiş, milyonlarca insan büyük kentlerin derinleşen yoksulluğun parçası olmuştur. Üstelik, aynı dönemde "ekonomik" nedenlerden kaynaklanan göç hareketi de tarım üretiminin daraltılmasıyla birlikte artmış, böylece metropoller şansını deneyen milyonlarca insanın yığılmasına uğramıştır. Son on yılda nüfusu azalan iller arasında sanıldığı gibi yalnızca Kürt illeri değil, Artvin'den Edirne'ye dek uzanan geniş bir yelpaze de vardır. Sonuçta, 1960 yılında %25 olan kent nüfusu, 1997'de artık %64.6 gibi bir rakama ulaşmıştır ve aynı dönemde ne sanayi üretimi bakımından ne kentlerin sosyal altyapısı bakımından bu büyük yığılmayı karşılayacak bir kapasite artışı söz konusu değildir .

Yeni-sömürgeciliğin ilk dönemlerine kıyasla çarpık kentleşmenin bu yeni aşaması, çok daha derin ve sürekli bir yoksulluk haline yol açarken, metropollerin genç kuşaklarını tümüyle "kayıp" kuşaklar haline getirmiştir. Neoliberal politikaların işinden ettiği işçi kitleleriyle dalgalar halinde gelerek kentlere yığılan bu vasıfsız emek güçleri, büyük ölçüde enformel sektöre, belirsiz işlere kayarak durumu idare etmeye çalışmış, ancak orada da herkese yetecek kadar ekmek olmadığı kısa sürede anlaşılmıştır. Yine de milyonlarca insan sigortasız, düşük ücretli işlere razı olmakta, marjinal işler denilen yan alanlarda (seyyar satıcılık vb.) salt günlük hayatını devam ettirmeye, vaziyeti idare etmeye çalışmaktadır .

Ayrıca bu dönem, özellikle metropollerdeki sınıfsal bölünmenin bütün mekansal, kültürel biçimlerinin netleştiği bir dönem olmuştur. Yoksulların semtleri, hayatları, kültürleri, dilleri, okulları, vb. ile varlıklı kesimlerin

yaşadıkları hayat arasındaki uçurum tarihin hiçbir döneminde bu ölçüde bu kadar gözle görülebilir olmamıştır. Metropollerde, büyük zenginlerin ve kısmen orta sınıfların oturdukları yerler, eğitim kurumları, eğlence mekanları, kültürel etkinlik alanları, sağlık kurumları, alışkanlıkları, vb. artık kalın duvarlarla yoksullarınkinden ayrılmış, yoksulların bütün bu üst düzeyden konut, eğitim, sağlık, kültür alanlarına yaklaşmaları bile imkânsız hale (ki bu artık her burjuva semtte olmazsa olmaz hale gelmiş olan özel güvenlik birimleri de kullanılarak yapılmaktadır) gelmiştir. Özellikle kültürel alandaki yarılma, tamamen uç noktaya ulaşmış, bir yanda burjuva kültürün en üst örneklerine kolayca ulaşabilen bir azınlık varken, varoşlardaki milyonlarca insanın payına ise arabesk-pop kültürün en bayağı örnekleri, uyuşturucu, fuhuş ve alt kültürün bütün diğer örnekleri düşmüştür. Özellikle son yirmi yılda uyuşturucu ve alkol satışının varoşlara doğru kayması ve ortaokul çocuklarına dek inen satıcı şebekelerinin oluşması, salt sosyal gerekçelerle de açıklanamayacak bir olgudur; çünkü herkesin bildiği gibi bütün bu kirli işlerin arkasında potansiyel isyan odaklarını kontrol altında tutmak isteyen devlet vardır .

Sonuç olarak yeni-sömürgeci düzenin bu yeni aşaması, kırdakiler açısından olduğu kadar kentlerdeki emekçi sınıflar açısından da tam bir yıkım ve felaket anlamına gelmiş, 1960'larda her şeye rağmen belli geleneksel tamponlarla dengede tutulabilen sosyal göstergeler kontrolden çıkmış, yoksulluk ve çürümenin bütün biçimleri metropollerin karakteristik manzarası olmuştur. Bunun politik sonuçlarından en önemlisi ise, geçmişten beri her zaman devrimci çalışmanın alanlarını oluşturan varoşların, bu kez bir yandan daha büyük potansiyelleri sunarken diğer yandan da kültürel bakımdan "zor" mekanlar haline gelmesidir. İşçi sınıfının yeni katmanlarını istihdam eden atölyeleri, küçük işletlemeleri, vb. bünyesinde barındıran varoşlarda çürütücü politikalara karşı mücadele ile sınıf mücadelesinin çeşitli biçimleri iç içe geçmiş, devrimci süreç bakımından olağanüstü bir önem kazanmıştır.

J) Restorasyon Dönemi Boyunca Yalnızca Bir İktisadi-Siyasal Düzen Kurulmamış, Sosyal ve Kültürel Bir Deformasyon da Yaratılarak Suni Denge Yeni Temeller Üzerinden Biçimlendirilmiştir.

1980sonrasında başlatılan yeniden yapılanma ve 12 Eylül icraatlarının en önemli yanı, başarısız 12 Mart cuntasında olduğu gibi kararsız ve geçici tedbirlerle yetinilmemesi, yeni rejimin kalıcı formlar halinde inşa

edilmesidir. Politikadan ekonomiye ve okullara dek her alanda yasalarla sağlama alınmış kurumlaşmalar (YÖK, vb. gibi) yaratılmış, o günlerin terminolojisiyle "depolitize" edilen toplumsal yapı, örgütlülük ve toplu davranışın potansiyel olarak tehlikeli sayıldığı bir toplu eğitimden geçirilmiştir. Böylece, önce çıplak ve düz şiddet yoluyla fiziki ve düşünsel anlamda ezilen kitlelerin yaşamı, daha sonra da yeni ekonomik politikalar ve "yükselen değerler" çarpıklığıyla alt üst edilmiş, Türkiye toplumu bütün sınıflarıyla 1950'lerden sonraki en büyük deformasyonunu yaşamıştır. Feodal değer yargılarının çürütülüşü, kültürün çoraklaştırılması, bizzat devlet yöneticileri tarafından özendirilen ahlak düşüklüğü, vicdan unsurundan tamamen ayıklanmış dincilik, insani duygulardan arınmış sosyal Darvinizm, eski "üretimci" sanayileşmeden spekülasyon ve "hızlı para kazanma" yollarına geçişin yarattığı kültürel yozlaşma, yolsuzluk ve mafyatik hayatların dışlanan değil özenilen şeyler hale getirilmesi, vb. gibi bir dizi unsur 1980'ler sonrasında toplum hayatının başat ögeleri haline gelmiş, sınıfın parçalanması ve örgütsüzleştirilmesiyle birlikte bütün bu unsurlar toplumsal hareketin ciddi biçimde zayıflamasına yol açmıştır .

Ayrıca bu dönemde son derece trajik bir noktaya gelen kitlelerin yoksullaştırılması da ilginç bir yoldan gerçekleşmiştir. Bu dönemde gözlerini salt gelir dağılımı tablosuna dikmiş sıradan iktisatçıyı şaşırtacak biçimde yeni marjinal geçim alanları ortaya çıkmış, bu tablolarda hiç görünmeyen ama yüzbinlerce insanı bir biçimde kenarında köşesinde toplayan ekmek kapıları belirmiştir. Kayıt-dışı finans güçlerini sisteme dahil etmek için ardına kadar açılan spekülasyon kapıları ise yalnızca çok varlıklı olan kesimleri değil, orta ve alt kesimleri de (hatta daha çok onları) hedeflemiş, sonuçta "tümüyle kaybetmişler dışında bütün sosyal tabakaları kesen yeni bir illizyon" oluşmuştur. Yeni düzen, bir yandan en alttakileri tamamen dibe iterken diğer yandan da yüzbinlerce insanı yarattığı büyük ya da küçük havuzlarda oyalayabilen araçlar yaratmış, her şeye rağmen sınıf atlama hayallerinin canlı tutulabildiği yanılsama alanlarını korumuştur. Aynı biçimde tarımı çökerten ve bazı taşra illerini hayalet şehirlere çeviren yeni düzen, bazı illerde de ihracat ekonomisinin alaturka biçimlerine dayalı gelişme tempoları yaratmış, böylece düzene karşı tepkileri taşra kademesinde de pasifikasyona uğratan araçlar üretmiştir. Hiç kuşkusuz bu illizyon olanakları oldukça zayıftır ve krizlerin keskinleştiği dönemlerde tümüyle işlevsiz hale gelmektedir. Bunu özellikle 2001 krizinde daha çarpıcı biçimde görmek mümkün olmuştur. Yine de bu

araçlar oligarşinin elinin altında durmaktadır ve koşullara bağlı olarak oldukça işlevsel olabilmektedir.

Bütün bunların yanında, en önemli pasifikasyon aracı olarak şiddet ve pasifikasyon kurumlarını da büyük maddi olanaklar kullanarak tahkim eden oligarşi, reel sosyalizmin çöküşünün yarattığı moral atmosferi de yedeğine alarak toplumda yeni bir korku ve umutsuzluk dalgası yaratmış, çıplak şiddeti de içermekle birlikte esas olarak "zihinlerin köreltilmesini" hedefleyen genel bir baskı ortamı yolundan gidilerek suni dengenin yeni ayakları oluşturulmuştur. Bu noktada, merkezileşen ve olağanüstü ölçülerde büyütülen baskı aygıtlarının (polis, istihbarat, ordu vb.) ekonomik manipülasyon araçlarının giderek daha da zayıflaması nedeniyle pasifikasyonun başat araçları haline geldiği apaçık görünür hale gelmiştir.

K) Ulusal Sorunun Kendisini Yeni Bir Tarzda Dayatması da Bu Döneme Denk Düşmüş, Anadolu ve Mezopotamya Coğrafyasının Siyasi Tarihi Yeni Bir Yöne Girmişti .

Sözünü ettiğimiz sürecin en ciddi ve sarsıcı gelişmesi ise şüphesiz Kürt hareketinin 1984'te yaptığı büyük atılımdır. Cunta sürecinde bütün toplumsal güçlerin ezildiği ve çürütüldüğü kanısı bu atılımla ilk kez parçalanmış ve düzenin politik cephesinde büyük bir gedik açılmıştır. Yalnızca Türkiye bakımından değil, Ortadoğu ve dünyadaki devrimci süreç açısından da büyük bir öneme sahip olan bu çıkış, sonraki yıllarda istikrarlı biçimde büyüme sürecine girerek 90'larda artık ciddi bir halk hareketi olarak kendisini ortaya koymuştur. Bu atılım, çeşitli yönleri bakımından şüphesiz tartışılmıştır, tartışılacaktır. Ancak herhalde olgunun en tartışılamaz olan yönü, hem oligarşi hem de Türkiye devrimci hareketi bakımından bütün yerleşik düşünce ve dengeleri sarsmış olmasıdır. Bugünlerde yerli yersiz durmadan tekrarlanan "artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" sözünün aslında en çok denk düştüğü durum 15 Ağustos Atılımı'dır. Gerçekten de bu olaydan sonra oligarşi ve Türkiye'nin genel siyasi atmosferi bakımmından hiçbir şey artık "eskisi gibi" olmamış, olamamıştır; çünkü bu kez yüzyüze gelinen şey, tarihteki bütün Kürt ayaklanmalarından farklı olarak iradi biçimde başlatılan devrimci gerilla savaşıdır. Ve yine tarihte ilk kez, doğrudan marksist kökenli bir hareket, lokal ayaklanmaların ötesinde bir hareketi, bütünlüklü bir uzun süreli halk savaşını başlatmış ve kendisini bütün gündemlerin en başına taşıyarak

Kürt sorununun sonraki 20 yılın en önemli sorunu haline gelmesini sağlamıştır .

Öte yandan aynı atılım, Türkiye solu açısından da artık hiçbir şeyin “eskisi gibi” olmadığı bir yeni durum yaratmış, resmen itiraf edilsin edilmesin solun mevcut “ezberlerinin” pek çoğunun bozulmasına yol açmıştır. Silahlı mücadelenin önaçıcı olup olmadığına ilişkin kuşkuların bu olayla birlikte dağılması bir yana, ulusal sorun konusundaki bakışlardan çalışma tarzına dek bir dizi konuda ciddi sorgulamalar gündeme gelmiştir.

Savaşın düzen cephesinde yarattığı ekonomik sorun da kuşkusuz sarsıcı olmuştur. Başlangıçtaki birkaç yıllık şaşkınlığını atlatan oligarşi, uluslararası karşı devrimci deneyimin derslerini ve belli merkezlerin yardımlarını da kullanarak sürece karşılık üretmeye çalışmış, düzenli ordudan ayrışmış özel kontr-gerilla birliklerinin oluşumu, gerillanın lojistik desteğinin “denizi kurutarak” çözülmesi, vb. vb. gibi bir dizi önlem, büyük harcamalar pahasına gerçekleştirilmiştir. Sürecin belli bir noktasında dünyanın sayılı silah alıcılarından biri haline gelen Türkiye, böylece büyük kaynakları askeri alana kaydırırken zaman zaman krizlerin derinleşmesine de katlanmak zorunda kalmıştır. Ancak “demokratik çözüm” önerilerine argüman sağlamak için yapılan abartılı yorumlarda öne sürüldüğü gibi Türkiye ekonomisinin bütün krizleri askeri harcamalara endeksli değildir; neoliberalizmin krizleri ekonomik sistemin iç ve dış aktörlerinden kaynaklanmaktadır ve yapısaldır .

Sosyal sonuçları bakımından ise savaş, adeta bir doğal afet etkisi yaratmış, her şeyden önce milyonlarca insanın yerinden olmasına, kalanların ise bütün ekonomik faaliyetlerin durduğu koşullarda açlığa mahkum olmasına yol açmıştır. Büyük dalgalar halinde Batı’ya kayan Kürt kitleleri, gittikleri yerlerde şovenist duygularla karşılanmışlar, solun gerilemiş olduğu koşullarda bu eğilim faşist partilerin zaman zaman ciddi oy potansiyellerine ulaşmasını sağlamıştır .

Olgunun daha sonraki seyri ise, “uzlaşma” ve “düzen cephesinde çözüm arama” rotasına girmiş, ancak bu girişim oligarşi cephesinde ciddi bir karşılık bulamamıştır. Kürt cephesindeki bütün geri adımlara karşın klasik inkârcı politika değişmemiş, sorunun soğumaya bırakıldıkça yozlaşacağı hesabıyla davranılmıştır. Bütün bu gelişmelerin yakın gelecekte nasıl sonuçlar yaratacağını, ulusal hareketin kendisine nasıl bir yön çizeceğini bugünden kestirmek şüphesiz mümkün değildir. Ancak bu arada, iki

tarafın da niyet ve politikalarından bağımsız olarak neoliberalizmin vahşi düzeni geniş kitleleri yoksulluğa doğru itmekte ve özellikle metropollere yığılmış Kürt kitlelerinin içinde patlayıcı unsurları biriktirmektedir. Gelecekte bu alanlarda sınıfsal dinamiklerle ulusal renklerin daha fazla iç içe geçeceği, bütün uluslardan emekçiler arasında yeni temas noktaları yakalanabileceği bugünden öngörülebilir.

SONUÇ :

Yeni-Sömürgeciliğin Derinleştirildiği Koşullarda Emekçi Sınıfların Devrimci

Dinamikleri Büyümekte ve Bugünkü Tıkanmanın Düğümünün Çözülmesi

Artık Büyük Ölçüde Devrimci İradenin Müdahalesine Bağlanmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin neredeyse 60 yıla varan yeni-sömürge macerası, yeni boyutlar ve sonuçlarla devam etmektedir. 60 yıllık süreç sonucunda ortaya çıkan gerçek, emperyalizm ve işbirlikçileri tarafından soyup soğana çevrilmiş, yeraltı ve yer üstü zenginlikleri, insani ve kültürel kaynakları yağmalanmış, yoksulluğa itilmiş bir ülkedir. Bütün bunların politik alandaki karşılığı ise en küçük ulusal onur kırıntısını bile barındırmayan bir bağımlılık, hiç hafiflemeyen bir baskı atmosferi, sık sık tekrarlanan katliamlar ve ülkenin büyük bir hapishaneye döndürülmüş manzarasıdır. Üstelik, bu süreçte oligarşik diktatörlük, bir iç-sömürge olarak baskı altında tuttuğu mezopotamyayı da aynı kadere dahil etmiş, hatta varlığını bile inkâr etme yolunu seçmiştir .

Son yirmi yılın kendinden önceki döneme eklediği ise, ülkeyi tamamen emperyalist soyguna açık hale getiren, bütün sosyal-doğal-insani dengeleri tahrip eden, sömürü ve yağmayı en vahşi düzeylere yükselten ve bütün bunlara karşı oluşan en küçük kıpırdanmaları bile kanla bastıran bir düzenin inşasıdır .

Bu tablonun devrim dışında bir yoldan değişmesi, birazcık bile olsa düzelmesi mümkün değildir. Baskı ve sömürüyü en uç noktalara dek yayan emperyalizm ve işbirlikçileri, ancak böylece yarattıkları gerilim tarafından tasfiye edilebilirler .

Öte yandan bu devrim artık toplumsal kurtuluşu içermeyen, "ulusalcı" ya da "demokrat" çizgiler üzerinden inşa edilemez. Hem Türkiye'nin bugün ulaşmış olduğu ilişki ve çelişkiler düzeyi açısından, hem de mevcut dünya

tablosunun geçici çözümleri dışlayan karakterinden ötürü, kesintisiz bir geçiş sürecini içermeyen bir devrim, ne yapılma ne de yaşama şansına sahiptir. Gelinen noktada, M. Çayan yoldaşın otuz yıl önce yolunu ayırmış olduğu "milli demokratik devrim" gibi yaklaşımlar artık kesin biçimde tarihe gömülmüştür ve anti-emperyalist anti-oligarşik devrim, sosyalizme kesintisiz geçişi içeren anlamıyla kendisini net olarak ortaya koymuştur .

Devrimci sosyalistlerin görevi, yeni-sömürge Türkiye'nin kaderine el koyacak bir devrimci gücü yaratmak, politik-askeri bir mücadele yolundan büyüterek devrimin öncü gücü haline getirmektir. Başka bir yol yoktur ve devrimci sosyalist hareket, bu görevin hem talibi hem de mahkumudur.

www.leftkup.com